

บทที่ 2

วิวัฒนาการความเป็นมาของพินัยกรรม ความหมายและ แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิคนพิการ

คนเราเมื่อเกิดมาแล้วก็ย่อมตาย แต่การตายเป็นการตายไปแต่ตัว เหมือนกับว่ามาเปล่าไปเปล่า ส่วนทรัพย์สินต่างๆ ที่ทำมาหาได้ในระหว่างมีชีวิตอยู่นั้นไม่ตายไปด้วย คงตกเป็นของผู้ที่ยังอยู่ เป็นที่รู้กันแล้วว่าทรัพย์สินเป็นบ่อเกิดแห่งการวิเวกทาบอดหมาง ฉะนั้น ถ้าไม่มีกฎหมายคุ้มครองในเรื่องทรัพย์สินของผู้ตายนี้ไว้แล้ว ญาติมิตรที่ยังอยู่ก็จะทำการแย่งชิงกันตามกำลังกายและความสามารถของผู้นั้น สิ่งเหล่านี้เป็นบ่อเกิดแห่งกฎหมายลักษณะมรดก¹

2.1 วิวัฒนาการทางกฎหมายและความเป็นมาของพินัยกรรม

กฎหมายว่าด้วยพินัยกรรมนั้นเป็นกฎหมายที่เก่าแก่อย่างหนึ่ง สำหรับประเทศไทยนั้น ก่อนที่จะมีการใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน มีกฎหมายลักษณะมรดก อันเป็นกฎหมายเก่าซึ่งตราขึ้นไว้ตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเอกาทศรถ ซึ่งบังคับใช้จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น และได้ถูกรวบรวมไว้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 ในกฎหมายตราสามดวง และต่อมาในร.ศ. 121 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะมรดกนี้ เรียกว่า “พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะมรดก ร.ศ. 121” สาเหตุที่ต้องมีการแก้ไขนั้น ปรากฏในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติดังกล่าวว่า “กฎหมายลักษณะมรดกที่ใช้อยู่ทุกวันนี้บางมาตรามิชอบความขัดกับกาลสมัย เมื่อได้พิพากษาไปตามนั้นแล้วทำให้เสียความยุติธรรมไป ทรงพระราชดำริเห็นสมควรที่จะแก้ไขเพิ่มเติมเฉพาะข้อที่ควรแก้ เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ความยุติธรรมยิ่งขึ้น” ในช่วงเวลานั้นประเทศสยามมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ผิดแผกแปลกไปมาก ประกอบกับมีความจำเป็นที่จะต้องจัดทำกฎหมายให้มีลักษณะเป็นประมวลกฎหมายเฉกเช่นเดียวกับกฎหมายของภาคพื้นยุโรป เพื่อให้คงไว้ซึ่งเอกราชทางศาล จึงได้มีการรวบรวมบทกฎหมายเก่าๆ ทำเป็นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ขึ้น

---

¹ จาก หลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวและมรดก. ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ มหาเสวกตรี พระยาศรีราชอักษร (น. 34), โดย ทองเปลว ชลภูมิ, 2478.

ในสมัยนั้น การทำพินัยกรรมมีการกำหนดแบบไว้ในกฎหมายลักษณะมฤตกบทที่ 48 และ 49 บุคคลทั้งปวงที่เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน มีอำนาจทำพินัยกรรมได้ เว้นแต่บุคคล 4 จำพวก ได้แก่ หญิงมีสามี ผู้เยาว์ บุคคลวิกลจริต และคนไข้ ที่จะต้องพิจารณาเสียก่อน ส่วนพินัยกรรมนั้นต้องทำเป็นหนังสือและต้องมีบุคคลลงชื่อเป็นพยาน เรียกว่า “ผู้นั่งพินัยกรรม” ครอบคลุมจำนวนที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยในขณะที่ทำพินัยกรรมต้องมีผู้นั่งพินัยกรรมรู้เห็นเป็นพยาน มีกำหนดจำนวนมากน้อยตามศักดิ์คตินานี้ เช่น สามีและพระสงฆ์ พยานตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป ผู้มีศักดิ์คตินา 400-600 พยานตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป ผู้มีศักดิ์คตินา 800-10,000 พยานตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป ผู้มีศักดิ์คตินา 10,000 พยานตั้งแต่ 9 คนขึ้นไป โดยพยานหรือผู้นั่งนี้ต้องเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว ความสำคัญของพยานในพินัยกรรม คือการตรวจสอบสภาพจิตใจของผู้ทำพินัยกรรม โดยการถามคำถามซ้ำกันถึงสามครั้ง เพื่อทดสอบว่าจะตอบได้โดยเหมาะสมหรือไม่ หากผู้ทำพินัยกรรมตายในกำหนดเวลาที่วางไว้โดยที่ยังไม่ตรวจสอบตามวิธีการดังกล่าว พินัยกรรมนั้นถือว่าไม่ถูกต้องและไม่อาจใช้บังคับได้²

อนึ่ง พินัยกรรมต้องลงวัน เดือน ปี ตำบลที่ทำพินัยกรรม แต่หากพินัยกรรมนั้นไม่มีรายละเอียดดังกล่าว อาจนำพยานบุคคลสืบประกอบได้ ส่วนในกฎหมายลักษณะมฤตกบทที่ 48 และ 49 กล่าวถึงแต่ชายทำพินัยกรรม ไม่ได้กล่าวถึงหญิงทำพินัยกรรม และบทอื่น ๆ ไม่ได้กล่าวถึงเลย แสดงให้เห็นได้ว่าตามประเพณีโบราณ หญิงไม่มีสิทธิจะทำพินัยกรรมได้ หญิงไม่มีสามี ทรัพย์สินมรดกก็ตกแก่บิดามารดา ส่วนหญิงมีสามี ทรัพย์สินมรดกย่อมตกแก่สามีและบุตร เว้นแต่หญิงมีสามีนั้นยังอยู่ในเรือนของบิดามารดาและไม่มีบุตร ทรัพย์สินมรดกก็จะตกแก่บิดามารดา³

พินัยกรรมทำเมื่อใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 บรรพ 2 แต่ก่อนใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการทำพินัยกรรม พ.ศ. 2475 คงต้องทำตามแบบในกฎหมายลักษณะมฤตกบทที่ 48 และ 49 แต่การลงลายมือชื่อต้องเป็นไปตามบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 9 คือ ถ้าพยานพิมพ์นิ้วมือก็ต้องมีพยานรับรองลายพิมพ์นิ้วมือของพยานนั้น 2 คน จึงจะถือว่าเป็นการลงชื่อเป็นพยานในพินัยกรรมนั้น ต่อมาเมื่อพระราชบัญญัติว่าด้วยการทำพินัยกรรม พ.ศ. 2475 ใช้บังคับจนถึงวันที่ 7 มิถุนายน 2478 การทำพินัยกรรมต้องทำตามบทบัญญัติบรรพ 6 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ประกาศใช้วันที่ 1 ตุลาคม 2478 ซึ่งมีผลเป็นการยกเลิก

² จาก *กฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย: พระธรรมศาสตร์ไทย* (น. 28), สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

³ จาก *กฎหมายมฤตก* (น. 109), โดย อำมาตย์เอก พระยารามบัณฑิตสิทธิเสรีณี, 2472, กรุงเทพฯ: โสภณพิพิธธรรมนาครพระนคร.

กฎหมายลักษณะมรดก ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติเรื่องพินัยกรรมไว้ในบรรพ 6 ว่าด้วยมรดก ในลักษณะ 3 ตั้งแต่มาตรา 1646 จนถึงมาตรา 1710 และยังคงบังคับใช้จนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม พินัยกรรมที่ทำไว้ตามกฎหมายเก่าย่อมมีผลสมบูรณ์ คดีต่างๆ ที่พิจารณาถึงความสมบูรณ์แห่งพินัยกรรมที่ทำไว้ก่อนใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ก็ต้องพิจารณาตามกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาทำพินัยกรรม กฎหมายใหม่ไม่กระทบกระเทือนถึง เช่น พินัยกรรมทำในขณะที่ใช้กฎหมายลักษณะมรดกต้องมีพยานอย่างน้อย 3 คน พินัยกรรมทำขณะใช้กฎหมายลักษณะมรดก แต่เป็นเวลาที่ใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 แล้ว พยานที่พิมพ์นิ้วมือในพินัยกรรมโดยไม่มีพยานรับรองลายพิมพ์นิ้วมื่อย่อมเป็นการไม่ชอบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 9 จึงไม่นับว่าเป็นพยานที่รับรองพินัยกรรมนั้น⁴ หรือในกรณีสามีภริยาเป็นเจ้าของทรัพย์ร่วมกัน จึงร่วมกันทำพินัยกรรมฉบับเดียวกันยกทรัพย์ให้หลานนั้น เป็นการขัดกับพระราชบัญญัติว่าด้วยการทำพินัยกรรม พ.ศ. 2475 มาตรา 23 ที่ว่า “บุคคลสองคนหรือมากกว่านั้น จะทำพินัยกรรมโดยเอกสารฉบับเดียวกันไม่ได้”⁵

2.2 กฎหมายพินัยกรรมของไทย

พินัยกรรมเป็นนิติกรรมที่จัดอยู่ในประเภทนิติกรรมฝ่ายเดียว กล่าวคือ ย่อมสมบูรณ์เป็นพินัยกรรมเมื่อผู้ทำพินัยกรรมได้ทำพินัยกรรมถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยไม่ต้องการเจตนาการยอมรับจากผู้รับพินัยกรรม แต่ผลของพินัยกรรมจะใช้บังคับได้ก็ต่อเมื่อผู้ทำพินัยกรรมตายแล้ว กรณีจึงต่างไปจากสัญญาให้โดยเสน่หา เนื่องจากการให้เป็นสัญญาที่มีลักษณะเป็นนิติกรรมสองฝ่าย กล่าวคือ ต้องมีผู้ให้และผู้รับ ทั้งผู้รับต้องยอมรับเอาทรัพย์สินที่ให้นั้นด้วย ตามนัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 521

2.2.1 ลักษณะของพินัยกรรม

แม้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะมีได้ให้นิยามของพินัยกรรมไว้ แต่เมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 1646 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลใดจะแสดงเจตนาโดยพินัยกรรมกำหนดการเพื่อตายในเรื่องทรัพย์สินของตนเอง หรือในการต่างๆ อันจะทำให้เกิดเป็นผลบังคับได้ตามกฎหมายเมื่อตนตายก็ได้” และมาตรา 1647 บัญญัติว่า “การแสดงเจตนากำหนดการเพื่อตายนั้นย่อมทำได้ด้วยคำตั้งครั้งสุดท้ายกำหนดไว้ในพินัยกรรม” ดังนั้นลักษณะของพินัยกรรมคือคำตั้งสุดท้ายก่อนตายยกทรัพย์สินต่างๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินของตนหรือแบ่งทรัพย์สินของตนให้แก่ผู้รับตามที่ตนระบุไว้ หรือวางข้อกำหนดเกี่ยวกับทรัพย์สินของตนอันจะทำให้มีผลเมื่อตนตายแล้ว หรือในกรณีอื่นๆ อันจะทำให้เกิด

⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 109/2492. ข้อช้อกฎหมาย ระบบสืบค้นคำพิพากษาศาลฎีกา.

⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 814/2493 (เนติ) ต.2. น. 826.

เป็นผลบังคับได้ตามกฎหมายอันจะให้ผลเมื่อตนตายแล้ว⁶ นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติมาตรา 1648 ที่กล่าวถึงลักษณะสำคัญของพินัยกรรมว่า “พินัยกรรมนั้น ต้องทำตามแบบซึ่งระบุไว้ในหมวด 2 แห่งลักษณะนี้” ดังนั้น จากบทบัญญัติทั้งสามมาตราแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าลักษณะของพินัยกรรมมีดังนี้ คือ

2.2.1.1 พินัยกรรมเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวอันเป็นเรื่องเฉพาะตัว

พินัยกรรมเป็นนิติกรรมซึ่งจัดอยู่ในประเภทนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัด กล่าวคือ การแสดงเจตนาทำพินัยกรรมจะสมบูรณ์เป็นนิติกรรม เมื่อผู้ทำพินัยกรรมได้ทำพินัยกรรมถูกต้องตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้ ไม่จำเป็นต้องมีการส่งคำบอกกล่าวให้ผู้รับพินัยกรรมทราบ แต่พินัยกรรมจะมีผลใช้บังคับได้ ก็ต่อเมื่อผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่ความตาย ความตายของผู้ทำพินัยกรรมจึงเป็นเงื่อนไขเวลาของการมีผลบังคับของพินัยกรรมนั่นเอง การแสดงเจตนามีผลสมบูรณ์เป็นพินัยกรรมขึ้น โดยไม่ต้องส่งคำบอกกล่าวไปยังตัวผู้รับพินัยกรรมแต่อย่างใด ส่วนกรณีที่พินัยกรรมมีผลบังคับได้เมื่อผู้ทำพินัยกรรมตายนั้น จึงเป็นเหตุที่ทำให้การพิจารณาความสามารถของผู้รับพินัยกรรมต้องพิจารณาขณะที่ผู้ทำพินัยกรรมตายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1654

โดยทั่วไปบุคคลหนึ่งอาจมอบหมายให้บุคคลอีกคนหนึ่งแสดงเจตนาทำนิติกรรมหรือกิจการอื่นใดแทนตนได้ตามมาตรา 797 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แต่สำหรับการทำพินัยกรรม ผู้ทำพินัยกรรมไม่อาจตั้งตัวแทนเพื่อทำพินัยกรรมแทนตนได้ เนื่องจากการทำพินัยกรรมเป็นเรื่องเฉพาะตัวของผู้ทำพินัยกรรม ข้อที่เห็นได้โดยชัดแจ้งคือ การทำพินัยกรรมของผู้เยาว์ มิได้ใช้หลักการทำนิติกรรมทั่วไป กล่าวคือ ในการทำนิติกรรมใดๆ ของผู้เยาว์นั้น กฎหมายกำหนดให้ผู้เยาว์จะต้องได้รับการยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมเสียก่อน การใดๆ ที่ผู้เยาว์ได้กระทำลงโดยปราศจากความยินยอมเช่นนั้นเป็นโมฆะ⁷ หรือการทำนิติกรรมอื่นๆ ที่มีผู้เยาว์นั้น ผู้แทนโดยชอบธรรมอาจทำแทนผู้เยาว์ได้ แต่การทำพินัยกรรมของผู้เยาว์นั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 25 บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะว่า “ผู้เยาว์อาจทำพินัยกรรมได้เมื่อมีอายุสิบห้าปีบริบูรณ์” และมาตรา 1703 บัญญัติว่า “พินัยกรรมซึ่งบุคคลที่มีอายุยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ทำขึ้นนั้น เป็นโมฆะ” ซึ่งเป็นการยกเว้นหลักกฎหมายดังกล่าว และไม่มีบทบัญญัติใดที่ให้อำนาจผู้แทนโดยชอบธรรมสามารถทำพินัยกรรมแทนผู้เยาว์ได้ และพินัยกรรมที่ผู้เยาว์ซึ่งมีอายุไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ แม้จะได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรมก็ตาม พินัยกรรมนั้นย่อมตกเป็นโมฆะ

⁶ จาก *ความรู้เรื่องการทำและข้อแนะนำในการทำพินัยกรรม* (น.3), โดย สหส สิงหวิริยะ, 2547, นิติบรรณาการ.

⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 21.

เนื่องจากขัดต่อหลักกฎหมาย กรณีพินัยกรรมของคนวิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถก็ถือหลักเช่นเดียวกันนี้

2.2.1.2 พินัยกรรมเป็นการแสดงเจตนากำหนดการเพื่อตายอันเป็นคำสั่งสุดท้าย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าการทำพินัยกรรมเป็นการทำนิติกรรมอย่างหนึ่ง ดังนั้น การทำพินัยกรรมจึงต้องนำหลักกฎหมายว่าด้วยนิติกรรมมาใช้ โดยในเรื่องเจตนาให้นำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 154 ถึงมาตรา 171 มาใช้ ยกเว้นกรณีข่มขู่ กรณีสำคัญผิดหรือกรณีกลล่อนลน ซึ่งมีบทบัญญัติมาตรา 170⁸ และมาตรา 170⁹ บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว พินัยกรรมจึงต้องถูกทำขึ้นโดยเจตนา กล่าวคือ ผู้ทำพินัยกรรมกระทำการดังกล่าวโดยสมัครใจ หมายความว่าบุคคลนั้นได้ทำพินัยกรรมไปโดยการตัดสินใจของตนเอง คือตัดสินใจที่จะทำเอง มิได้กระทำไปเพราะถูกหลอกลวงหรือที่เรียกเป็นภาษากฎหมายว่าถูกกลล่อนลน มิได้กระทำไปเพราะการถูกบังคับอันเป็นเรื่องของการข่มขู่ หรือมิได้กระทำไปเพราะความเข้าใจผิด แต่ได้กระทำไปด้วยการตัดสินใจของตนเองโดยไม่มีปัจจัยอื่นมาทำให้ความประสงค์ที่แท้จริงนั้นเปลี่ยนแปลงไป¹⁰

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1646 บัญญัติว่า “บุคคลใดจะแสดงเจตนาโดยพินัยกรรมกำหนดการเพื่อตายในเรื่องทรัพย์สินของตนเอง หรือในการต่างๆ อันจะให้เกิดเป็นผลบังคับได้ตามกฎหมายเมื่อตนตายก็ได้” การแสดงเจตนากำหนดการเพื่อตายในเรื่องทรัพย์สินของผู้ตาย หมายความว่า ผู้ตายได้แสดงเจตนากำหนดในเรื่องทรัพย์สินว่าเมื่อตนตายไปแล้วจะให้ทรัพย์สินเป็นของผู้ใด หรือจะให้ผู้ใดจัดการอย่างไร เช่น หนังสือระบุว่าพินัยกรรมและมีข้อความแสดงว่าผู้ตายตั้งใจยกทรัพย์สินให้เมื่อตายแล้ว แม้ไม่ได้ระบุการเพื่อตายไว้โดยตรงก็ถือว่าเป็นพินัยกรรม¹¹ อย่างไรก็ตาม หากเป็นกรณีกำหนดการเพื่อตายในเรื่องทรัพย์สินหรือในการต่างๆ แต่ให้เกิดมีผลในปัจจุบันหรือในระหว่างมีชีวิตไม่ถือว่าเป็นพินัยกรรม ซึ่งการที่จะถือว่าเป็นการกำหนดการเพื่อตายในเรื่องทรัพย์สินของตนเองหรือในการต่างๆ อันจะก่อให้เกิดเป็นผลบังคับได้ตามกฎหมายเมื่อตนตายแล้วหรือไม่ ต้องพิจารณาจากข้อความที่เข้มรดกทำเป็นเรื่องๆไป

ที่ว่าเป็นการกำหนดการเพื่อตายในเรื่องทรัพย์สินของตนนั้น ทรัพย์สินหรือสิทธิต่างๆ ต้องเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ทำพินัยกรรมแต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น หากทรัพย์สินหรือสิทธิต่างๆ นั้นมี

⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1708.

⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1709.

¹⁰ จาก คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา (น.34), โดย ศนันท์กรณ (จำปี) โสคติพันธุ์, 2549, กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

¹¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 265/2488. กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

ผู้อื่นเป็นเจ้าของร่วมอยู่ด้วย ก็ย่อมไม่มีสิทธิที่จะทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินหรือสิทธิในส่วนนั้นให้แก่บุคคลใด เช่น ในการทำพินัยกรรมเกี่ยวกับสินสมรสระหว่างสามีภริยาต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1481 ที่ระบุว่า สามีหรือภริยาไม่มีอำนาจทำพินัยกรรมยกสินสมรสที่เกินกว่าส่วนของตนให้แก่บุคคลใดได้ แม้ข้อเท็จจริงจะฟังได้ว่า โจทก์ยอมตกลงให้ ช. สามีทำพินัยกรรมยกสินสมรสของตนให้บุคคลอื่น ข้อตกลงยินยอมนั้นย่อมฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติดังกล่าว และยังขัดต่อความมุ่งหมายของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1646 ที่กำหนดให้บุคคลใดๆ มีสิทธิทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินให้บุคคลอื่นได้ก็แต่เฉพาะทรัพย์สินที่เป็นของตนเท่านั้น เหตุนี้ข้อตกลงยินยอมดังกล่าวจึงไม่ทำให้พินัยกรรมที่ ช. จัดทำ มีผลผูกพันไปถึงที่ดินสินสมรสที่เป็นส่วนของโจทก์ด้วย โจทก์ยอมฟ้องขอให้ศาลพิพากษาแสดงว่าพินัยกรรมไม่มีผลผูกพันสินสมรสที่เกินส่วนของโจทก์ได้¹²

อย่างไรก็ตาม แม้ทรัพย์สินตามพินัยกรรมนั้น ผู้ทำพินัยกรรมเป็นเจ้าของรวม กล่าวคือมีบุคคลอื่นเป็นเจ้าของร่วมอยู่ด้วย ผู้ทำพินัยกรรมก็อาจทำพินัยกรรมเฉพาะส่วนของตนได้¹³ ตามมาตรา 1361 ว่าด้วยสิทธิในการจำหน่ายหรือจำหน่ายหรือก่อภาระติดพันของเจ้าของรวม และมาตรา 1646 ว่าด้วยลักษณะพินัยกรรม โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของรวมคนอื่น เช่น ผู้ตายกับผู้ร้องมีกรรมสิทธิ์รวมในที่ดิน ผู้ตายยอมมีอำนาจทำพินัยกรรมยกที่ดินส่วนของผู้ตายให้แก่ผู้คัดค้าน ได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1361 และมาตรา 1646 โดยไม่จำเป็นต้องรับความยินยอมจากผู้ร้อง¹⁴

นอกจากนี้ การทำพินัยกรรมอาจกำหนดการเพื่อตายในเรื่องทรัพย์สินที่จะได้มาในอนาคตได้ เมื่อผู้ตายทำพินัยกรรมมีข้อความระบุว่าทรัพย์สินของผู้ตายที่มีอยู่ในขณะที่ทำพินัยกรรมหรือที่จะมีขึ้นในภายหน้า ผู้ตายยกให้แก่จำเลยแต่ผู้เดียว ดังนั้น ทรัพย์สินมรดกของผู้ตายที่ได้มาภายหลังผู้ตายทำพินัยกรรมก็ย่อมตกเป็นของจำเลยตามพินัยกรรมด้วย¹⁵

¹² คำพิพากษาฎีกาที่ 1083/2540. กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้อง และคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

¹³ จาก *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก ฉบับสมบูรณ์* (น.165), โดย สมชัย ฑีฆาอุตมากร, 2557, กรุงเทพฯ: พลสยามพรีนติ้ง.

¹⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 3921/2546. กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้อง และคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

¹⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 3523/2532. กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้อง และคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

บุคคลจะทำพินัยกรรมได้ก็เฉพาะแต่เกี่ยวกับทรัพย์สินของตนเท่านั้น จะทำพินัยกรรมเกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้อื่นไม่ได้ สำหรับ “ในการต่างๆ” ซึ่งไม่ใช่ทรัพย์สินนั้น เดิมจะทำได้ก็เฉพาะแต่กรณีที่มีกฎหมายบัญญัติรับรองไว้ เช่น การตัดมิให้รับมรดกตามมาตรา 1608 (1) พินัยกรรมตั้งผู้ปกครองทรัพย์สินตามมาตรา 1647 พินัยกรรมตั้งผู้จัดการมรดกตามมาตรา 1711 เป็นต้น ในปัจจุบันมีคำพิพากษาฎีกาวินิจฉัยว่า “ในการต่างๆ” นั้น ไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายระบุไว้ หากชอบด้วยกฎหมายแล้วก็มีผลใช้บังคับได้ เช่น ตามมาตรา 1646 บัญญัติผู้ตายแสดงเจตนากำหนดการเพื่อตายในเรื่องทรัพย์สินแล้ว ยังแสดงเจตนาในการต่างๆ อันจะให้เกิดผลบังคับได้ตามกฎหมายเมื่อตนตาย คำว่าการต่างๆ ตามที่กฎหมายนั้น ก็สุดแต่ผู้ตายจะได้แสดงเจตนากำหนดการเพื่อตายในการต่างๆ ไว้ หากชอบด้วยกฎหมายแล้ว แม้จะไม่เกี่ยวกับทรัพย์สินก็มีผลบังคับได้ตามพินัยกรรมเมื่อตนตายแล้ว แต่การต่างๆ นั้น กฎหมายไม่ได้ระบุว่าเป็นการใดบ้าง ผู้ตายแสดงเจตนากำหนดการเพื่อตายเกี่ยวกับศพของผู้ตาย โดยอุทิศศพของผู้ตายให้แก่มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ โดยทำถูกต้องตามแบบพินัยกรรมตามมาตรา 1646 พินัยกรรมของผู้ตายนั้นย่อมสมบูรณ์¹⁶ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผู้ทำพินัยกรรมจะสามารถแสดงเจตนากำหนดการเพื่อตายในการต่างๆ ที่ชอบด้วยกฎหมายได้ก็ตาม แต่ผู้ทำพินัยกรรมจะทำพินัยกรรมกำหนดให้บุคคลอื่นรับผิดชอบเฉพาะหนี้สินโดยลำพังหาได้ไม่¹⁷ เช่น บุคคลที่ไม่มีทรัพย์สินอื่นเลยมีแต่หนี้สินเท่านั้น จะทำพินัยกรรมระบุให้ผู้อื่นเป็นผู้รับพินัยกรรมชดใช้หนี้ดังกล่าวได้หรือไม่ ดังนี้ นักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่าพินัยกรรมใช้บังคับไม่ได้ แต่ถ้าทำพินัยกรรมกำหนดการเพื่อตายในเรื่องทรัพย์สิน และทรัพย์สินนั้นมีภาระติดพัน เช่น จำนองจำนำ ดังนี้ พินัยกรรมมีผลบังคับ ไม่ขัดกับมาตรา 1646¹⁸

ที่ว่าเป็นการแสดงเจตนาอันเป็นคำสั่งครั้งสุดท้ายนั้น คำสั่ง หมายถึง ถ้อยคำที่มีลักษณะเป็นการบังคับไม่ใช่คำขอร้อง คือ ต้องทำตามและคำสั่งครั้งสุดท้ายนี้ต้องกำหนดในพินัยกรรมด้วยกรณีใดจะเป็นคำสั่งหรือไม่นั้น อยู่กับการตีความและข้อเท็จจริงเป็นเรื่องๆ ไป และนอกจากจะเป็นคำสั่งแล้ว ต้องเป็นคำสั่งครั้งสุดท้าย เพราะผู้ทำพินัยกรรมอาจทำพินัยกรรมไว้หลายฉบับ มีข้อความขัดกันตามมาตรา 1697 ดังนี้ ให้ถือว่าพินัยกรรมซึ่งทำเป็นคำสั่งครั้งสุดท้ายมีผลบังคับ ส่วนพินัยกรรมฉบับก่อนๆ นั้น เป็นอันถูกเพิกถอนไป เช่น การที่เจ้ามรดกมีหนังสือถึงโจทก์ทั้งสองให้

¹⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 1174/2508. กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้อง และคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

¹⁷ จาก *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก* (น.239), โดย หม่อมหลวงเฉลิมชัย เกษมสันต์, 2556, กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. .

¹⁸ จาก *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก* (น 146), โดย อัมพร ฅ ตะกั่วทุ่ง, 2546, กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.

ทราบว่าคุณทำพินัยกรรมลับไว้ที่อำเภอ ในหนังสือระบุว่าห้ามมิให้จำเลยขายที่นา และห้ามมิให้จำเลยออกเงินส่วนตัวทำศพเจ้ามรดก และมีให้นาคเป็นของจำเลย ให้แบ่งนาให้โจทก์คนละ 5 ไร่ เหลือจากแบ่ง ห้ามมิให้จำเลยขาย เอาเงินทำศพเจ้ามรดก และไม่ได้มีส่วนที่เหลือตกเป็นเงินของจำเลย เงินสด 10,000 บาท ถ้าทำศพเจ้ามรดกแล้วมีเงินเหลือ มอบให้โจทก์ไป ให้โจทก์เป็นผู้เก็บค่าเช่านา ตอนท้ายของหนังสือมีข้อความต่อไปว่าถ้าจำเลยไม่ปฏิบัติตามเจตนาให้โจทก์ไปร้องเรียนนายอำเภอ ขอให้นายอำเภอถอนพินัยกรรมลับด้วย ดังนี้ ถือว่าเป็นพินัยกรรม เพราะเจ้ามรดกเขียนเองทั้งฉบับ มีผลเป็นการเพิกถอนพินัยกรรมลับของเจ้ามรดก ซึ่งทำไว้ฉบับแรกบางส่วน¹⁹ ตามมาตรา 1694 ที่บัญญัติว่า “ถ้าจะเพิกถอนพินัยกรรมฉบับก่อนเสียทั้งหมดหรือแต่บางส่วนด้วยพินัยกรรมฉบับหลัง การเพิกถอนจะสมบูรณ์ต่อเมื่อพินัยกรรมฉบับหลังนั้นได้ทำตามแบบใดแบบหนึ่งที่กฎหมายบัญญัติไว้”

2.2.1.3 พินัยกรรมต้องทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1648 บัญญัติว่า “พินัยกรรมนั้นต้องทำตามแบบซึ่งระบุไว้ในหมวด 2 แห่งลักษณะนี้” กฎหมายได้กำหนดแบบของพินัยกรรมไว้หลายแบบ การทำพินัยกรรมจะเลือกทำตามแบบใดแบบหนึ่งดังบัญญัติไว้ในบทบัญญัติบรรพ 6 ลักษณะ 3 หมวด 2 ก็ได้ตามที่กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในมาตรา 1655 ซึ่งมีผลตามกฎหมายเท่าเทียมกัน แต่ถ้าทำนอกแบบที่กฎหมายกำหนดก็ไม่เป็นพินัยกรรมและทำให้พินัยกรรมตกเป็นโมฆะตามมาตรา 1705 อย่างไรก็ตาม หากเป็นพินัยกรรมที่ทำก่อนที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ใช้บังคับก็ยังคงสมบูรณ์ตามกฎหมายเก่า ไม่จำเป็นต้องทำตามมาตรา 1648

การทำพินัยกรรมเป็นการทำนิติกรรมอย่างหนึ่ง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 174 บัญญัติว่า “การใดเป็นโมฆะแต่เข้าลักษณะเป็นนิติกรรมอย่างอื่นซึ่งไม่เป็นโมฆะ ให้ถือตามนิติกรรมซึ่งไม่เป็นโมฆะ...” ดังนั้น ถ้าผู้ทำพินัยกรรมตั้งใจทำพินัยกรรมตามแบบใดแบบหนึ่งแต่ไม่ถูกต้องตามที่ตนตั้งใจไว้ ดังนี้ เมื่อถูกต้องตามแบบอื่นก็ให้ถือว่าเป็นพินัยกรรมตามกฎหมาย เช่น พินัยกรรมไม่สมบูรณ์ตามแบบเอกสารฝ่ายเมืองตามที่ผู้ทำพินัยกรรมตั้งใจทำ แต่สมบูรณ์ตามแบบพินัยกรรมลักษณะธรรมดาตามมาตรา 1656 ต้องถือว่าพินัยกรรมนั้นเป็นอันสมบูรณ์ตามแบบธรรมดาตามมาตรา 174

2.2.2 บุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับพินัยกรรม

การทำพินัยกรรมนั้น กฎหมายให้บุคคลใดๆ สามารถทำพินัยกรรมได้อย่างเสรี แต่การที่กฎหมายจะรับบังคับให้ทำตามพินัยกรรมนั้น ยังมีข้อที่จะต้องพิจารณาในเรื่องหลักทั่วไปเกี่ยวกับ

¹⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1415/2512. กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้อง และคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

การทำพินัยกรรมและรายละเอียดอื่นๆ อีกหลายประการ เนื่องจากพินัยกรรมเป็นนิติกรรมเฉพาะตัว และมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเมื่อผู้ทำพินัยกรรมตายลงก็ต้องจัดการทรัพย์สินและจัดการต่างๆ ไปตามพินัยกรรม หากมีข้อพิพาทโต้แย้งเกี่ยวกับบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับการทำพินัยกรรม อาจมีผลทำให้พินัยกรรมตกเป็นโมฆะได้ ฉะนั้นในการทำพินัยกรรมจึงมีข้อที่ควรคำนึงและพิจารณาหลายประการในเรื่องบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับพินัยกรรมที่จะต้องมีความสามารถในการทำพินัยกรรม รวมไปถึงพยานในพินัยกรรมและตัวผู้รับพินัยกรรม ทั้งนี้เพื่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน (Public Order)

2.2.2.1 ผู้ทำพินัยกรรม

ปกติบุคคลธรรมดาเท่านั้นที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นผู้ทำพินัยกรรมได้และจะต้องมีความสามารถในการเวลาที่ทำพินัยกรรม²⁰ ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องมีความสามารถสมบูรณ์ตามกฎหมาย ซึ่งผู้ทำพินัยกรรมอาจเป็นผู้เยาว์ คนไร้ความสามารถ คนวิกลจริต หรือคนเสมือนไร้ความสามารถ เกี่ยวกับความสามารถของผู้ทำพินัยกรรมนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1654 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ความสามารถของผู้ทำพินัยกรรมนั้นให้พิจารณาแต่ในเวลาที่ทำพินัยกรรมเท่านั้น” ความสามารถดังกล่าวนี้ คือความสามารถในการใช้สิทธิ หรือในการทำพินัยกรรมนั่นเอง เพราะพินัยกรรมเป็นนิติกรรมอย่างหนึ่ง เช่น คนวิกลจริตที่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ทำพินัยกรรมในเวลาจิตปกติแม้ทำพินัยกรรมแล้วจะเกิดวิกลจริตไม่มีทางหายจนถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ก็ถือว่าพินัยกรรมนั้นสมบูรณ์ เพราะต้องพิจารณาความสามารถแต่ในเวลาที่ทำพินัยกรรม คือทำในเวลาจิตปกติมีความสามารถบริบูรณ์ในเวลานั้น

ผู้เยาว์ทำพินัยกรรม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 บัญญัติว่า “ผู้เยาว์อาจทำพินัยกรรมได้เมื่อมีอายุสิบห้าปีบริบูรณ์” และมาตรา 1703 บัญญัติว่า “พินัยกรรมซึ่งบุคคลที่มีอายุยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ทำขึ้นนั้นเป็นโมฆะ” ดังนั้น ผู้ที่จะทำพินัยกรรมได้จะต้องมีอายุครบสิบห้าปีบริบูรณ์แล้ว สามารถทำพินัยกรรมได้เองตามลำพังโดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากผู้แทนโดยชอบธรรม และผู้แทนโดยชอบธรรมจะทำพินัยกรรมแทนผู้เยาว์ไม่ได้ เนื่องจากการทำพินัยกรรมเป็นเรื่องเฉพาะตัว จะมอบอำนาจหรือมอบฉันทะให้ผู้ใดทำพินัยกรรมแทนไม่ได้ อายุของผู้เยาว์ที่สามารถจะทำพินัยกรรมได้ดังว่านี้ กฎหมายกำหนดไว้เด็ดขาดตายตัว ผู้เยาว์มีอายุต่ำกว่าที่ว่ามี แม้จะมีสติปัญญาเสมอด้วยบุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้ว ก็จะทำพินัยกรรมให้สมบูรณ์ไม่ได้ ในทางกลับกัน พินัยกรรมที่ผู้เยาว์ซึ่งมีอายุครบสิบห้าปีบริบูรณ์ทำขึ้น แม้ผู้ทำจะเป็นคนโง่เขลาเบาปัญญา

²⁰ จาก *ย่อหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มรดก* (น.88), โดย ปริญญา จิตรการนทีกิจ, 2543, กรุงเทพฯ: นิติธรรม.

ก็ยังเป็นพินัยกรรมที่สมบูรณ์²¹ หากผู้เยาว์ทำพินัยกรรมในขณะที่มีอายุไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์ แม้ต่อมาผู้เยาว์จะตายเมื่อบรรลุนิติภาวะแล้วก็ตาม พินัยกรรมนั้นก็ตกเป็นโมฆะ และไม่อาจให้สัตยาบันได้ เพราะในเรื่องความสามารถของผู้ทำพินัยกรรมนั้นจะพิจารณาขณะที่ทำพินัยกรรมเท่านั้นและในเรื่องโมฆะกรรมไม่อาจให้สัตยาบันแก่กันได้²² การที่กฎหมายกำหนดอายุผู้เยาว์ไว้ดังกล่าว จึงไม่ต้องคำนึงว่าผู้เยาว์นั้นจะได้ทำการสมรสแล้วหรือไม่ และการสมรสสมบูรณ์หรือไม่ ทั้งนี้เพราะความสมบูรณ์ของการสมรสกับความสามารถในการทำพินัยกรรมเป็นคนละเรื่อง²³

คนไร้ความสามารถทำพินัยกรรม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 29 บัญญัติว่า “การใดๆ อันบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้ทำลง การนั้นเป็นโมฆียะ” และมาตรา 1704 บัญญัติว่า “พินัยกรรมซึ่งบุคคลผู้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำขึ้นนั้น เป็นโมฆะ” จะเห็นได้ว่าตามมาตรา 29 การใดๆ อันบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้ทำลง การนั้นเป็นโมฆียะ หมายถึงนิติกรรมต่างๆ ไปเท่านั้น หาได้หมายถึงพินัยกรรมไม่ เพราะในเรื่องพินัยกรรมซึ่งเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัดได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้วในมาตรา 1704 วรรคหนึ่งว่าคนไร้ความสามารถทำพินัยกรรมมีผลเป็นโมฆะ เนื่องจากคนไร้ความสามารถถูกจำกัดความสามารถมากที่สุดโดยผลของกฎหมาย ไม่สามารถทำอะไรได้เลย นอกจากผู้อนุบาลทำแทนทั้งสิ้น

กรณีเกี่ยวกับคนไร้ความสามารถไม่มีบทบัญญัติเรื่องทำพินัยกรรมไว้ในส่วนที่ว่าด้วยความสามารถดังเช่นผู้เยาว์ตามมาตรา 25 แต่โดยสภาพการทำพินัยกรรมเป็นการเฉพาะตัว คนไร้ความสามารถต้องทำเอง ผู้อนุบาลจะทำแทนไม่ได้ และเป็นที่ยืนยันได้ว่าคนไร้ความสามารถอาจทำพินัยกรรมไปในทางเสียหายแก่ทรัพย์สินหรือประโยชน์ของตนเองได้ กฎหมายจึงต้องคุ้มครองไว้ตามมาตรา 1704 วรรคหนึ่ง กล่าวคือ บุคคลผู้ซึ่งศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถแล้วจะทำพินัยกรรมไม่ได้เลย ไม่ว่าจะทำในขณะที่จิตปกติหรือไม่ปกติ ถ้าทำลงย่อมเป็นโมฆะเสียเปล่ามาแต่เริ่มแรก มิใช่เป็นโมฆียะตามมาตรา 29 ที่บัญญัติไว้เช่นนี้หาเป็นการเสื่อมเสียแก่คนไร้ความสามารถแต่ประการใดไม่ เพราะแม้ไม่มีพินัยกรรม มรดกนั้นย่อมตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมของคนไร้ความสามารถตามกฎหมายอยู่แล้ว

²¹ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก: (น.115), โดย เปรียบ หุตางกูร, 2555, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

²² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 172 วรรค 1 บัญญัติว่า “โมฆะกรรมนั้นไม่อาจให้สัตยาบันแก่กันได้ และผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใดจะยกความเสียหายแห่งโมฆะกรรมขึ้นกล่าวอ้างก็ได้.”

²³ จาก คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก (น.309), โดย พรชัย สุนทรพันธุ์, 2554, กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

คนวิกลจริตทำพินัยกรรม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 30 บัญญัติว่า “การใด ๆ อันบุคคลวิกลจริตซึ่งศาลยังมิได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถได้กระทำการ การนั้นจะเป็นโมฆียะต่อเมื่อได้กระทำในขณะที่บุคคลนั้นวิกลจริตอยู่ และคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้แล้วด้วยว่าผู้กระทำเป็นคนวิกลจริต” และมาตรา 1704 วรรคสอง บัญญัติว่า “พินัยกรรมซึ่งบุคคลผู้ถูกอ้างว่าเป็นคนวิกลจริต แต่ศาลยังมิได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำขึ้นนั้น จะเป็นอันเสียเปล่าก็แต่เมื่อพิสูจน์ได้ว่าในเวลาที่ทำพินัยกรรมนั้นผู้ทำจติวิกลอยู่”

ความในมาตรา 1704 วรรคสอง ต่อเนื่องมาจากวรรคหนึ่ง แต่ในวรรคหนึ่งกล่าวถึงคนไร้ความสามารถทำพินัยกรรมมีผลเป็นโมฆะ ส่วนในวรรคสองของมาตรา 1704 นั้น หมายถึง คนวิกลจริตซึ่งยังไม่ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถทำพินัยกรรม กฎหมายจึงเพียงบัญญัติให้พินัยกรรมมีความเสียเปล่า ซึ่งหากมีการพิสูจน์ว่าคนวิกลจริตทำพินัยกรรมขณะจติวิกล จึงเป็นอันเสียเปล่า หากได้หมายถึงความเป็นโมฆะตามวรรคหนึ่งไม่ และมาตรานี้ก็เป็นบทที่บัญญัติไว้เป็นพิเศษจากหลักในมาตรา 30 กล่าวคือ ถ้าบุคคลวิกลจริตทำพินัยกรรมในเวลาจติวิกล พินัยกรรมย่อมเป็นอันเสียเปล่า หากไม่โมฆียะไม่ แต่แม้จะเป็นคนวิกลจริต หากมีอาการเป็นๆ หายๆ และได้ทำพินัยกรรมในขณะที่จิตปกติ พินัยกรรมนั้นย่อมสมบูรณ์ ทั้งนี้เป็นการสอดคล้องกับมาตรา 1654 วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติว่า “ความสามารถของผู้ทำพินัยกรรมนั้นให้พิจารณาแต่ในเวลาที่ทำพินัยกรรมเท่านั้น” หนึ่ง โดยที่พินัยกรรมเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียว ฉะนั้น ผู้รับพินัยกรรมหรือบุคคลใดจะมีใครรู้ว่า ในเวลาทำพินัยกรรมผู้ทำพินัยกรรมมีจติวิกล แม้ผู้รับพินัยกรรมหรือบุคคลใดจะไม่รู้ความข้อนี้ พินัยกรรมนั้นก็เสียเปล่า

การที่มาตรา 1703 และมาตรา 1704 บัญญัติไว้เป็นพิเศษจากหลักทั่วไปในเรื่องความสามารถตามบรรพ 1 เพราะพินัยกรรมเป็นนิติกรรมซึ่งบุคคลเหล่านี้ต้องทำเองและมีผลบังคับในภายหน้า เมื่อผู้ทำพินัยกรรมตายแล้ว การบอกกล่าวหรือให้สัตยาบันจึงไม่อาจทำได้ดังเช่นนิติกรรมที่มีผลในระหว่างมีชีวิต โดยเฉพาะความเป็นผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาลย่อมสิ้นสุดลงเมื่อผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถถึงแก่ความตายจึงชอบที่จะให้พินัยกรรมนั้นเป็นโมฆะจะนำหลักทั่วไปในเรื่องความสามารถตามบรรพ 1 มาใช้บังคับแก่การทำพินัยกรรมดังกล่าวไม่ได้

คนเสมือนไร้ความสามารถทำพินัยกรรม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กล่าวถึงคนเสมือนไร้ความสามารถไว้ในมาตรา 32 หมายถึง บุคคลที่มีกายพิการ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือประพฤติดุร้ายสุ่อายเสเพลเป็นอาชญา หรือติดสุรายาเมา หรือมีเหตุอื่นใดทำนองเดียวกันนั้น จนไม่สามารถจะจัดทำกิจการโดยตนเองได้ หรือจัดกิจการไปในทางที่อาจจะเสื่อมเสียทรัพย์สินของตนหรือครอบครัว คนเสมือนไร้ความสามารถซึ่งศาลยังมิได้สั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถนั้น สามารถทำพินัยกรรมได้ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ก่อนตาม

มาตรา 34 เพราะบทบัญญัติดังกล่าว ไม่มีการบัญญัติถึงการทำพินัยกรรมไว้เลย อย่างไรก็ตาม พินัยกรรมจะสมบูรณ์ได้หรือไม่ ก็ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่า คนเสมือนไร้ความสามารถมีสติสัมปชัญญะดีพอจะถือได้ว่ามีการแสดงเจตนาอันแท้จริงได้หรือไม่ การทำนิติกรรมใดๆ ของคนเสมือนไร้ความสามารถนั้น ย่อมสมบูรณ์ เว้นแต่การทำนิติกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 34 ที่จะต้องได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ ถ้าไม่ได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์มีผลเป็นโมฆะ การทำพินัยกรรมก็เป็นนิติกรรมอย่างหนึ่งซึ่งมีผลเมื่อผู้ทำพินัยกรรมตาย และไม่มีบทบัญญัติห้ามไว้ในมาตรา 34 ดังนั้น จะเห็นได้ว่าคนเสมือนไร้ความสามารถมีความสามารถในการทำพินัยกรรมได้โดยสมบูรณ์ ไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้พิทักษ์ก่อน ทั้งไม่มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ให้พินัยกรรมที่คนเสมือนไร้ความสามารถทำลงเสื่อมเสียไปด้วยประการใด พินัยกรรมที่คนเสมือนไร้ความสามารถทำลงจึงมีผลสมบูรณ์ เช่น พินัยกรรมทำขึ้นในขณะที่เจ้ามรดกมีสติ สามารถแสดงเจตนาทำพินัยกรรมได้ แม้จะเป็นบุคคลผู้เสมือนไร้ความสามารถก็เพียงไม่สามารถจัดการงานบางประการของตนเองได้เท่านั้น การทำพินัยกรรมเป็นกิจการเฉพาะตัวที่จะต้องแสดงเจตนาด้วยตนเอง และผู้พิทักษ์ก็ได้ให้ความยินยอมแล้ว พินัยกรรมจึงสมบูรณ์ตามกฎหมาย²⁴

2.2.2.2 ผู้เขียนและพยานในพินัยกรรม

การทำพินัยกรรมนั้นสามารถทำได้หลายแบบตามที่กฎหมายกำหนด ในแต่ละแบบนี้ต้องมีผู้เขียน ซึ่งกฎหมายไม่ได้ห้ามที่จะให้ผู้อื่นเขียน นอกเสียจากเป็นพินัยกรรมแบบเขียนเอง ทั้งฉบับตามมาตรา 1675 ซึ่งผู้ทำพินัยกรรมต้องเป็นผู้เขียนด้วยลายมือตนเอง และในการทำพินัยกรรมเกือบทุกประเภทต้องมีพยาน เว้นแต่พินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับที่ไม่ต้องมีพยาน เพราะผู้ทำพินัยกรรมเขียนด้วยลายมือตนเองทั้งฉบับแล้ว ดังนั้นผู้เขียนและพยานในพินัยกรรมถือเป็นสิ่งสำคัญมากที่อาจเป็นเหตุให้พินัยกรรมตกเป็นโมฆะได้

ในเรื่องดังกล่าว กฎหมายกำหนดว่าผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรมจะเป็นผู้รับทรัพย์ตามพินัยกรรมนั้นไม่ได้ ซึ่งข้อกำหนดนี้ใช้บังคับแก่คู่สมรสของผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรมด้วย นอกจากนี้ พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้จัดข้อความแห่งพินัยกรรมที่พยานนำมาแจ้ง ให้ถือว่าเป็นผู้เขียนพินัยกรรมในกรณีนี้ด้วย²⁵ จะเห็นได้ว่า กรณีคำว่า “ผู้เขียน” นอกจากหมายถึงตัวผู้ทำพินัยกรรมเองแล้ว ยังรวมถึงบุคคลอื่นใดที่ผู้ทำพินัยกรรมขอให้เขียนหรือพิมพ์ให้ตน เนื่องจากบุคคลเหล่านี้อยู่ในฐานะที่จะเปลี่ยนแปลงข้อความหรือเจตนาของผู้ทำพินัยกรรมได้โดยง่าย กฎหมายจึงห้ามมิให้

²⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 177/2528. กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้อง และคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

²⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1653.

ผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรม รวมทั้งคู่สมรสของผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรมเป็นผู้รับทรัพย์ตามพินัยกรรม หากฝ่าฝืนตกเป็นโมฆะ²⁶ นอกจากนี้ให้รวมถึงพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งได้จัดข้อความแห่งพินัยกรรมแบบวาจาที่พยานนำมาแจ้งตามมาตรา 1663 ด้วย

การตีความปัญหาเรื่องผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรมดังกล่าว ในทางปฏิบัติคงต้องอาศัยแนวคำพิพากษาต่างๆ ของศาลฎีกา เช่น ผู้รับมรดกตามพินัยกรรม ได้ลงชื่อในพินัยกรรมในฐานะผู้รับมรดกตามพินัยกรรม มิใช่ฐานะพยาน แม้ผู้นั้นจะารู้เห็นการทำพินัยกรรมก็ไม่ทำให้พินัยกรรมเสียไป²⁷ หรือทำพินัยกรรมยกทรัพย์ให้วัดโดยเจ้าอาวาสลงชื่อเป็นพยานในพินัยกรรมนั้นด้วย ก็ไม่ทำให้พินัยกรรมเป็นโมฆะ เพราะวัดเป็นนิติบุคคลต่างหากจากตัวเจ้าอาวาส จึงไม่ถือว่าวัดเป็นพยานในพินัยกรรม²⁸ การที่ผู้รับทรัพย์ตามพินัยกรรมลงนามเป็นพยานในพินัยกรรมนั้นด้วย มีผลทำให้เป็นผู้รับทรัพย์ตามพินัยกรรมไม่ได้ แต่สภาพการลงนามแห่งพยานนั้น ยังใช้สำหรับผู้อื่นซึ่งมีสิทธิได้รับมรดกตามพินัยกรรมนั้นด้วย การลงชื่อเป็นผู้รับมอบซึ่งหมายความว่า เป็นผู้รับพินัยกรรม ไม่ถือว่าได้ลงชื่อเป็นพยานหรือผู้เขียนด้วย²⁹ หรือกรณีที่จำเลยเป็นผู้รับทรัพย์ตามพินัยกรรมนั่งอยู่ด้วยในขณะที่มีการทำพินัยกรรม แต่ไม่ได้ลงลายมือชื่อเป็นพยานในพินัยกรรมหาเป็นพยานในพินัยกรรมตามบทบัญญัติดังกล่าวไม่ ดังนั้นพินัยกรรมดังกล่าวจึงไม่ตกเป็นโมฆะ³⁰

นอกจากนี้ ที่ว่าผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรมจะไม่มีสิทธิรับมรดกตามพินัยกรรมแล้ว กฎหมายยังกำหนดคุณสมบัติของพยานในพินัยกรรม และบัญญัติให้เขียนและพยานต้องลงชื่อระบุว่า เป็นผู้เขียนและพยานด้วย ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1670 บัญญัติว่า “บุคคลต่อไปนี้จะเป็นพยานในการทำพินัยกรรมไม่ได้ กล่าวคือ

- (1) ผู้ซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ
- (2) บุคคลวิกลจริตหรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นผู้เสมือนไร้ความสามารถ
- (3) บุคคลซึ่งหูหนวก เป็นใบ้ หรือจักษุบอดทั้งสองข้าง”

²⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1705.

²⁷ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 52/2503. กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

²⁸ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1233/2505. กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

²⁹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 336/2506. กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

³⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5404/2533. กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1671 บัญญัติว่า “เมื่อบุคคลใดนอกจากผู้ทำพินัยกรรมเป็นผู้เขียนข้อความแห่งพินัยกรรม บุคคลนั้นต้องลงลายมือชื่อของตนทั้งระบุว่าเป็นผู้เขียน” และในวรรคสอง “ถ้าบุคคลนั้นเป็นพยานด้วย ให้เขียนข้อความระบุว่าตนเป็นพยานไว้ต่อท้ายลายมือชื่อของตนเช่นเดียวกับพยานอื่นๆ”

จำนวนพยานในพินัยกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดจำนวนพยานไว้ว่า “อย่างน้อยสองคน” คือต้องมีพยานครบสองคนตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด แต่จะมากกว่านั้นก็ ได้ คุณสมบัติของพยานในพินัยกรรมนั้นถือเป็นเรื่องสำคัญ เพราะพยานต้องสามารถรับรู้เข้าใจและรู้เห็นการทำพินัยกรรม หากบุคคลใดบกพร่องต่อความสามารถ การรับรู้ ก็ไม่สามารถเป็นพยานในพินัยกรรมได้ ซึ่งมาตรา 1670 กำหนดไว้หลายประเภท อันได้แก่ ผู้ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ กล่าวคือ ผู้เยาว์อายุยังไม่ครบยี่สิบปีบริบูรณ์ บุคคลวิกลจริต หรือบุคคลที่ศาลสั่งให้เป็นคนเสมือนไร้ความสามารถ บุคคลที่หูหนวกหรือเป็นใบ้หรือตาบอดทั้งสองข้าง ฉะนั้น เมื่อกฎหมายมาตรา 1671 วรรคสอง บัญญัติให้บุคคลที่เป็นพยานต้องเขียนระบุว่าตนเป็นพยานไว้ต่อท้ายลายมือชื่อของตนเช่นเดียวกับพยานอื่นๆ ดังนั้น พยานจึงต้องรู้เห็นและเข้าใจว่ามีการทำพินัยกรรมและลงลายมือชื่อของตนไว้ในฐานะพยาน จะใช้ลายพิมพ์นิ้วมือ แงง ไค หรือเครื่องหมายอื่นใดตามหลักประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 9 วรรคสอง ย่อมทำไม่ได้ ดังนั้น พยานต้องลงลายมือชื่ออย่างเดียวนั้น ต่างกับผู้ทำพินัยกรรมที่ลงพิมพ์นิ้วมือแทนการลงลายมือชื่อได้³¹

อย่างไรก็ตาม หากบุคคลที่ต้องห้ามตามมาตรา 1670 ไปลงลายมือชื่อเป็นพยานในพินัยกรรม ก็เพียงทำให้บุคคลนั้น ไม่ได้เป็นพยานในพินัยกรรม คือพยานผู้นั้นใช้ไม่ได้แต่ไม่ทำให้พินัยกรรมตกเป็นโมฆะ เพราะไม่มีกฎหมายบัญญัติให้เป็นโมฆะ ทั้งนี้จะเป็นโมฆะหรือไม่ก็แล้วแต่แบบพินัยกรรมและพยานที่เหลือครบถ้วนตามแบบพินัยกรรมหรือไม่³²

มีข้อน่าสังเกตเกี่ยวกับการเป็น “ผู้เขียนและพยานในพินัยกรรม” คือ เมื่อกฎหมายระบุว่าพยานในพินัยกรรมจะต้องลงลายมือชื่อเท่านั้น จะพิมพ์ลายนิ้วมือหรือแงง ไคหรือใช้ตราประทับแทนการลงลายมือชื่อไม่ได้³³ ฉะนั้น หากพินัยกรรมมีพยานลงลายมือชื่อครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด พินัยกรรมนั้นก็สมบูรณ์ แต่หากมีพยานคนใดคนหนึ่งใช้ตราประทับหรือแงง ไค ผลก็คือพยานคนนั้นไม่นับเป็นพยานเท่านั้นเอง คือพินัยกรรมไม่เสียไป ยังคงสมบูรณ์ แต่หากพินัยกรรมที่

³¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1665.

³² คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 111/2497. กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้อง และคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

³³ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1666.

ทำด้วยวาจา พยานผู้ที่แจ้งต่อนายอำเภอถึงการทำพินัยกรรมด้วยวาจา พยานประเภทนี้ใช้การพิมพ์ นิ้วมือแทนการลงลายมือชื่อได้ แต่ต้องมีพยานรับรองลายพิมพ์นิ้วมืออย่างน้อยสองคน³⁴

ส่วนกรณีผู้เขียนพินัยกรรมมาตรา 1671 บัญญัติว่า “เมื่อบุคคลใดนอกจากผู้ทำพินัยกรรม เป็นผู้เขียนข้อความแห่งพินัยกรรม บุคคลนั้นต้องลงลายมือชื่อของตนเช่นเดียวกับพยานอื่นๆ” แต่มาตรา 1671 เป็นเพียงแบบของการเขียนพินัยกรรม มิใช่แบบของพินัยกรรมโดยแท้ หากมีการฝ่าฝืนข้อกำหนดดังกล่าว จึงไม่ทำให้พินัยกรรมตกเป็นโมฆะ กล่าวคือไม่จำเป็นต้องเขียนคำว่า พยานไว้ได้ชื่อ เป็นแต่เพียงข้อความให้เห็นว่าเป็นพยาน ก็ถือว่าเป็นพยานในพินัยกรรม³⁵ หรือกรณีผู้เขียนพินัยกรรมลงลายมือชื่อไว้ได้ข้อความ คนละตอนกับพยานในพินัยกรรม ทั้งแสดงฐานะว่าเป็นผู้เขียนเท่านั้น ไม่ได้ระบุว่าพยานด้วย ไม่ถือว่าเป็นพยานในพินัยกรรม³⁶ การที่พินัยกรรมทำต่อหน้าบุคคลสองคนซึ่งลงลายมือชื่อในพินัยกรรมด้วย แต่หนึ่งในสองคนนั้นได้ลงชื่อในพินัยกรรมระบุว่าเป็นผู้เขียน ไม่ได้ระบุว่าพยานด้วยตามมาตรา 1671 วรรคสอง ดังนั้นถือได้ว่ามีพยานสองคนในพินัยกรรม พินัยกรรมดังกล่าวจึงสมบูรณ์แล้วตามมาตรา 1656³⁷

2.2.2.3 ผู้รับพินัยกรรม

พินัยกรรมต้องกำหนดตัวบุคคลผู้รับพินัยกรรมไว้ ดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1706 (2) ซึ่งบัญญัติว่า “ข้อกำหนดพินัยกรรมเป็นโมฆะ... (2) ถ้ากำหนดบุคคลซึ่งไม่อาจที่จะทราบตัวแน่นอนได้เป็นผู้รับพินัยกรรม แต่ผู้รับพินัยกรรมตามพินัยกรรมลักษณะเฉพาะนั้น อาจกำหนดโดยให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้ระบุเลือกเอาจากบุคคลอื่นหลายคนหรือจากบุคคลอื่นหมู่ใดหมู่หนึ่ง ซึ่งผู้ทำพินัยกรรมระบุไว้ก็ได้...” กรณีที่ผู้ทำพินัยกรรมกำหนดตัวบุคคลผู้รับพินัยกรรมนี้ มีข้อน่าสังเกตว่าไม่จำเป็นต้องระบุชื่อบุคคลเป็นการเฉพาะเจาะจงก็ได้ เพียงแต่ระบุตัวบุคคลที่มีตัวตนอยู่ก็ใช้ได้

กรณีที่ผู้ทำพินัยกรรมกำหนดคุณสมบัติของผู้รับพินัยกรรมไว้ และมีผู้ที่มีคุณสมบัติดังผู้ทำพินัยกรรมระบุไว้หลายคน บุคคลเหล่านั้นย่อมได้รับส่วนแบ่งมรดกเท่าๆ กัน ดังประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1685 บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่ผู้ทำพินัยกรรมได้กำหนดผู้รับ

³⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1663.

³⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 363/2492. กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้อง และคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

³⁶ คำพิพากษาฎีกาที่ 1623/2497. กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้อง และคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

³⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 1193/2520. กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้อง และคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

พินัยกรรมไว้โดยคุณสมบัตินั้นที่ทราบตัวแน่นอนได้ ถ้ามีบุคคลหลายคนทรงไว้ซึ่งคุณสมบัตินั้นจะเป็นผู้รับพินัยกรรมตามที่ผู้ทำพินัยกรรมกำหนดไว้ดังนั้นได้ ในกรณีที่มีข้อสงสัยให้ถือว่าทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับส่วนป็นเท่าๆ กัน”

การเป็นผู้รับพินัยกรรมมีหลักเกณฑ์พิจารณาดังต่อไปนี้

(1) ความสามารถของผู้รับพินัยกรรม

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1654 วรรคสอง บัญญัติว่า “ความสามารถของผู้รับพินัยกรรมนั้น ให้พิจารณาแต่ในเวลาผู้ทำพินัยกรรมตายเท่านั้น” โดยผู้รับพินัยกรรมจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้ หากผู้รับพินัยกรรมเป็นบุคคลธรรมดาก็ต้องพิจารณาความสามารถในเวลาผู้ทำพินัยกรรมตาย แม้ในขณะที่ผู้ทำพินัยกรรมผู้รับพินัยกรรมจะสามารถมีสิทธิได้ แต่ในเวลาผู้ทำพินัยกรรมตาย ผู้รับพินัยกรรมไม่สามารถมีสิทธิได้ก็ดี หรือสามารถมีสิทธิได้ในภายหลังก็ดี บุคคลนั้นย่อมไม่มีสิทธิรับพินัยกรรม เพราะไม่มีความสามารถในการนั้นด้วยเหตุนี้ผู้ทำพินัยกรรมจึงอาจทำพินัยกรรมให้แก่ผู้ที่ยังไม่มีตัวตนในเวลาทำพินัยกรรมหรือยังไม่เป็นทารกในครรภ์มารดาในเวลาทำพินัยกรรมก็ได้

กรณีนิติบุคคลเป็นผู้รับทรัพย์สินตามพินัยกรรม ก็ต้องพิจารณาว่านิติบุคคลนั้นมีสิทธิรับมรดกแล้วหรือไม่ ทั้งนี้ ต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายเกี่ยวกับนิติบุคคลนั้นๆ ว่าเริ่มก่อตั้งเมื่อใด ขณะที่ผู้ทำพินัยกรรมตาย นิติบุคคลสิ้นสภาพเพราะเลิกไปแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะมีสิทธิและหน้าที่ได้ ในกรณีที่ผู้ทำพินัยกรรมก่อตั้งมูลนิธิ จะเห็นว่าขณะที่ผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่ความตายยังไม่มีมูลนิธิเกิดขึ้น หลังจากผู้ทำพินัยกรรมตายแล้ว จึงมีการก่อตั้งมูลนิธิ ดังนี้ มีบทบัญญัติของกฎหมายให้ย้อนหลัง โดยถือว่ามูลนิธิที่ก่อตั้งโดยพินัยกรรมมีผลตามพินัยกรรมนั้นๆ

ในเรื่องความสามารถของผู้ทำพินัยกรรมต้องบังคับตามกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะทำพินัยกรรม แต่เรื่องเกี่ยวกับผลของพินัยกรรมต้องบังคับตามกฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะผู้ทำพินัยกรรมตาย³⁸

(2) ประเภทของผู้รับพินัยกรรม

ผู้รับพินัยกรรมจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ ผู้รับพินัยกรรมลักษณะทั่วไป³⁹ และผู้รับพินัยกรรมลักษณะเฉพาะ⁴⁰ โดยคำนึงถึงสิทธิที่จะได้รับทรัพย์สินตามข้อกำหนดพินัยกรรมของผู้รับพินัยกรรมนั้นๆ เป็นสำคัญ

³⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 445/2489 (อ้างถึงใน พรชัย สุนทรพันธุ์. (2544). คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. น. 317).

³⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1651 (1).

⁴⁰ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1651 (2).

ผู้รับพินัยกรรมลักษณะทั่วไป ได้แก่ ผู้รับพินัยกรรมซึ่งมีสิทธิตามข้อกำหนดพินัยกรรมที่จะได้รับทรัพย์สินมรดกทั้งหมดของเจ้ามรดก หรือตามเศษส่วนที่เหลือแห่งกองมรดก ซึ่งไม่ได้แยกไว้ต่างหากเป็นพิเศษจากกองมรดก แม้เจ้ามรดกมีทรัพย์สินมรดกอยู่เพียงสิ่งเดียว แต่ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกทั้งหมดให้แก่ผู้รับพินัยกรรม ถ้ามิได้ระบุทรัพย์สินนั้นไว้โดยเฉพาะเจาะจง ก็ควรถือว่าเป็นผู้รับพินัยกรรมลักษณะทั่วไป เพราะถ้าปรากฏในภายหลังว่าผู้ทำพินัยกรรมมีทรัพย์สินมรดกอย่างอื่นอีก ผู้รับพินัยกรรมก็มีสิทธิได้รับทรัพย์สินมรดกอย่างอื่นนั้นด้วยตามพินัยกรรม

สำหรับผู้รับพินัยกรรมลักษณะทั่วไปนี้ มีสิทธิและความรับผิดชอบเช่นเดียวกับทายาทโดยธรรม เช่น ตกอยู่ในฐานะที่ถูกเจ้าหนี้ของกองมรดกฟ้องให้รับผิดชอบชำระหนี้ของผู้ตาย⁴¹ แต่ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบเกินกว่าทรัพย์สินมรดกที่ตกทอดให้แก่ตน⁴²

ผู้รับพินัยกรรมลักษณะเฉพาะ ได้แก่ ผู้รับพินัยกรรมซึ่งมีสิทธิตามข้อกำหนดพินัยกรรมที่จะได้รับทรัพย์สินเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่าง ซึ่งเจาะจงโดยเฉพาะหรือแยกไว้ต่างหากเป็นพิเศษจากกองมรดก นอกจากจะ ได้รับทรัพย์สินเฉพาะอย่างตามที่ระบุไว้ในพินัยกรรมแล้ว ผู้รับพินัยกรรมลักษณะเฉพาะยังมีสิทธิและความรับผิดชอบเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ได้รับมาตามพินัยกรรมนั้นด้วย ฉะนั้นหากทรัพย์สินที่รับมามีภาระผูกพันประการใด ผู้รับพินัยกรรมลักษณะเฉพาะก็จะต้องรับผิดชอบในภาระผูกพันในทรัพย์สินนั้น เช่น การจำนองด้วย⁴³ อย่างไรก็ตาม ผู้รับพินัยกรรมลักษณะเฉพาะไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้ที่ไม่เกี่ยวกับตัวทรัพย์สินดังกล่าวด้วยอย่างไรก็ดี ผู้รับพินัยกรรมคนหนึ่งอาจเป็นผู้รับพินัยกรรมลักษณะทั่วไปและผู้รับพินัยกรรมลักษณะเฉพาะในเวลาเดียวกันก็ได้

(3) บุคคลที่ต้องห้ามไม่ให้รับทรัพย์สินมรดกตามพินัยกรรม

นอกจากกฎหมายจะกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะทำพินัยกรรมและผู้ที่จะเป็นพยานในพินัยกรรมแล้ว ยังมีบทบัญญัติเกี่ยวผู้รับพินัยกรรม ที่กฎหมายห้ามมิให้บุคคลบางประเภทรับทรัพย์สินมรดกตามพินัยกรรม คือกรณีห้ามบุคคลผู้อยู่ในความปกครองทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกของตนให้แก่ผู้ปกครอง หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครองดังระบุไว้⁴⁴ จึงเป็นเรื่องของบุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะและมีผู้ปกครอง⁴⁵ ต้องห้ามมิให้ทำพินัยกรรมดังกล่าวข้างต้น ผู้ปกครองตามมาตรานี้ไม่รวมถึงผู้ใช้อำนาจปกครอง เช่น บิดา มารดาด้วย แต่ก็มีกรณีข้อยกเว้นไว้ว่าบุคคลผู้อยู่ใน

⁴¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1737.

⁴² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1601.

⁴³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 16/2491. กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

⁴⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1652.

⁴⁵ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา 1585.

ความปกครองอาจทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกให้ผู้ปกครอง หรือคู่สมรส บุพการี หรือผู้สืบสันดาน หรือพี่น้องของผู้ปกครองได้ เมื่อผู้ปกครองได้ทำคำแถลงการณ์ปกครองตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1577 (ปัจจุบันคือมาตรา 1598/11) และมาตราต่อๆ ไป แห่งประมวลกฎหมายนี้เสร็จสิ้นแล้ว ซึ่งมีความหมายว่า บุคคลผู้อยู่ในความปกครองจะทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกของตนให้แก่ผู้ปกครอง หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครองดังระบุไว้ได้ก็ต่อเมื่อความปกครองหรือความเป็นผู้ปกครองสิ้นสุดลงแล้วประการหนึ่ง และผู้ปกครองได้ทำคำแถลงการณ์ปกครองเสร็จสิ้นแล้วด้วยอีกประการหนึ่ง ประกอบกันทั้งสองประการ เพราะแม้ความปกครองหรือความเป็นผู้ปกครองสิ้นสุดลงแล้ว แต่ถ้าผู้ปกครองยังมีอำนาจหน้าที่บางอย่างอยู่ ก็ยังอาจใช้อิทธิพลจากอำนาจและหน้าที่นั้นบังคับใจให้ผู้ที่อยู่ในความปกครองทำพินัยกรรมเพื่อประโยชน์ตนได้ ด้วยเหตุนี้จึงต้องให้อิทธิพลของผู้ปกครอง สิ้นสุดลงจริงๆ จึงยอมให้ผู้อยู่ในปกครองทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกให้ผู้ปกครองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครองดังที่บัญญัติไว้ได้ นั่นก็คือ เมื่อผู้ปกครองได้ทำคำแถลงการณ์ปกครองตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1577 (ปัจจุบันคือมาตรา 1598/11) และต่อๆ ไปเสร็จสิ้นแล้ว

กรณีและผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรมจะรับทรัพย์สินตามพินัยกรรมไม่ได้นั้น กรณีมาตรา 1653 วรรคสาม หมายถึง กรมการอำเภอ ซึ่งได้จัดข้อความแห่งพินัยกรรมที่พยานนำมาแจ้งโดยเป็นการทำพินัยกรรมด้วยวาจา นั้น ไม่ขยายไปถึงคู่สมรสของพนักงานเจ้าหน้าที่นั้น และกรณีมาตรา 1653 วรรคสามนี้ ไม่คลุมไปถึงพนักงานเจ้าหน้าที่ที่จัดข้อความในพินัยกรรมแบบอื่น เช่น พินัยกรรมทำเป็นเอกสารฝ่ายเมืองตามมาตรา 1658 และพินัยกรรมทำเป็นเอกสารลับตามมาตรา 1660 แต่อย่างไรก็ตาม กรณีพินัยกรรมทำเป็นเอกสารฝ่ายเมืองตามมาตรา 1658 กรมการอำเภอเป็นผู้จัดทำหน้าที่เป็นผู้เขียนพินัยกรรม ตามมาตรา 1653 วรรคหนึ่งโดยตรง จึงตกอยู่ในบังคับวรรคสองด้วย คือทั้งตนเองและคู่สมรสต้องห้ามมิให้รับทรัพย์สินตามพินัยกรรม ส่วนกรมการอำเภอในฐานะผู้จัดถ้อยคำของผู้ทำพินัยกรรมที่เป็นเอกสารลับตามมาตรา 1660 ไม่ใช่ผู้เขียนพินัยกรรมเพราะจัดถ้อยคำของผู้ทำพินัยกรรมลงบนซองใส่พินัยกรรมเท่านั้น จึงไม่ต้องห้ามมิให้รับทรัพย์สินตามพินัยกรรม กรณีมาตรา 1653 วรรคหนึ่ง ขยายไปถึงคู่สมรสตามวรรคสองเท่านั้น ไม่ได้ขยายไปถึง บุพการี หรือผู้สืบสันดาน หรือพี่น้องของผู้เขียนหรือพยานนั้น ดังเช่นมาตรา 1652 ส่วนผู้เขียนตาม มาตรา 1653 หมายถึงผู้พิมพ์ด้วย⁴⁶ นอกจากจะห้ามมิให้ผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรมรับทรัพย์สินตาม พินัยกรรมจากกองมรดกของผู้ตายแล้ว ยังหมายความรวมถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ ต่างๆ ด้วย เว้นแต่จะต้องด้วยข้อยกเว้นตามมาตรา 1600 เมื่อมาตรานี้ห้ามแต่เฉพาะรับทรัพย์สินตาม พินัยกรรม ผู้เขียนและพยานจึงอาจรับหน้าที่และความรับผิดชอบตามพินัยกรรมได้

⁴⁶ จาก คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยพินัยกรรม (น.53-55), โดย โชค จารุจินดา, 2526, กรุงเทพฯ: แสงจันทร์การพิมพ์.

อนึ่ง ด้วยบทบัญญัติห้ามแต่เฉพาะพยานในพินัยกรรม ฉะนั้น กรณีที่ผู้ทำพินัยกรรมนำพินัยกรรมเป็นเอกสารลับไปแสดงต่อกรมการอำเภอพร้อมพยานอย่างน้อยสองคน และพยานได้ลงลายมือชื่อไว้บนซองพินัยกรรมนั้นตามมาตรา 1660 น่าจะไม่ใช่พยานในพินัยกรรมจึงไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำพินัยกรรมที่อยู่ในซองนั้น ในอันที่จะดำเนินการให้มีการเพิ่มเติม ตัดทอน หรือเปลี่ยนแปลงข้อความในพินัยกรรมนั้นอย่างใด จึงไม่ต้องห้ามมิให้เป็นผู้รับพินัยกรรมตามมาตรา 1653 แต่พยานในพินัยกรรมที่ทำด้วยวาจาตามมาตรา 1663 ควรถือว่าเป็นพยานในพินัยกรรมตามมาตรา 1653

นอกจากนั้น บางกรณีผู้รับพินัยกรรมอาจลงชื่อไว้ในพินัยกรรม จึงจำเป็นต้องพิจารณาว่าลงลายมือชื่อไว้ในฐานะอะไร ถ้าไม่ใช่ฐานะผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรมแล้ว แม้จะรู้เห็นการทำพินัยกรรมอยู่ด้วย กรณีนี้ไม่ต้องด้วยมาตรา 1653 อันจะทำให้พินัยกรรมนั้นเสื่อมเสีย มิใช่ถ้าผู้รับพินัยกรรมลงลายมือชื่อในพินัยกรรมแล้วจะทำให้พินัยกรรมนั้นเสื่อมเสียเสมอไป เช่น ลงลายมือชื่อรับทราบ หรือรับมอบ หรือรับทรัพย์ตามพินัยกรรม ย่อมไม่ทำให้พินัยกรรมนั้นเสื่อมเสีย

ผลของพินัยกรรมหรือข้อกำหนดพินัยกรรมที่ได้ทำขึ้น ขัดต่อบทบัญญัติมาตรา 1653 เป็นโมฆะตามมาตรา 1705 แต่ความเป็นโมฆะนี้ เป็นโมฆะเฉพาะส่วนที่ขัดต่อมาตรา 1653 คือ ส่วนที่ผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรม หรือคู่สมรสของบุคคลดังกล่าวนี้ เป็นผู้รับทรัพย์สินตามพินัยกรรมเท่านั้น ถ้าเป็นพินัยกรรมที่ยกทรัพย์สินให้ผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรมหรือคู่สมรสของบุคคลดังกล่าวนี้ทั้งหมด พินัยกรรมนั้นย่อมเป็น โมฆะไปทั้งฉบับ แต่ถ้าพินัยกรรมมีข้อกำหนดยกทรัพย์สินให้แก่ผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรมหรือคู่สมรสของบุคคลดังกล่าวนี้กับมีข้อกำหนดยกทรัพย์สินให้บุคคลอื่นด้วยและอาจมีการแสดงเจตนากำหนดการเพื่อตายในการต่างๆ อันจะเป็นผลบังคับได้ตามกฎหมายเมื่อตนตายแล้วรวมอยู่ กรณีเช่นนี้ เฉพาะข้อกำหนดพินัยกรรมที่ยกทรัพย์สินให้ผู้เขียนหรือพยานในพินัยกรรมหรือคู่สมรสของบุคคลดังกล่าวนี้เท่านั้นเป็น โมฆะ ข้อกำหนดพินัยกรรมข้ออื่นยังสมบูรณ์ใช้บังคับได้อยู่

การที่บุคคลจะเป็นผู้เขียนหรือเป็นพยานในพินัยกรรมนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1671 วางหลักว่าบุคคลนั้นต้องลงลายมือชื่อของตนทั้งระบุว่าเป็นผู้เขียนหรือเป็นพยานไว้ต่อท้ายลายมือชื่อของตนด้วย ดังนั้น การที่บุคคลนั้นลงลายมือชื่อเป็นพยานรับรองลายพิมพ์นิ้วมือของผู้ทำพินัยกรรมจึงจะถือว่าเป็นผู้เขียนหรือเป็นพยานในพินัยกรรมด้วยไม่ได้ พินัยกรรมจึงหาเป็น โมฆะไม่ เช่น กรณีที่จำเลยลงชื่อเป็นพยานรับรองลายพิมพ์นิ้วมือผู้ทำพินัยกรรม ไม่มีผลให้ข้อกำหนดพินัยกรรมยกที่ดินแก่จำเลยเป็น โมฆะ⁴⁷

⁴⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 40/2539. กองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

2.3 การพิสูจน์ลายมือชื่อ

การลงลายมือชื่อในพินัยกรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญในการทำพินัยกรรม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติให้ผู้ที่ทำพินัยกรรมต้องลงลายมือชื่อในพินัยกรรมของตนตามแบบที่กฎหมายกำหนด ดังนี้

1. พินัยกรรมแบบธรรมดา มาตรา 1656 วรรคแรก ซึ่งกำหนดให้ผู้ที่ทำพินัยกรรมต้องลงลายมือชื่อไว้ต่อหน้าพยานอย่างน้อยสองคนพร้อมกัน ซึ่งพยานสองคนนั้นต้องลงลายมือชื่อรับรองลายมือชื่อผู้ทำพินัยกรรมไว้ในขณะนั้น

2. พินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับ มาตรา 1657 วรรคแรก ซึ่งกำหนดให้ผู้ที่ทำพินัยกรรมต้องเขียนด้วยมือตนเองซึ่งข้อความทั้งหมด วัน เดือน ปี และลายมือชื่อของตน

3. พินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง มาตรา 1658 (3) ซึ่งกำหนดว่า เมื่อผู้ทำพินัยกรรมและพยานทราบแน่ชัดว่า ข้อความที่กรรมการอำเภอจดนั้นเป็นการถูกต้องตรงกันกับที่ผู้ทำพินัยกรรมแจ้งไว้แล้ว ให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

4. พินัยกรรมแบบเอกสารลับ มาตรา 1660 (1) และ (2) ซึ่งกำหนดว่า ผู้ทำพินัยกรรมต้องลงลายมือชื่อในพินัยกรรม และต้องผนึกพินัยกรรมนั้นแล้วลงลายมือชื่อคาบรอยผนึก อีกทั้งใน (4) ของมาตราดังกล่าว ยังกำหนดให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานลงลายมือชื่อบนซองซึ่งกรรมการอำเภอได้จดถ้อยคำที่แสดงว่าพินัยกรรมเป็นของผู้ทำพินัยกรรม ลงวัน เดือน ปีที่ทำพินัยกรรมไว้บนซองดังกล่าวและประทับตราตำแหน่งไว้อีกด้วย

จากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่ากฎหมายให้ความสำคัญในเรื่องการลงลายมือชื่อ โดยถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการทำพินัยกรรมตามแบบที่กฎหมายกำหนด ซึ่งพินัยกรรมมีอยู่ด้วยกัน 5 แบบ มีเพียงพินัยกรรมแบบทำด้วยวาจาเท่านั้นที่ผู้ทำพินัยกรรมไม่ต้องลงลายมือชื่อ พินัยกรรมแบบอื่นๆ ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องลงลายมือชื่อ มิฉะนั้นไม่ถือว่าเป็นพินัยกรรมซึ่งชอบด้วยกฎหมายและไม่อาจมีผลสมบูรณ์เป็นพินัยกรรมได้ เมื่อพินัยกรรมไม่บังเกิดผล การตกทอดทรัพย์สินมรดกก็จะต้องตกแก่ทายาทโดยธรรมตามลำดับดังที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดไว้

การทำพินัยกรรมนั้นเป็นการแสดงเจตนากำหนดการเผื่อตายในเรื่องทรัพย์สินของตนเองหรือในการต่างๆ อันจะทำให้เกิดเป็นผลบังคับได้ตามกฎหมายเมื่อตนถึงแก่ความตาย และเมื่อพินัยกรรมบังเกิดผล หากทรัพย์สินมรดกที่ถูกระบุในพินัยกรรมนั้น เป็นเพียงสังหาริมทรัพย์ที่ย่อมตกทอดแก่กันได้โดยการส่งมอบการครอบครองตามปกติ การจัดสรรแบ่งปันทรัพย์สินมรดกตามพินัยกรรมก็ไม่ใช่เรื่องยากนัก แต่หากเป็นทรัพย์สินที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางทะเบียนหรือผู้รับ

พินัยกรรมต้องมีคำสั่งศาลไปแสดงเพื่อให้ทรัพย์สินนั้นเป็นของตน ก็จะต้องมีการฟ้องร้องเป็นคดีต่อศาลเพื่อจัดตั้งผู้จัดการมรดกเพื่อให้เป็นผู้ดำเนินการดังกล่าวหรือหากพินัยกรรมนั้นมีการแต่งตั้งผู้จัดการมรดกไว้แล้วก็ตาม ผู้ที่มีส่วนได้เสียในพินัยกรรมนั้น อาจมีประเด็นข้อโต้แย้งเพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของพินัยกรรมดังกล่าวได้ โดยเฉพาะประเด็นที่ว่าพินัยกรรมนั้น เป็นพินัยกรรมที่แท้จริงของเจ้ามรดกหรือไม่ ลายมือชื่อที่ปรากฏนั้นอาจเป็นลายมือชื่อของเจ้ามรดกที่ถูกทำปลอมขึ้นมา ซึ่งในประเด็นการลงลายมือชื่อจึงต้องมีการพิสูจน์ตามกระบวนการในชั้นศาลต่อไป

การโต้แย้งหักล้างข้อเท็จจริงในพินัยกรรมหรือเอกสารที่มีการลงลายมือชื่อเป็นการโต้แย้งเกี่ยวกับความถูกต้องแท้จริงของตัวเอกสารประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งเป็นการโต้แย้งข้อเท็จจริงในเอกสารนั้นว่าลายมือชื่อที่ปรากฏบนเอกสารนั้นเป็นลายมือชื่อปลอม

สำหรับกระบวนการในทางศาลนั้น หากมีกรณีโต้แย้งหักล้างข้อเท็จจริงในเอกสารที่มีลายมือชื่อเกิดขึ้น คู่ความที่โต้แย้งจะต้องดำเนินการตามวิธีการคัดค้านเอกสารตามกฎหมายลักษณะพยาน⁴⁸ วิธีการที่จะพิสูจน์ลายมือชื่อในระบบกฎหมายไทยสามารถกระทำได้โดย⁴⁹

1. เรียกผู้ที่ได้เขียนลายมือชื่อนั้นมาสืบ ซึ่งวิธีการนี้เป็นวิธีที่ดีที่สุด แต่อย่างไรก็ตามไม่อาจนำมาปรับใช้ในกรณีของพินัยกรรมได้ เนื่องจากพินัยกรรมจะมีผลก็ต่อเมื่อผู้ทำพินัยกรรมซึ่งเป็นผู้ที่ได้ลงลายมือชื่อได้ถึงแก่ความตายไปแล้ว

2. เรียกผู้ที่เคยเห็นหรือได้เห็นการลงลายมือชื่อที่เป็นหลักฐานนั้นมาสืบ กรณีนี้ได้แก่พยานหรือบุคคลที่อยู่ร่วมในขณะที่มีการทำพินัยกรรม แต่หากเป็นพินัยกรรมที่ผู้ทำพินัยกรรมทำเพียงลำพัง กล่าวคือ พินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับก็จะไม่สามารถหาบุคคลเหล่านั้นได้

3. เรียกบุคคลที่เคยเห็นลายมือชื่อนั้นมาก่อนหรือได้เห็นลายมือชื่อในภายหลังมาสืบ ถึงแม้ว่าจะเป็น การเห็นเพียงครั้งเดียวหากสามารถจดจำได้ก็สามารถมาเบิกความได้ แต่จะมีน้ำหนักเพียงใดนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

4. ให้บุคคลที่มีความรู้ความชำนาญหรือผู้เชี่ยวชาญการตรวจสอบลายมือชื่อ ได้แก่ กองพิสูจน์หลักฐานกลาง สำนักงานพิสูจน์หลักฐานตำรวจ สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งการพิสูจน์ลายมือชื่อนี้อยู่ในกลุ่มงานตรวจเอกสาร มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับงานตรวจพิสูจน์ประเภทเอกสาร วัตถุ ร่องรอยและเงินตราปลอมแปลง โดยปฏิบัติหน้าที่ ดังนี้

⁴⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 125.

⁴⁹ จาก คำอธิบายกฎหมายลักษณะพิจารณาคำพยานหลักฐาน (น.26-27), โดย จินดาภิรมย์ราชสภาพดี, พระยา, 2464, กรุงเทพฯ: พิศาลบรรณนิตี.

- 1) ปฏิบัติงานธุรการ งานสารบรรณ สถิติผลการปฏิบัติงานของกลุ่มงาน
- 2) ตรวจสอบพิสูจน์ลายมือเขียน ลายมือชื่อในเอกสารของกลาง เปรียบเทียบกับตัวอย่างลายมือเขียน ลายมือชื่อตัวอย่างว่าเป็นลายมือของบุคคลคนเดียวหรือไม่
- 3) ตรวจสอบพิสูจน์ตัวอักษรพิมพ์ดีดในเอกสารของกลาง เปรียบเทียบกับตัวอักษรพิมพ์ดีดที่พิมพ์จากเครื่องพิมพ์ดีดของกลางว่าพิมพ์มาจากเครื่องพิมพ์ดีดเครื่องเดียวกันหรือไม่
- 4) ตรวจสอบพิสูจน์ตัวอักษรพิมพ์ดีดในเอกสารของกลางแผ่นเดียวกันว่าพิมพ์ขึ้นในคราวเดียวกันหรือพิมพ์คนละครั้ง
- 5) ตรวจสอบพิสูจน์เอกสารเพื่อหาร่องรอยของการแก้ไข ขูดลบ ลบล้างด้วยน้ำยาเคมี
- 6) ตรวจสอบพิสูจน์ข้อความเดิมจากเอกสารที่มีการแก้ไขต่อเดิม ลบล้างด้วยน้ำยาเคมี ตรวจสอบเส้นหมึกที่เขียนตัดกันว่าเส้นใดเขียนก่อนหรือหลัง
- 7) ตรวจสอบพิสูจน์ข้อความที่เกิดจากรอยกดบนแผ่นกระดาษที่รองการเขียน
- 8) ตรวจสอบพิสูจน์ข้อความในเอกสารที่ถูกไฟไหม้ ซึ่งอยู่ในลักษณะเกรียมดำแต่ยังไม่แตกชำรุด
- 9) ตรวจสอบเปรียบเทียบชนิดของหมึก ชนิดของกระดาษเอกสาร
- 10) ตรวจสอบพิสูจน์ร่องรอยต่างๆบนเอกสารและวัตถุพยานอื่นๆ เช่น รอยฉีกขาด รอยตัด รอยกด รอยประทับตราต่างๆ
- 11) ตรวจสอบพิสูจน์เหรียญกษาปณ์ ธนบัตรปลอม หรือเอกสารหนังสือสำคัญ เช่น หนังสือเดินทาง ประกาศนียบัตรหรือบัตรประจำตัวประชาชน
- 12) ตรวจสอบรอยตราบนไม้ของกลางในที่เกิดเหตุ
- 13) ดำเนินการจัดทำรายงานการตรวจพิสูจน์ รับ-ส่งของกลาง เก็บรักษาของกลางและสำเนารายงานการตรวจพิสูจน์
- 14) งานอื่นๆ ตามที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

ซึ่งการให้กองพิสูจน์หลักฐานกลางเป็นหน่วยงานมีหน้าที่ตรวจพิสูจน์ลายมือชื่อนั้น เมื่อหน่วยงานดังกล่าวมีความเห็นไปในทิศทางใด ก็จะได้รับความคิดเห็นจากสังคม แม้แต่ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในชั้นศาล หากได้ยื่นคำร้องให้มีการพิสูจน์ลายมือชื่อและส่งเรื่องไปยังกองพิสูจน์หลักฐานกลางแล้ว ไม่ว่าจะผลจะเป็นอย่างไร ศาลก็จะยอมรับให้ความเห็นของกองพิสูจน์หลักฐานกลางดังกล่าว ดังเช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 15260/2553 ผู้ร้องยื่นคำร้องขอว่า กองพิสูจน์หลักฐาน สำนักงานตำรวจแห่งชาติตรวจพิสูจน์แล้วว่าลายมือชื่อผู้ทำพินัยกรรมที่ผู้คัดค้านอ้างไม่ใช่ลายมือชื่อของผู้ตาย เอกสารดังกล่าวจึงเป็นพินัยกรรมปลอม มีผลให้สภากาชาดไทยไม่ใช่ทายาท

หรือผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินมรดกของผู้ตายและไม่อาจเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตายได้ อย่างไรก็ตาม ไม่มีกฎหมายบังคับว่าศาลต้องฟังข้อพิพาทจากผู้เชี่ยวชาญ⁵⁰ แต่หากคู่ความทำกันให้ถือความเห็นของผู้เชี่ยวชาญเป็นข้อเท็จจริง ศาลจะต้องพิพากษาไปตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญนั้น⁵¹

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของคนพิการตามกฎหมายไทย

ในปัจจุบันเป็นที่ทราบกันดีว่ากฎหมายไทยให้ความสำคัญต่อการรับรองและคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชน สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคเป็นอย่างมาก ซึ่งก็สืบเนื่องมาจากการวางรากฐานแนวความคิดของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 อันรวมไปถึงสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคในการจัดการทรัพย์สิน การทำนิติกรรมต่างๆ จนไปถึงการทำพันธกรรมซึ่งเป็นนิติกรรมเฉพาะตัว เพื่อให้สามารถเข้าในเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคดังกล่าว ในส่วนนี้จึงได้ทำการศึกษาข้อความคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับคนพิการ ตลอดจนแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอันทำให้เกิดการรับรองและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคดังกล่าวไว้ในกฎหมายของไทย

2.4.1 ความหมายของคำว่า “คนพิการ”

ในส่วนนี้จะศึกษาถึงความหมายของคนพิการทั้งในเชิงของความหมายทั่วไปและความหมายในเชิงกฎหมาย เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่นำไปสู่การศึกษาปัญหาสิทธิของคนพิการในการทำพันธกรรมและการเป็นผู้รับพันธกรรม

2.4.1.1 ความหมายโดยทั่วไป

ความหมายของคนพิการในอดีตนั้น จะมองความพิการในลักษณะของปัจเจกบุคคล กล่าวคือ การถือเอาความสมบูรณ์ครบถ้วนของอวัยวะร่างกายเป็นตัวชี้วัดว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งจะพิการหรือไม่ หากบุคคลใดไม่มีอวัยวะครบถ้วนสมบูรณ์หรือมีอวัยวะแต่บกพร่อง ถือว่าบุคคลนั้นมีความพิการและสมควรที่จะได้รับการเยียวยา ดังนั้น ความพิการจึงถือเป็นปัญหา ซึ่งการให้ความหมายในลักษณะนี้ สอดคล้องกับการให้ความหมายตามโมเดลหรือรูปแบบทางการแพทย์ (Medical Model) กล่าวคือ เป็นการจัดแยกคนพิการตามลักษณะพยาธิวิทยา และลักษณะชีววิทยาของบุคคล โดยมองว่าคนพิการคือผู้ที่มีความบกพร่องหรือสูญเสียสมรรถภาพทางร่างกายหรือจิตใจ ทำให้ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในการกระทำกิจวัตรประจำวัน การเรียนรู้ การประกอบอาชีพ และการมีความสัมพันธ์ทางสังคมได้เหมือนอย่างปกติ โดยจัดแยกความพิการเป็นประเภทต่างๆ เช่น หูหนวก

⁵⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 964/2536 ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

⁵¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1121/2511 ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่งคำร้องและคำวินิจฉัยศาลฎีกา.

(Deaf) หูตึง (Hard of Hearing) หูหนวกและตาบอด (Deaf-Blind) บกพร่องทางการเห็น (Visually Impaired) พิการทางโรคเกี่ยวกับกระดูก (Orthopedically Handicapped) ปัญญาอ่อน (Mental Retardation) พิการซ้ำซ้อน (Multiple Handicapped) เป็นต้น⁵²

การให้ความหมายในอดีตข้างต้น สอดคล้องกับมุมมองเจตคติของคนพิการเอง และทัศนคติของสังคมในอดีตที่มีต่อคนพิการ ที่มีมุมมองว่าความผิดปกติ ความพิการเป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระทำบาป เป็นกรรมเก่าที่คนพิการเหล่านั้นได้กระทำมาในอดีต และส่งผลให้ชีวิตในปัจจุบันของคนพิการไม่สมบูรณ์ ดังนั้น คนพิการจึงควรก้มหน้ารับกรรมและเผชิญกับสภาพชีวิตที่บกพร่องนี้จนกว่ากรรมเก่าจะได้รับการชดใช้ให้หมดสิ้นไป อย่างไรก็ตาม บุคคลในสังคมบางกลุ่มอาจให้ความสงสาร เห็นใจแก่คนพิการ แต่การช่วยเหลือกลับมุ่งประเด็นไปที่การสงเคราะห์ การช่วยเหลือทางวัตถุ โดยคนพิการไม่ได้ถูกมองอย่างบุคคลที่มีคุณค่า สามารถพัฒนาและช่วยเหลือตนเองได้ คนพิการส่วนใหญ่จึงอยู่ในสภาพของบุคคลผู้ถูกทอดทิ้งให้เผชิญชะตากรรมของตน และไม่ได้รับการยอมรับในฐานะบุคคลๆหนึ่งที่มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งสามารถรับการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงชีวิตของตนให้ดีขึ้นเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป⁵³

ในเวลาต่อมา สังคมเริ่มมีมุมมองต่อความพิการที่แตกต่างออกไป เริ่มมีการนำปัจจัยภายนอกและสภาพแวดล้อมต่างๆเข้ามาพิจารณาประกอบกับความบกพร่องทางสภาพร่างกายของแต่ละบุคคลในการให้ความหมายความพิการ โดยมองว่าความพิการไม่ได้เกิดขึ้นจากความบกพร่องของอวัยวะ หากแต่เกิดขึ้นเพราะเงื่อนไขปัจจัยภายนอกอื่นๆ เช่น บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยินยังไม่ถือว่าเป็นผู้พิการจนกว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีแต่ข้อมูลข่าวสารที่เป็นข้อมูลเสียง ไม่มีล่าม ไม่มีสื่อสิ่งพิมพ์เป็นตัวอักษรหรือเป็นภาพ เป็นต้น การให้ความหมายของความพิการตามลักษณะนี้จึงสอดคล้องกับการให้ความหมายตามโมเดลหรือรูปแบบระบบทางสังคม (Social Model) ซึ่งเป็นการจัดแยกคนพิการตามลักษณะนิเวศวิทยาและพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน

⁵² จาก รูปแบบการจัดการเรียนร่วมแบบรวมพลัง: การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ โดยครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วม (น.81), โดย นางลักษณ วัชรชัย, 2544, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. และสิทธิและเสรีภาพของคนพิการทางการมองเห็นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540)” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), โดย และธีรดา โสมะนันท์, 2549, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

⁵³ จาก พระพุทธศาสนากับการเสริมสร้างพลังในการดำรงชีวิตและทัศนคติที่เหมาะสมของคนพิการ กรณีคนพิการในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล (รายงานผลการวิจัย) (น.1-2), โดย ปาริชาติ สุวรรณบุปผา และคนอื่นๆ, 2549, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

ไปจากปทัสถานของสังคม โดยจัดเป็นประเภทต่างๆ เช่น ปัญญาอ่อนระดับเรียนได้ (Educable Mental Retardation) ภาวะทางอารมณ์แปรปรวนรุนแรง (Serious Emotional Disturbance) ความบกพร่องทางการพูดการสื่อสาร (Speech and Communication Impairment) เป็นต้น⁵⁴

การให้ความหมายความพิการในสังคมสมัยใหม่ จึงมองว่าความพิการไม่ใช่ปัญหาอีกต่อไป เนื่องจากเราไม่สามารถรักษา แก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงความพิการได้ นอกจากนั้น เราก็ไม่สามารถบังคับให้คนพิการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่นี้ได้ด้วย จึงเกิดแนวคิดว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและสังคมน่าจะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่า ซึ่งก็หมายความว่าคนพิการสามารถอยู่ร่วมในสังคมได้หากมีการขจัดปัญหาหรืออุปสรรคต่างๆ ที่มีในสังคม เช่น การจัดระบบการคมนาคมขนส่ง การจัดการศึกษา การสนับสนุนการประกอบอาชีพ การจัดสาธารณูปโภค และการสนับสนุนการที่ทำให้ผู้พิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ โดยการเพิ่มทางเลือกที่หลากหลายมากขึ้น ฯลฯ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้คนพิการเข้าถึงบริการต่างๆ และแข่งขันกับคนทั่วไปภายในสังคมได้

จากแนวความคิดข้างต้น อาจสรุปได้ว่าการให้ความหมายของความพิการได้มีการเปลี่ยนแปลงไป จากเดิมที่มองว่าความพิการเป็นเรื่องปัจเจกบุคคลซึ่งเกิดจากความบกพร่องหรือความผิดปกติทางร่างกาย และเป็นเรื่องของผลกรรม นำมาสู่แนวคิดที่มองว่าความพิการเกิดจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่สร้างขึ้น ดังนั้น แม้ว่าคนพิการจะมีความบกพร่องใดๆ ก็ตาม แต่หากสังคมได้มีการจัดสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่างๆ ในสังคมให้เอื้อต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลผู้พิการแล้ว บุคคลกลุ่มนี้ก็จะอยู่ในสังคมได้อย่างเท่าเทียมและเสมอภาคเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป อันเป็นการคำนึงถึงแนวคิดเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

การให้ความหมายโดยทั่วไปของคำว่า “ความพิการ” ที่ใช้ร่วมกันในทางระหว่างประเทศมากที่สุด มาจากเอกสารขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization Document

---

⁵⁴ จาก รูปแบบการจัดการเรียนร่วมแบบรวมพลัง: การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ โดยครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วม (น.81), โดย นางลัดดา วัชรชัย, 2544, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. และสิทธิและเสรีภาพของคนพิการทางการมองเห็นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540)” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ), โดย และธีรดา โสมะนันท์, 2549, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

A29/INFDOCI/1 Geneva Switzerland 1976⁵⁵) ซึ่งแบ่งแยกการให้ความหมายของคำไว้ 3 คำ⁵⁶ คือ ความบกพร่อง (Impairment) ความพิการ (Disability) และอุปสรรค (Handicap)

ความบกพร่อง (Impairment) คือการสูญเสียใดๆ หรือความผิดปกติของจิตใจ สรีระ หรือโครงสร้างกายวิภาค หรือมีการสูญเสียหรือความผิดปกติในการปฏิบัติหน้าที่ เช่น ตามองไม่เห็น แขนขาเป็นอัมพาต หูสูญเสียได้ยิน อากาศทางประสาท เป็นต้น

ความพิการ (Disability) คือ ข้อจำกัดหรือการขาดซึ่งความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรมใดๆ โดยวิธีการหรือในวิสัยของบุคคลทั่วไป เนื่องจากความบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใด

อุปสรรค (Handicap) คือความเสียเปรียบของบุคคล ซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องหรือความพิการ อันเป็นการขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ให้ได้อย่างเต็มที่ตามที่บุคคลทั่วไปพึงทำได้ ทำให้ประสบความยากลำบาก หรือไม่สามรถกระทำการใดสิ่งหนึ่ง ในขณะที่คนทั่วไปสามารถทำได้โดยไม่เป็นปัญหา

การให้ความหมายของคำทั้งสามคำนั้น มีความเชื่อมโยงกันอยู่ กล่าวคือ “ความบกพร่อง” จะอ้างถึงข้อจำกัดของสภาพร่างกาย หรือการรับรู้ต่างๆ ของบุคคล ในขณะที่ “ความพิการ” นั้น มุมมองอยู่ที่ข้อจำกัดอันเกิดจากสังคม จากการศึกษาที่สังคมได้แบ่งแยกบุคคลซึ่งมีข้อบกพร่องนั้น ทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติขึ้นมา⁵⁷ ในขณะที่ “อุปสรรค” จะเป็นการมองถึงความเสียเปรียบของบุคคลหนึ่งในการที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง อันเป็นผลมาจากความบกพร่องหรือความพิการ

ต่อมาในปี ค.ศ. 1980 องค์การอนามัยโลก ได้มีการเสนอความหมายของคำว่า “ความพิการ” ไว้ใน The International Classification of Impairment, Disabilities, and Handicaps หรือ ICIDH โดยเอกสารฉบับนี้ เป็นเอกสารที่ได้แบ่งแยกความหมายของคำว่าความบกพร่อง ความพิการ และอุปสรรคให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เพื่อให้มีขอบเขตครอบคลุมในเรื่องการฟื้นฟูสมรรถภาพ การศึกษา สถิติ นโยบาย กฎหมาย การศึกษาเกี่ยวกับสถิติประชากร สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ และมานุษยวิทยา ในที่นี้จึงมองว่า คนพิการ คือ ทุกคนที่มีความบกพร่องทางกาย ทางจิตใจ หรือทาง

---

⁵⁵ An impairment is any loss or abnormality of psychological, physiological or anatomical structure or function; a disability is any restriction or lack (resulting from an impairment) of ability to perform an activity in the manner or within the range considered normal for a human being; a handicap is a disadvantage for a given individual, resulting from an impairment or a disability, that prevents the fulfillment of a role that is considered normal (depending on age, sex and social and cultural factors) for that individual.

⁵⁶ การเลือกปฏิบัติเพราะเหตุความพิการกับกฎหมายระหว่างประเทศ: ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต), โดย อธิป จันทน์โรจน์, 2549, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

⁵⁷ แหล่งเดิม.

ความรู้สึก ไม่ว่าจะมืออยู่อย่างคงที่หรือเพิ่มขึ้นก็ตาม ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดความยากในการเรียนรู้ การสร้างความสัมพันธ์ หรือการได้รับการจ้างงาน และทำให้บุคคลนั้นต้องอยู่ในสถานการณ์ที่เสียเปรียบทางสังคมหรือถูกกีดกันทางสังคม⁵⁸

ในปี ค.ศ. 2000 องค์การอนามัยโลกได้มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเกี่ยวกับความพิการขึ้น กล่าวคือ มีการเพิ่มมิติทางด้านสภาพแวดล้อมและมิติในเชิงบวก ซึ่งเป็นการมองถึงความสามารถของคนพิการเข้าไปด้วย โดยกำหนดไว้ใน International Classification of Functioning Disability and Health หรือ ICF ซึ่งแนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่หลายประเทศใช้ในการสำรวจความพิการ⁵⁹

สำหรับประเทศไทยนั้น ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ก็ได้ให้ความหมายของคำว่า “พิการ” ว่าหมายถึง การสูญเสียอวัยวะ⁶⁰ นอกจากนี้ยังมีคำศัพท์ที่ใกล้เคียงกัน คือคำว่า ทูพพลภาพ ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายสื่อไปในทางที่เกี่ยวกับการหย่อนความสามารถในการทำงานตามปกติ โดยมีได้พิจารณาว่ามีการสูญเสียอวัยวะหรือไม่⁶¹

2.4.1.2 ความหมายเชิงกฎหมาย

ในต่างประเทศได้มีการให้ความหมายของคนพิการในเชิงกฎหมายที่แตกต่างกันออกไป เช่น

องค์การสหประชาชาติ ให้คำนิยามของคำว่า “คนพิการ” ไว้ในปฏิญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ ค.ศ. 1975 (Declaration on the Rights of Disabled Persons) ไว้ว่าหมายถึง บุคคลซึ่งไม่สามารถสร้างหลักประกันให้แก่ตนเองไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ในด้านสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในฐานะปัจเจกบุคคลหรือในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมทั่วไป เนื่องจากความสามารถทางร่างกายและจิตใจที่ไม่สมบูรณ์ ไม่ว่าจะมาเป็นมาแต่กำเนิดหรือไม่ก็ตาม⁶²

⁵⁸ แหล่งเดิม.

⁵⁹ จาก “สถานะความพิการของเด็กวัยเรียนในประเทศไทย”, โดย พิมพา ขจรธรรม, (2548, มกราคม-มิถุนายน), วารสารวิทยาลัยราชสุดา, น. 22.

⁶⁰ “พิการ” หมายถึง เสียอวัยวะมีแขนขา เป็นต้น, เสียไปจากสภาพเดิม, เช่น แขนพิการ ตาพิการ, บางทีใช้เข้าคู่กับคำว่า พิกล เป็นพิกลพิการ.

⁶¹ “ทูพพลภาพ” หมายถึง หย่อนกำลังความสามารถที่จะประกอบการทำงานตามปกติได้.

⁶² วิริยะ นามศิริ, พงศ์พันธุ์ และคนอื่นๆ, การแก้ไขกฎหมายที่กีดกันคนพิการในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม: ศึกษากรณีกฎหมายและระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพ (รายงานผลการวิจัย

อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ค.ศ. 2006 “คนพิการ” หมายความว่ารวมถึงบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา หรือทางประสาทสัมผัสในระยะยาว ซึ่งเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับอุปสรรคนานัปการ จะกีดขวางการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเต็มที่และมีประสิทธิผลบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่น⁶³

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization, ILO) ได้ให้ความหมายของคำว่า “คนพิการ” (Disabled Persons) ว่าหมายถึง บุคคลที่มีการสร้างความมั่นคงหรือการรักษาไว้ หรือการแสวงหาความก้าวหน้าในอาชีพการงานที่เหมาะสมของตนลดลงอย่างมาก อันเนื่องมาจากความบกพร่องทางร่างกายหรือจิตใจที่ปรากฏอย่างชัดเจน⁶⁴

พระราชบัญญัติผู้ปกครองคนพิการ (Guardian Ship Act 1987) แห่งเครือรัฐออสเตรเลีย รัฐนิวเซาท์เวลส์ “คนพิการ” หมายความว่ารวมถึง ความพิการทางสติปัญญา ความพิการทางร่างกาย ความพิการทางจิตใจ หรือความพิการทางประสาทสัมผัส หรือผู้สูงอายุ หรือผู้ป่วยทางจิตตามพระราชบัญญัติสุขภาพจิต ค.ศ. 2007 หรือความพิการอื่นๆ⁶⁵

ในบริบทของสังคมไทย เมื่อกล่าวถึง “คนพิการ” คนทั่วไปมักนำไปใช้ควบคู่ไปกับคำว่า “ทุพพลภาพ” โดยคิดว่าเป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน และนึกถึงบุคคลที่มีอวัยวะบางส่วนใน

⁶³ Convention on the Rights of Persons with Disabilities 2006 Article 1:

The purpose of the present Convention is to promote, protect and ensure the full and equal enjoyment of all human rights and fundamental freedoms by all persons with disabilities, and to promote respect for their inherent dignity.

Persons with disabilities include those who have long-term physical, mental, intellectual or sensory impairments which in interaction with various barriers may hinder their full and effective participation in society on an equal basis with others.

⁶⁴ วิริยะ นามศิริ, พงศ์พันธุ์ และคนอื่นๆ, *การแก้ไขกฎหมายที่กีดกันคนพิการในการเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม: ศึกษากรณีกฎหมายและระเบียบที่จำกัดสิทธิคนพิการในการประกอบอาชีพ* (รายงานผลการวิจัย) [ออนไลน์], 17 พฤศจิกายน 2553. แหล่งที่มา: <http://www.lawreform.go.th/>, หน้า 9.

⁶⁵ The Guardianship Act 1987 Part 1 Section 3B,

(2) In this Act, a reference to a person who has a disability is a reference to a person:

- (a) who is intellectually, physically, psychologically or sensorily disabled,
- (b) who is of advanced age,
- (c) who is a mentally ill person within the meaning of the Mental Health Act 2007, or
- (d) who is otherwise disabled,

and who, by virtue of that fact, is restricted in one or more major life activities to such an extent that he or she requires supervision or social habilitation.

ร่างกายไม่สมบูรณ์ เช่น ตาบอด หูหนวก เป็นใบ้ ขาขาด แขนขาด และคิดว่าบุคคลเหล่านี้คงไม่สามารถช่วยเหลือตนเองหรือประกอบกิจการงานอย่างใดๆ ได้ แต่หากได้พิจารณาความหมายของคำทั้งสองตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 จะพบว่าได้ให้ความหมายคำศัพท์ทั้งสองไว้แตกต่างกันและมีความหมายแตกต่างกัน⁶⁶ โดยคำว่า “พิการ” ต้องการสื่อถึงการสูญเสียอวัยวะ รวมทั้งสมรรถภาพของอวัยวะส่วนต่างๆ ส่วนคำว่า “ทุพพลภาพ” ต้องการสื่อถึงสถานะของบุคคลผู้ซึ่งขาดกำลังความสามารถในการประกอบกิจการงานต่างๆ ได้ตามปกติ โดยไม่คำนึงว่าจะสูญเสียอวัยวะด้วยหรือไม่ ซึ่งการให้คำจำกัดความตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน มีลักษณะเดียวกับการจัดประเภทความพิการในรูปแบบเชิงการแพทย์ และเป็นไปในแนวทางเดียวกับการนิยามความหมายความพิการขององค์การอนามัยโลกตามการกำหนดประเภทระดับนานาชาติเกี่ยวกับการทำหน้าที่ ความทุพพลภาพและสุขภาพ หรือ ICF

สำหรับกฎหมายไทยนั้น ได้มีการให้นิยามคำว่า “คนพิการ” และ “ทุพพลภาพ” ไว้อย่างหลากหลาย ในทางตำรานิติศาสตร์ปรากฏว่ามีการให้ความหมายถ้อยคำดังกล่าวไว้ในพจนานุกรมกฎหมายโดยขุนสมาหารหิตะคดี (โปี โปรคุปต์) ว่า “คนพิการ” หมายความว่า เสียอวัยวะที่ใช้การ เสียไปจากเดิม “ทุพพลภาพ” หมายความว่า ความเป็นคนมีกำลังน้อย ซึ่งการให้ความหมายดังกล่าวมีลักษณะเดียวกับการให้ความหมายที่ปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 นอกจากนี้ ในกฎหมายฉบับต่างๆ ทั้งของไทยและต่างประเทศก็มีการให้ความหมายไว้ด้วยเช่นกัน

ในกฎหมายไทยมีการกำหนดความหมายของคนพิการไว้แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายของกฎหมายแต่ละฉบับในการนำไปบังคับใช้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการงานหรือจัดการบริการแก่คนพิการของแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายนั้นๆ โดยในที่นี้จะกล่าวถึงความหมายของคนพิการในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของผู้เขียนเท่านั้น ได้แก่

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคนพิการ คือ บุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสาร และการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือ ไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส⁶⁷

พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 “คนพิการ” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทาง

⁶⁶ คำว่า “พิการ” หมายถึง เสียอวัยวะ มีแขนขา เป็นต้น เสียไปจากสภาพเดิม เช่น แขนพิการ ตาพิการ คำว่า “ทุพพลภาพ” หมายถึง หย่อนกำลังความสามารถที่จะประกอบกิจการงานตามปกติได้.

⁶⁷ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, มาตรา 10 วรรคสอง.

สังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่างๆ และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ ตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ประกาศกำหนด⁶⁸

พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ได้ให้นิยามความหมายของคนพิการคล้ายคลึงกับพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 “คนพิการ” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่างๆ และมีความต้องการจำเป็นพิเศษทางการศึกษาที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ ตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประกาศกำหนด⁶⁹

จากกฎหมายทั้งสามฉบับมีข้อสังเกต คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคนพิการ โดยมุ่งไปที่ความบกพร่องหรือความพิการของบุคคล ซึ่งเป็น “ปัจจัยภายใน” เป็นหลัก แต่ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 จะมุ่งให้ความสำคัญถึง “ปัจจัยภายนอก” ด้วย กล่าวคือ คนพิการหรือไม่พิการขึ้นอยู่กับปัจจัยสองอย่าง คือ ความบกพร่องของบุคคลและความพร้อมของสิ่งแวดล้อม ดังนั้น แม้ว่าบุคคลจะพิการ แต่ถ้ามีปัจจัยภายนอกเอื้อให้แก่เขา คนๆ นี้จึงไม่พิการ เช่น หากคนพิการนั่งรถเข็นต้องเดินทางขึ้นตึก หากตึกนั้นไม่มีทางลาดสำหรับรถเข็น บุคคลนี้ก็จะพิการ โดยสมบูรณ์แบบ แต่หาก ณ สถานที่นั้นมีทางลาดขึ้นตึกสำหรับคนพิการ บุคคลจะไม่พิการในสถานที่ที่มีปัจจัยภายนอกเอื้ออำนวยอยู่ ดังนั้น ปัจจัยภายนอกเราจึงสามารถแก้ไขปัจจัยภายในได้ ส่วนความบกพร่องของบุคคลนั้นอาจจะแก้ไขได้บ้างแต่ก็เล็กน้อย การให้ความหมายในลักษณะดังกล่าว จึงถือเป็นแนวโน้มของกฎหมายในปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับปัจจัยภายนอกมากกว่า⁷⁰

⁶⁸ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550, มาตรา 4.

⁶⁹ พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551, มาตรา 3.

⁷⁰ “พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 กฎหมายฐานสิทธิ...ความหวังของคนพิการไทย”, โดย ประหยัด ทรงคำ, (2551, เมษายน-มิถุนายน), *วารสารวิชาการ*, น. 56-63.

2.4.2 ประเภทของคนพิการ

การกำหนดประเภทของความพิการในกฎหมายไทยนั้น มีหน่วยงานที่กำหนดประเภทของคนพิการไว้ คือ กระทรวงการพัฒนาศักยภาพและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งมีการกำหนดไว้ 6 ประเภท และกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีการกำหนดไว้ 9 ประเภท ดังนี้

2.4.2.1 การจำแนกประเภทคนพิการของกระทรวงการพัฒนาศักยภาพและความมั่นคงของมนุษย์

ในสังคมหนึ่งๆ นอกจากบุคคลที่มีสภาพร่างกายที่สมบูรณ์และบุคคลที่มีสภาพร่างกายบกพร่องหรือคนพิการนั้น กฎหมายยังมีการจำแนกประเภทของคนพิการที่มีความพิการแตกต่างกันไว้ด้วย จะเห็นได้ว่าการอ้างอิงในพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 มาตรา 4 ซึ่งเป็นบทบัญญัตินิยามคำว่า “คนพิการ” ดังที่ได้กล่าวข้างต้น บทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวได้อ้างถึงประเภทและหลักเกณฑ์ความพิการที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาศักยภาพและความมั่นคงของมนุษย์ประกาศกำหนดไว้⁷¹ โดยกำหนดประเภทความพิการไว้ 6 ประเภท ตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

1. ความพิการทางการเห็น ได้แก่

(1) ตาบอด หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องในการเห็นเมื่อตรวจวัดการเห็นของสายตาข้างที่ดีกว่าเมื่อใช้แว่นสายตาธรรมดาแล้ว อยู่ในระดับต่ำกว่า 3 ส่วน 60 เมตร (3/60) หรือ 20 ส่วน 400 ฟุต (20/400) ลงมาจนกระทั่งมองไม่เห็นแม้แต่แสงสว่างหรือมีลานสายตาแคบกว่า 10 องศา

(2) ตาเห็นเลือนราง หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องในการเห็นเมื่อตรวจวัดการเห็นของสายตาข้างที่ดีกว่า เมื่อใช้แว่นสายตาธรรมดาแล้ว อยู่ในระดับตั้งแต่ 3 ส่วน 60 เมตร (3/60) หรือ 20 ส่วน 400 ฟุต (20/400) ไปจนถึงต่ำกว่า 6 ส่วน 18 เมตร (6/18) หรือ 20 ส่วน 70 ฟุต (20/70) หรือมีลานสายตาแคบกว่า 30 องศา

2. ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย ได้แก่

(1) หูหนวก หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องในการได้ยินจนไม่สามารถรับข้อมูลผ่านทางทางการได้ยิน เมื่อตรวจการได้ยิน โดยใช้คลื่นความถี่ที่ 500 เฮิรตซ์

⁷¹ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2552 เล่ม 126 ตอนพิเศษ 77 ง.

1,000 เฮิร์ตซ์ และ 2,000 เฮิร์ตซ์ ในหูข้างที่ได้ยินดีกว่าจะสูญเสียการได้ยินที่ความดังของเสียง 90 เดซิเบลขึ้นไป

(2) หูตึง หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องในการได้ยิน เมื่อตรวจวัดการได้ยิน โดยใช้คลื่นความถี่ที่ 500 เฮิร์ตซ์ 1,000 เฮิร์ตซ์ และ 2,000 เฮิร์ตซ์ ในหูข้างที่ได้ยินดีกว่าจะสูญเสียการได้ยินที่ความดังของเสียงน้อยกว่า 90 เดซิเบลลงมาจนถึง 40 เดซิเบล

(3) ความพิการทางการสื่อความหมาย หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องทางการสื่อความหมาย เช่น พูดไม่ได้ พูดหรือฟังแล้วผู้อื่นไม่เข้าใจ เป็นต้น

3. ความพิการทางการเคลื่อนไหวหรือทางร่างกาย ได้แก่

(1) ความพิการทางการเคลื่อนไหว หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องหรือการสูญเสียความสามารถของอวัยวะในการเคลื่อนไหว ได้แก่ มือ เท้า แขน ขา อาจมาจากสาเหตุอัมพาต แขน ขาอ่อนแรง แขน ขาขาด หรือภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังจนมีผลกระทบต่อการทำงานมือ เท้า แขน ขา

(2) ความพิการทางร่างกาย หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีความบกพร่องหรือความผิดปกติของศีรษะ ใบหน้า ลำตัว และภาพลักษณ์ภายนอกของร่างกายที่เห็นได้อย่างชัดเจน

4. ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม หรือออทิสติก ได้แก่

(1) ความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องหรือความผิดปกติทางจิตใจหรือสมองในส่วนของ การรับรู้ อารมณ์ หรือความคิด

(2) ความพิการทางออทิสติก หมายถึง การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องทางพัฒนาการด้านสังคม ภาษาและการสื่อความหมาย พฤติกรรมและอารมณ์ โดยมีสาเหตุมาจากความผิดปกติของสมอง และความผิดปกติที่แสดงก่อนอายุ 2 ปีครึ่ง ทั้งนี้ ให้รวมถึงการวินิจฉัยกลุ่มออทิสติกสเปกตรัมอื่นๆ

5. ความพิการทางสติปัญญา ได้แก่ การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการมีพัฒนาการช้ากว่าปกติ หรือมีระดับเชาวน์ปัญญาต่ำกว่าบุคคลทั่วไป โดยความผิดปกตินั้นแสดงก่อนอายุ 18 ปี

6. ความพิการทางการเรียนรู้ ได้แก่ การที่บุคคลมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม โดยเฉพาะด้านการเรียนรู้ ซึ่งเป็นผลมาจากความบกพร่องทางสมอง ทำให้เกิดความบกพร่องในด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ หรือกระบวนการเรียนรู้พื้นฐานอื่นในระดับความสามารถที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานตามช่วงอายุและระดับสติปัญญา

2.4.2.2 การจำแนกประเภทคนพิการของกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการได้จำแนกประเภทของคนพิการไว้ตามพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 โดยออกประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องกำหนดประเภทและหลักเกณฑ์ของคนพิการทางการศึกษา⁷² กำหนดประเภทของคนพิการไว้ 9 ประเภท การพิจารณาบุคคลที่มีความบกพร่องเพื่อจัดประเภทของคนพิการ ให้มีหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น ได้แก่ บุคคลที่สูญเสียการเห็นตั้งแต่ระดับเล็กน้อยจนถึงตาบอดสนิท ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

(1) คนตาบอด หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการเห็นมาก จนต้องใช้สื่อสัมผัสและสื่อเสียง หากตรวจวัดความชัดของสายตาสายตาข้างดีเมื่อแก่ไขแล้ว อยู่ในระดับ 6 ส่วน 60 (6/60) หรือ 20 ส่วน 200 (20/200) จนถึงไม่สามารถรับรู้เรื่องแสง

(2) คนเห็นเลือนราง หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการเห็น แต่ยังสามารถอ่านอักษรตัวพิมพ์ขยายใหญ่ด้วยอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการ หรือเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก หากวัดความชัดของสายตาสายตาข้างดีเมื่อแก่ไขแล้วอยู่ในระดับ 6 ส่วน 18 (6/18) หรือ 20 ส่วน 70 (20/70)

2. บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน ได้แก่ บุคคลที่สูญเสียการได้ยินตั้งแต่ระดับหูตึงน้อยจนถึงหูหนวก ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

(1) คนหูหนวก หมายถึง บุคคลที่สูญเสียการได้ยินมากจนไม่สามารถเข้าใจการพูดผ่านทางการได้ยิน ไม่ว่าจะใส่หรือไม่ใส่เครื่องช่วยฟัง ซึ่งโดยทั่วไปหากตรวจการได้ยินจะมีการสูญเสียการได้ยิน 90 เดซิเบลขึ้นไป

⁷² ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2552 เล่ม 126 ตอนพิเศษ 80 ง.

(2) คนหูตึง หมายถึง บุคคลที่มีการได้ยินเหลืออยู่เพียงพอที่จะได้ยินการพูดผ่านทาง การได้ยิน โดยทั่วไปจะใส่เครื่องช่วยฟัง ซึ่งหากตรวจวัดการได้ยินจะมีการสูญเสียการได้ยิน น้อยกว่า 90 เดซิเบลลงมาถึง 26 เดซิเบล

3. บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ได้แก่ บุคคลที่มีความจำกัดอย่างชัดเจนใน การปฏิบัติตน (Functioning) ในปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ คือ ความสามารถทางสติปัญญาต่ำกว่า เกณฑ์เฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญร่วมกับความจำกัดของทักษะการปรับตัวอีกอย่างน้อย 2 ทักษะจาก 10 ทักษะ ได้แก่ การสื่อความหมาย การดูแลตนเอง การดำรงชีวิตภายในบ้าน ทักษะทางสังคม การมี ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การรู้จักใช้ทรัพยากรในชุมชน การรู้จักดูแลควบคุมตนเอง การนำความรู้มาใช้ ในชีวิตประจำวัน การทำงาน การใช้เวลาว่าง การรักษาสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย ทั้งนี้ ได้ แสดงอาการดังกล่าวก่อนอายุ 18 ปี

4. บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหว หรือสุขภาพ ซึ่งแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

(1) บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหว ได้แก่ บุคคลที่มีอวัยวะ ไม่สมบูรณ์หรือขาดหายไป กระดูกหรือกล้ามเนื้อผิดปกติ มีอุปสรรคในการเคลื่อนไหว ความบกพร่องดังกล่าวเกิดจากโรคทางระบบประสาท โรคของระบบกล้ามเนื้อและกระดูก การไม่สมประกอบมาแต่กำเนิด อุบัติเหตุและโรคติดต่อ

(2) บุคคลที่มีความบกพร่องทางสุขภาพ ได้แก่ บุคคลที่มีความเจ็บป่วยเรื้อรังหรือมี โรคประจำตัวซึ่งจำเป็นต้องได้รับการรักษาอย่างต่อเนื่อง และเป็นอุปสรรคต่อการศึกษา ซึ่งมีผล ทำให้เกิดความจำเป็นต้องได้รับการศึกษาพิเศษ

5. บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลที่มีความผิดปกติในการทำงาน ของสมองบางส่วนที่แสดงถึงความบกพร่องในกระบวนการเรียนรู้ที่อาจเกิดขึ้นเฉพาะความสามารถ ด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน คือ การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ ซึ่งไม่สามารถเรียนรู้ในด้านที่ บกพร่องได้ ทั้งที่มีระดับสติปัญญาปกติ

6. บุคคลที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา ได้แก่ บุคคลที่มีความบกพร่องในการ เปล่งเสียงพูด เช่น เสียงผิดปกติ อัตราความเร็วและจังหวะการพูดผิดปกติ หรือบุคคลที่มีความ บกพร่องในเรื่องความเข้าใจหรือการใช้ภาษาพูด การเขียนหรือระบบสัญลักษณ์อื่นที่ใช้ในการ ติดต่อสื่อสาร ซึ่งเกี่ยวกับรูปแบบ เนื้อหาและหน้าที่ของภาษา

7. บุคคลที่มีความบกพร่องทางพฤติกรรม หรืออารมณ์ ได้แก่ บุคคลที่มีพฤติกรรม เบี่ยงเบนไปจากปกติเป็นอย่างมาก และปัญหาทางพฤติกรรมนั้นเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นผล

ความบกพร่องหรือความผิดปกติทางจิตใจหรือสมองในส่วนของการรับรู้ อารมณ์หรือความคิด เช่น โรคจิตเภท โรคซึมเศร้า โรคสมองเสื่อม เป็นต้น

8. บุคคลออทิสติก ได้แก่ บุคคลที่มีความผิดปกติของระบบการทำงานของสมอง บางส่วนซึ่งส่งผลต่อความบกพร่องทางพัฒนาการด้านภาษา ด้านสังคมและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และมีข้อจำกัดด้านพฤติกรรม หรือมีความสนใจจำกัดเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยความคิดปกตินั้นค้นพบได้ก่อนอายุ 30 เดือน

9. บุคคลพิการซ้อน ได้แก่ บุคคลที่มีสภาพบกพร่องหรือความพิการมากกว่าหนึ่งประเภทในบุคคลเดียวกัน

ทั้งนี้ การจำแนกประเภทและการกำหนดหลักเกณฑ์ความพิการของทั้งสองกระทรวง นั้นมีความแตกต่างกันตามความมุ่งหมายในการบังคับใช้กฎหมาย กล่าวคือ การจำแนกประเภทของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นการจำแนกเพื่อนำไปใช้ในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิต การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ และการจัดสวัสดิการแก่คนพิการ ส่วนการจำแนกประเภทคนพิการของกระทรวงศึกษาธิการเป็นการจำแนกเพื่อส่งเสริม กระตุ้น พัฒนาการทางด้านการศึกษา และนำไปใช้ในการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่าการจำแนกประเภทคนพิการของทั้งสองกระทรวงนั้น ยังเป็นการจัดประเภทโดยอาศัยมุมมองทางการแพทย์ (Medical Model) โดยพิจารณาจากความบกพร่องหรือความผิดปกติทางร่างกายของคนพิการเป็นหลัก

2.4.3 สิทธิของคนพิการตามกฎหมายไทย

ประเทศไทยเริ่มมีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบประชาธิปไตย พระราชบัญญัติรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 มิได้รับรองหรือกล่าวถึงหลักสิทธิเสรีภาพใดๆ ต่อมา รัฐธรรมนูญฉบับถาวรซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ได้เริ่มบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชนเป็นครั้งแรก และบทบัญญัติรับรองสิทธินี้ยังคงมีปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับต่อมา สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของประชาชนที่กล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญทุกฉบับย่อมหมายถึงความรวมถึงสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของคนพิการด้วย แต่มิได้กล่าวถึงสิทธิของคนพิการ โดยเฉพาะเจาะจง มีเพียงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่ได้บัญญัติรับรองสิทธิของคนพิการไว้โดยตรง ประเทศไทยได้นำเอาข้อกำหนดในอนุสัญญาและปฏิญญาระหว่างประเทศมาเป็นแนวทางในการบัญญัติกฎหมายภายในประเทศเพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ ด้านต่างๆ

ของคนพิการ ผู้เขียนจะกล่าวถึงสาระสำคัญของกฎหมายบางฉบับ เพื่อแสดงให้เห็นว่ากฎหมายเหล่านี้ ให้การคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ และโอกาสของคนพิการมากขึ้นเพียงใด

2.4.3.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้วางมาตรการสำคัญเพื่อเน้นย้ำถึงความเสมอภาคตามกฎหมายของบุคคล โดยบัญญัติห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กฎหมายห้ามมิให้มีการจัดแบ่งบุคคลออกเป็นประเภทๆ โดยอาศัยความแตกต่างในเรื่องดังกล่าวมาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งแยก แล้วปฏิบัติต่อบุคคลที่ได้จัดแบ่งเป็นพวกๆนั้น ให้มีความแตกต่างไปจากการปฏิบัติต่อบุคคลทั่วไป

ตัวอย่างเช่น ในพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2498 (ซึ่งปัจจุบันถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น พ.ศ. 2545 แล้ว) ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งไว้ โดยมีข้อห้ามบุคคลหูหนวกหรือเป็นใบ้หรือตาบอดทั้งสองข้าง มิให้มีสิทธิในการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านี้โดยนำเหตุแห่งความแตกต่างทางสภาพร่างกายหรือสุขภาพมาเป็นเหตุในการปฏิบัติให้แตกต่างไปจากบุคคลอื่นๆ เมื่อพิจารณาตามหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญในยุคปัจจุบัน ย่อมถือได้ว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล จึงต้องมีการปรับปรุงแก้ไขหรือยกเลิกเพิกถอนให้สอดคล้องกฎหมายต่อไป

แต่ในกรณีที่รัฐได้กำหนดมาตรการบางอย่างขึ้น เพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลบางกลุ่มซึ่งมีข้อเสียเปรียบบางประการมากกว่าบุคคลทั่วไป ให้สามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น การเลือกปฏิบัติต่อบุคคลตามมาตรการดังกล่าวนี้ ไม่ถือได้ว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม⁷³ ซึ่งหลักกฎหมายดังกล่าวนี้เป็นหลักการสำคัญที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติขึ้นเพื่อคุ้มครองมิให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ โดยอาศัยเหตุแห่งความ

⁷³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 30 วรรคสามและวรรคสี่

“การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือได้ว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม”.

แตกต่างกันเรื่องสภาพทางกายหรือสุขภาพ ฉะนั้น จึงทำให้การเลือกปฏิบัติต่อคนพิการเพื่อ ขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้คนพิการสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เฉกเช่นเดียวกับบุคคลอื่น รัฐธรรมนูญให้การรับรองว่าสามารถดำเนินการในลักษณะดังกล่าวได้ โดยไม่ถือเป็นการเลือก ปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

อย่างไรก็ตาม หลักในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 นี้ ยังคง ถือเป็นหัวใจสำคัญสำหรับการจัดบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติโดย ไม่เป็นธรรมต่อคนพิการให้หมดสิ้นไป รวมทั้งยังเป็นที่มาแห่งการสร้างมาตรการพิเศษเพื่อส่งเสริม ให้คนพิการได้รับความเสมอภาคเท่าเทียมในการใช้สิทธิเสรีภาพไว้ด้วยเช่นกัน ได้แก่ สิทธิในการ ได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ และสิทธิที่จะได้รับสิ่ง อำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ และสิทธิที่จะได้รับการ สงเคราะห์จากรัฐให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้

ประการแรกได้แก่ สิทธิในการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความ ช่วยเหลืออื่นจากรัฐ เป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญได้รับรองให้กับบุคคลซึ่งมีความพิการหรือทุพพลภาพ โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 55⁷⁴ เพื่อให้มีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความ ช่วยเหลือจากรัฐ แต่ได้ใช้ถ้อยคำลงท้ายว่า “ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” เนื่องจากไม่เป็นการง่าย นักที่จะบัญญัติให้เนื้อความในรัฐธรรมนูญมีความกระชับ จึงได้กำหนดรับรองและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนในลักษณะของหลักการทั่วไปในรัฐธรรมนูญ และกำหนดให้ออกกฎเกณฑ์ พิเศษขยายความหรือเสริมบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ โดยได้ใช้ถ้อยคำลงท้ายว่า “ทั้งนี้ ตามที่กฎหมาย บัญญัติ” ซึ่งการกำหนดหลักการเฉพาะในลักษณะของการขยายความเนื้อหาสาระหรือการกำหนด รายละเอียดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพดังกล่าวนี้จะกระทำได้ก็แต่โดยการตราเป็นพระราชบัญญัติต่อไป⁷⁵

เหตุที่กล่าวว่าการกฎหมายที่จะกำหนดรายละเอียดแห่งสิทธิของบุคคลซึ่งพิการหรือทุพพล ภาพ ในการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลือจากรัฐต้องอยู่ใน รูปแบบ “พระราชบัญญัติ” ก็เนื่องมาจากมาตรา 55 เป็นบทบัญญัติที่ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถใช้ ดุลพินิจในการกำหนดเนื้อหาสาระรายละเอียดของกฎหมายเองได้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติ แห่งรัฐธรรมนูญ และการใช้ถ้อยคำลงท้ายว่า “ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” นับเป็นรูปแบบหนึ่ง

⁷⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 55.

“บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ มีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความ ช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”.

⁷⁵ ศุภลักษณ์ พินิจภูวดล. หลักและวิธีปฏิบัติในการบังคับใช้รัฐธรรมนูญในกรณีที่มีบทบัญญัติว่า “ทั้งนี้ เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ.” น. 129.

แห่งการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้ ซึ่งกฎหมายในความหมายของรัฐธรรมนูญที่รับรองและคุ้มครองหรือจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล หมายถึง กฎหมายในรูปแบบของพระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชกำหนด เท่านั้น⁷⁶

ประการสุดท้าย ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับการสงเคราะห์จากรัฐให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้

มาตรา 80 วรรคสอง⁷⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดให้รัฐส่งเสริมการพัฒนามาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดีขึ้นให้กับผู้พิการหรือทุพพลภาพ เช่น การพัฒนาความก้าวหน้าทางด้านการศึกษาและเทคโนโลยีสำหรับคนพิการ การฟื้นฟูสมรรถภาพ และฝึกอบรมการประกอบอาชีพสำหรับคนพิการ ซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้คนพิการมีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถพึ่งพาตนเองได้ ปัจจุบันพบว่าหน่วยงานของรัฐหลายแห่งมีนโยบายในการจัดทำโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการให้ดีขึ้น และให้สามารถพึ่งตนเองได้ เช่น การจัดให้มีศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการตามภูมิภาคต่างๆทั่วประเทศ ซึ่งจัดขึ้นโดยสำนักส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือการดำเนินการวิจัยและพัฒนาเพื่อจัดทำโปรแกรมคอมพิวเตอร์สังเคราะห์เสียงพูดจากข้อความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อช่วยพัฒนาระบบอ่านหน้าจอสำหรับคนพิการทางการมองเห็น ทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้มากขึ้น โดยศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น

รัฐธรรมนูญได้บัญญัติหน้าที่ดังกล่าวไว้ในหมวด 5 เป็นแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ เพื่อให้ใช้เป็นแนวทางสำหรับการตรากฎหมายและกำหนดนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน การกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ดังกล่าวนั้นเป็นการสร้างสิทธิให้กับผู้พิการหรือทุพพลภาพขึ้นมา แม้สิทธิที่ผู้พิการหรือทุพพลภาพจะได้รับจะได้บัญญัติไว้ในฐานะเพียงแต่แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ซึ่งมีค่าบังคับต่ำกว่าการรับรองให้เป็นสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย แต่บทบัญญัติดังกล่าวของรัฐธรรมนูญก็เป็นหลักประกันได้ในระดับหนึ่งว่ารัฐบาลจะต้องบริหารประเทศไปอย่างสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ หรืออย่างน้อยที่สุดก็จะไม่ดำเนินการไปในลักษณะที่ขัดหรือแย้งกับหลักการดังกล่าวอย่างแน่นอน อันเป็นการช่วยยกระดับสิทธิของผู้พิการหรือทุพพลภาพซึ่งใน

⁷⁶ สุกฤษณ์ พินิจกุล. หลักและวิธีปฏิบัติในการบังคับใช้รัฐธรรมนูญในกรณีที่มีบทบัญญัติว่า “ทั้งนี้ เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ.” น. 133-134..

⁷⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 80 วรรคสอง.

“รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และผู้ด้อยโอกาส ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้”.

อดีตไม่ได้รับการเอาใจใส่ดูแลจากรัฐ รวมไปถึงมีการจำกัดตัดสิทธิด้วยในบางส่วน ให้กลับเข้าสู่การมีสิทธิเสรีภาพและพัฒนาไปสู่ความเสมอภาคและเท่าเทียม

2.4.3.2 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 17 ของประเทศไทย รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวมีบทบัญญัติรับรองสิทธิ เสรีภาพของคนพิการซึ่งมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยกล่าวถึงสิทธิของคนพิการไว้โดยตรงในบทบัญญัติดังต่อไปนี้

มาตรา 30 วรรคสาม ห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมเพราะความแตกต่างในด้านต่างๆ ทั้งเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองที่ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ⁷⁸ มาตรานี้เพิ่มเติมคำว่า “ความพิการ” ให้เป็นอีกเหตุหนึ่งที่ห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม จึงถือได้ว่าให้ความคุ้มครองสิทธิของคนพิการอย่างชัดเจนมากขึ้น

มาตรา 40(6) บัญญัติสิทธิของคนพิการที่จะได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคืออย่างเหมาะสม⁷⁹ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ได้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับใดมาก่อน

มาตรา 49 วรรคหนึ่ง บัญญัติเพิ่มเติมให้คนพิการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไปในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย⁸⁰

⁷⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 30 วรรคสาม

“การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล สถานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้”

⁷⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 40 (6)

“บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

(6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคืออย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ”

⁸⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 49 วรรคหนึ่ง.

“บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย”.

มาตรา 54 วรรคหนึ่ง บัญญัติให้คนพิการมีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะ และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ⁸¹

มาตรา 80 (1) บัญญัติให้รัฐต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่คนพิการให้มีคุณภาพ ชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งตนเองได้⁸²

สำหรับมาตราอื่นๆ ที่คุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชน ซึ่งรวมถึงคนพิการด้วยนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 บัญญัติไว้ในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ ของชนชาวไทย ตั้งแต่มาตรา 26 จนถึงมาตรา 49 รวมแล้วเป็นจำนวน 44 มาตรา โดยมีสาระสำคัญ เหมือนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แต่ได้มีการเพิ่มเติมเรื่องสิทธิในการ พิทักษ์รัฐธรรมนูญ

จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับนี้จะเห็นได้ว่ารัฐบาลให้ความสำคัญแก่คนพิการมาก ขึ้นกว่าเดิม โดยมีการเพิ่มคำว่า “ผู้พิการ” ไว้อย่างชัดเจน ในแต่ละมาตราที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น รวมทั้งได้ให้ความสำคัญคุ้มครองคนพิการในด้านต่างๆมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านมาทุกฉบับ

2.4.3.3 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557

ในวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติหรือคสช. ได้มี การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 รวมทั้งสิ้น 48 มาตรา ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 ที่ตราขึ้นเพื่อใช้ในการชั่วคราวระหว่างรอการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับจริง ซึ่ง คาดว่าจะได้ประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2558 และแน่นอนว่าเมื่อเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว ย่อมมีจำนวนมาตราที่ไม่มากนัก โดยเลือกบัญญัติเฉพาะเรื่องที่มีความจำเป็นเร่งด่วน สำหรับใช้ในระยะเวลาเปลี่ยนผ่านเท่านั้น

สาระสำคัญในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มี ดังนี้

⁸¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 54 วรรคหนึ่ง

“บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ มีสิทธิเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสวัสดิการ สิ่งอำนวยความสะดวก อันเป็นสาธารณะ และความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ”.

⁸² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 80 (1)

“รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้
(1) คุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน สนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาปฐมวัยส่งเสริม ความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัวและชุมชน รวมทั้ง ต้องสงเคราะห์และจัดสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้อยู่ในสภาวะยากลำบาก ให้มี คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้”.

1. หมวดพระมหากษัตริย์

สำหรับหมวดพระมหากษัตริย์นั้น ยังคงไว้หมวดพระมหากษัตริย์แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2557 โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ

2. หมวดสิทธิเสรีภาพและการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนหรือภาคประชาสังคมนั้น ได้ถูกยกเลิกไปในรัฐธรรมนูญชั่วคราวฉบับนี้ และคาดว่าจะถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2558 เช่น สิทธิในข้อมูลข่าวสารและการร้องเรียน เสรีภาพในการชุมนุมและการสมาคม สิทธิชุมชน สิทธิในการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ ในส่วนของสิทธิคนพิการย่อมจะต้องนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อย่างแน่นอน โดยมีรากฐานมาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

3. ให้มีการจัดตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติ

ให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติมีสมาชิกจำนวน 220 คน ทำหน้าที่แทนรัฐสภา (สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา) โดยผู้ที่เป็นนักการเมืองและมีตำแหน่งทางการเมืองและตำแหน่งในพรรคการเมืองในระยะเวลา 3 ปีก่อนหน้าถูกตัดสิทธิ

4. ให้มีสภาปฏิรูปแห่งชาติ

กำหนดให้มีการจัดตั้งสภาปฏิรูปแห่งชาติที่มีสมาชิก 250 คน โดยคัดเลือกมาจากทุกภาคส่วนของประชาชนไทย โดยผู้ที่เป็นนักการเมืองและมีตำแหน่งทางการเมืองและตำแหน่งในพรรคการเมืองในระยะเวลา 3 ปีก่อนหน้าถูกตัดสิทธิ

5. ให้มีการจัดตั้งนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี

คณะรักษาความสงบแห่งชาติจะเลือกนายกรัฐมนตรีก่อนทูลเกล้าฯ และรับสนองพระบรมราชโองการ และนายกรัฐมนตรีจะเลือกคณะรัฐมนตรีเข้ามาบริหารประเทศอีกจำนวนไม่เกิน 35 คน โดยผู้ที่เป็นนักการเมืองและมีตำแหน่งทางการเมืองและตำแหน่งในพรรคการเมืองในระยะเวลา 3 ปีก่อนหน้าถูกตัดสิทธิ

6. ให้มีการจัดตั้งกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ

ให้มีการจัดตั้งกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้น โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติหรือคสช.จะเป็นผู้เลือกประธานกรรมาธิการ ส่วนสมาชิกอีก 35 คน นั้นมาจากการคัดเลือกของสภาปฏิรูปแห่งชาติจำนวน 20 คน และโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ และคณะรัฐมนตรีฝ่ายละ 5 คน โดยที่คณะกรรมาธิการยกร่างไม่มีสิทธิดำรงตำแหน่งทางการเมือง 2 ปี ภายหลังจากรัฐธรรมนูญประกาศใช้

7. กำหนดระยะเวลาขอร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่

ให้กรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ ยกร่างรัฐธรรมนูญใหม่ให้เสร็จภายใน 4 เดือน ก่อนส่งให้คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติและคณะรัฐมนตรีตรวจสอบ (ไม่มีการลงประชามติเหมือนรัฐธรรมนูญ 2550)

8. ให้คงคณะรักษาความสงบแห่งชาติไว้

ให้คงคณะรักษาความสงบแห่งชาติไว้ เพื่อดูแลด้านความมั่นคง แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี สภานิติบัญญัติแห่งชาติ สภาปฏิรูปแห่งชาติ และกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ และสามารถสั่งระงับ ชัยัยการกระทำในทางนิติบัญญัติ ในทางบริหารหรือในทางตุลาการ และให้ถือว่าคำสั่งและปฏิบัติตามคำสั่งดังกล่าวชอบด้วยกฎหมายและเป็นที่สุด

9. ให้คงประกาศและคำสั่งต่างๆของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

ให้คงประกาศและคำสั่งต่างๆของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติเอาไว้ จนกว่าจะมีการตรากฎหมายหรือพระราชบัญญัติออกมายกเลิก

10. นิรโทษกรรมการกระทำทั้งปวงของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับชั่วคราว 2557 มีการพูดถึงองค์อิสระต่างๆ น้อยมาก ซึ่งคงจะได้รับการบรรจุรายละเอียดลงในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2558 แต่ในระหว่างนี้้องค์การอิสระต่างๆก็ยังสามารถทำงานได้ตามปกติ เนื่องจากแต่ละองค์การถูกจัดตั้งและมีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญรองรับอยู่แล้ว รวมถึงองค์การตามกระบวนการยุติธรรม เช่น ศาล อัยการ และตำรวจ ก็สามารถทำหน้าที่ต่อไปได้ตามปกติ

2.4.3.4 พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550

เนื่องจากพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน สาระสำคัญและรายละเอียดเกี่ยวกับการสงเคราะห์และการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการไม่เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จึงได้เสนอร่างพระราชบัญญัติฉบับใหม่ขึ้น จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2550 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2550 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2550

ประเทศไทยได้นำเอาข้อกำหนดในอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการและปฏิญญาระหว่างประเทศต่างๆ มาเป็นแนวทางในการบัญญัติกฎหมายภายใน เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพด้านต่างๆ ของคนพิการ ผู้เขียนจะกล่าวถึงสาระสำคัญของพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 เพื่อแสดงให้เห็นว่ากฎหมายได้ให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและโอกาสของคนพิการมากขึ้นเพียงใด

เมื่อรัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายฉบับใหม่แทนพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ที่ถูกยกเลิกไป ถือเป็นกฎหมายฉบับที่สองที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ ถูกบัญญัติขึ้นตามข้อเรียกร้องของคนพิการที่ต้องการได้รับสิทธิในด้านต่างๆ ที่กฎหมายฉบับเดิมยังไม่ได้บัญญัติไว้ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนพิการขึ้นมาให้ทัดเทียมและมีศักดิ์ศรีเหมือนบุคคลทั่วไปในสังคมมากขึ้น พระราชบัญญัติฉบับนี้มีเจตนาค้ำครองสิทธิของคนพิการไม่ให้ถูกละเมิด จึงมีความแตกต่างจากพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ที่กล่าวถึงแต่เพียงการส่งเสริมสิทธิของคนพิการ โดยมีได้มีการห้ามไม่ให้ละเมิดสิทธิ เป็นกฎหมายฉบับแรกที่ห้ามการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมรวมทั้งกำหนดบทลงโทษ นอกจากนี้ ยังปฏิรูประบบบริหาร โดยเน้นการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนซึ่งรวมถึงองค์กรคนพิการ และเปิดให้คนพิการมีสิทธิในการเข้าถึงเทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ทำให้คนพิการสามารถเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ได้เสมือนคนทั่วไป

ตามพระราชบัญญัตินี้ คำว่า “การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ” หมายถึง การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ การจัดสวัสดิการการส่งเสริมและพิทักษ์สิทธิ การสนับสนุนให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตอิสระ มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ และเสมอภาคกับบุคคลทั่วไป มีส่วนร่วมทางสังคมอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้

สาระสำคัญของพระราชบัญญัตินี้มีดังนี้

สาระสำคัญประการแรกที่เห็นว่าสำคัญต่อผู้ทำพินัยกรรมซึ่งเป็นคนพิการคือ การห้ามมิให้เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลพิการ โดยมีให้มีการกำหนดนโยบาย กฎ ระเบียบ มาตรการ โครงการ หรือวิธีปฏิบัติของหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือบุคคลใดในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ ซึ่งหมายความรวมถึงการกระทำหรืองดเว้นการกระทำที่แม้จะมีได้มุ่งหมายให้เป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการโดยตรง แต่ผลของการกระทำนั้นทำให้คนพิการต้องเสียสิทธิประโยชน์ที่ควรจะได้รับเพราะเหตุแห่งความพิการด้วย นอกจากนี้ คนพิการที่ได้รับหรือจะได้รับความเสียหายจากการกระทำในลักษณะที่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการยังมีสิทธิร้องขอต่อคณะกรรมการให้มีคำสั่งเพิกถอนการกระทำหรือห้ามมิให้กระทำการนั้นได้⁸³

ประการต่อมาคือการกำหนดให้มีการจดทะเบียนคนพิการ และให้ถือว่าบัตรประจำตัวคนพิการตามพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 เป็นบัตรประจำตัวคนพิการ

⁸³ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, มาตรา 15-17.

ตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย โดยคนพิการสามารถยื่นคำขอมีบัตรประจำตัวคนพิการต่อนายทะเบียนกลาง ณ สำนักงานทะเบียนกลางสำหรับคนพิการในกรุงเทพมหานคร หรือนายทะเบียนจังหวัด ณ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดที่คนพิการนั้นมีภูมิลำเนา⁸⁴ หากคนพิการนั้นเป็นผู้เยาว์หรือมีสภาพความพิการถึงขั้นไม่สามารถยื่นคำร้องขอด้วยตนเองได้ ผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ ผู้อนุบาล หรือผู้ดูแลคนพิการจะยื่นคำขอแทนก็ได้ แต่ต้องนำหลักฐานว่าเป็นคนพิการไปแสดงต่อนายทะเบียนกลางหรือนายทะเบียนจังหวัดด้วย⁸⁵

คนพิการที่ได้จดทะเบียนคนพิการแล้วจะได้รับสิทธิต่างๆ ดังนี้⁸⁶

(1) การบริการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยกระบวนการทางการแพทย์ และค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าอุปกรณ์ เครื่องช่วยความพิการ และสื่อส่งเสริมพัฒนาการ เพื่อปรับสภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือเสริมสร้างสมรรถภาพให้ดีขึ้น

(2) การศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ หรือแผนการศึกษาแห่งชาติตามความเหมาะสมในสถานศึกษาเฉพาะหรือในสถานศึกษาทั่วไป หรือการศึกษาทางเลือก หรือการศึกษานอกระบบ ทั้งนี้แม้ว่ากฎหมายฉบับนี้จะไม่มีบทลงโทษสถานศึกษาที่ปฏิเสธรับเด็กพิการเข้าเรียน แต่หากเกิดกรณีเช่นนี้ ผู้ปกครองก็สามารถร้องขอต่อคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติให้มีคำสั่งเพิกถอนการปฏิเสธรับเด็กพิการนั้นเข้าเรียนได้ เพราะถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

(3) การฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพ การให้บริการที่มีมาตรฐาน การคุ้มครองแรงงาน และการมีงานทำ ตลอดจนการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระและให้บริการสื่อ สิ่งอำนวยความสะดวก เทคโนโลยี หรือความช่วยเหลืออื่นใด เพื่อการทำงานและประกอบอาชีพของคนพิการ

(4) การยอมรับและเปิดให้คนพิการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองอย่างเต็มที่ และมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกับบุคคลทั่วไป ตลอดจนให้คนพิการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับคนพิการ

(5) การช่วยเหลือให้เข้าถึงนโยบาย แผนงาน โครงการ กิจกรรม การพัฒนาและบริการอันเป็นสาธารณะ ผลិតภัณฑ์ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต การช่วยเหลือทางกฎหมายและการจัดการทนายความ⁸⁷

⁸⁴ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, มาตรา 18.

⁸⁵ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, มาตรา 19.

⁸⁶ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, มาตรา 20.

(6) การบริการด้านข้อมูลข่าวสาร บริการโทรคมนาคม เทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารและเทคโนโลยี สำหรับคนพิการทุกประเภท ตลอดจนบริการสื่อสารจากระยะไกลจากหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐ

(7) การบริการล่ามภาษามือ⁸⁸

(8) สิทธิที่จะนำสัตว์นำทาง เครื่องมือ หรืออุปกรณ์นำทาง หรือเครื่องช่วยความพิการใดๆ ติดตัวไปในยานพาหนะหรือสถานที่ใดๆ เพื่อประโยชน์ในการเดินทางและได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ โดยได้รับยกเว้นค่าบริการ ค่าธรรมเนียม และค่าเช่าเพิ่มเติมสำหรับสัตว์ เครื่องมือ อุปกรณ์ หรือเครื่องช่วยความพิการดังกล่าว

(9) การจัดสวัสดิการเบี่ยงความพิการ (แทนเบี้ยยังชีพ) คนละห้าร้อยบาทต่อเดือน คนพิการที่ขอรับเบี่ยงความพิการจะต้องเป็นคนพิการที่ไม่สามารถประกอบอาชีพได้และไม่มีรายได้ โดยสามารถติดต่อขอรับได้ที่องค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาล ณ ที่อยู่อาศัยตามทะเบียนบ้าน

(10) การปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย การมีผู้ช่วยคนพิการหรือจัดให้มีสวัสดิการอื่น พระราชบัญญัติดังกล่าวยังกำหนดให้ราชการส่วนท้องถิ่นออกกฎ ระเบียบ เทศบัญญัติ ข้อบัญญัติต่างๆ เพื่อปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้⁸⁹ และกำหนดให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องให้

⁸⁷ ตามระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ว่าด้วยการช่วยเหลือทางกฎหมายและจัดหาทนายความว่าต่างแก่ต่างคดีแก่คนพิการ พ.ศ. 2552 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 126 ตอนพิเศษ 105ง เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 กำหนดให้คนพิการได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายในเรื่องต่างๆ ได้แก่ การให้คำปรึกษาหารือทางกฎหมาย การให้ความรู้ทางกฎหมาย การจัดทำนิติกรรมสัญญา การไกล่เกลี่ย หรือการประนีประนอมยอมความ การจัดหาทนายความ และการให้ความช่วยเหลืออื่น ในทางคดีต่างๆ ได้แก่ คดีแพ่ง คดีอาญา คดีปกครอง คดีแรงงาน และคดีทรัพย์สินทางปัญญา.

⁸⁸ ตามระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ว่าด้วยบริการล่ามภาษามือ พ.ศ. 2552 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 กำหนดให้คนพิการทางการได้ยิน มีสิทธิยื่นคำขอเพื่อขอรับบริการล่ามภาษามือในกรณีต่างๆ ได้แก่ การใช้บริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข การสมัครงานหรือการติดต่อประสานงานด้านการประกอบอาชีพ การร้องทุกข์ การกล่าวโทษ หรือเป็นพยานในชั้นพนักงานสอบสวนหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายอื่น การเข้าร่วมประชุมสัมมนา หรือฝึกอบรม รวมทั้งเป็นผู้บรรยาย โดยหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรภาคเอกชนเป็นผู้จัดซึ่งมีคนพิการทางการได้ยินเข้าร่วมด้วยและบริการอื่นใดตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด ส่วนการยื่นคำขอรับความช่วยเหลือในเขตกรุงเทพมหานคร ให้ยื่นคำขอต่อกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ หรือสถานที่อื่นตามที่อธิบดีกรมพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดหรือที่หน่วยบริการในพื้นที่ตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดประกาศกำหนด

ต่อมาได้มีการแก้ไขระเบียบโดยกำหนดให้องค์กรเอกชนหรือองค์กรด้านคนพิการ ให้เป็นหน่วยบริการล่ามภาษามือตามภารกิจและท้องที่ที่กำหนดได้.

⁸⁹ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, มาตรา 21.

การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการตามอำนาจหน้าที่ของตน⁹⁰ อีกทั้งยังมีการกำหนดให้มีอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก หรือบริการในอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ บริการขนส่ง หรือบริการสาธารณะอื่น ให้คนพิการสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ โดยเจ้าของอาคาร สถานที่ ยานพาหนะ บริการขนส่ง หรือผู้ให้บริการสาธารณะอื่นที่ได้จัดให้มีอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก หรือบริการดังกล่าว มีสิทธิหักเงินค่าใช้จ่ายเป็นสองเท่าของเงินที่เสียไปเพื่อการนั้นออกจากเงินได้สุทธิหรือกำไรสุทธิของปีที่ค่าใช้จ่ายนั้นเกิดขึ้น แล้วแต่กรณีตามประมวลรัษฎากร⁹¹

นอกจากนี้ยังมีการกำหนดบทลงโทษแก่ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมายในด้านการเลือกปฏิบัติต่อบุคคลพิการ โดยผู้เสียหายสามารถฟ้องเรียกค่าเสียหายฐานละเมิดได้ ซึ่งศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายอย่างอื่นอันมิใช่ตัวเงิน และหากการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมนั้นเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ศาลจะกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษไม่เกินสี่เท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงด้วยก็ได้⁹²

2.4.3.5 บทบัญญัติของกฎหมาย กฎ และระเบียบที่เกี่ยวข้อง

ในเรื่องสิทธิคนพิการ นอกจากกฎหมายที่ได้กล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีกฎหมายอื่นๆ ที่ถูกตราขึ้นเพื่อให้สิทธิแก่คนพิการในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

ด้านการแพทย์

1. ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การบริการฟื้นฟูสมรรถภาพโดยกระบวนการทางการแพทย์และค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ค่าอุปกรณ์ เครื่องช่วยความพิการ และสื่อส่งเสริมพัฒนาการสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2552 ลงวันที่ 30 กันยายน 2552 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 121 ตอนพิเศษ 163 ง เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2552 กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการให้บริการในเรื่องการให้สิทธิคนพิการได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพในเรื่องต่างๆ สรุปได้ดังนี้

(1) สิทธิคนพิการได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ได้แก่ การตรวจวินิจฉัย การตรวจทางห้องปฏิบัติการและการตรวจพิเศษด้วยวิธีอื่นๆ ตามชุดสิทธิประโยชน์ การแนะนำ การให้คำปรึกษา และการจัดบริการเป็นรายกรณี การให้ยา และหัตถการพิเศษอื่นๆ การศัลยกรรมการบริการพยาบาลเฉพาะทาง กายภาพบำบัด กิจกรรมบำบัด การแก้ไขการพูด พฤติกรรมบำบัด จิตบำบัด ดนตรีบำบัด พลบำบัด ศิลปะบำบัด การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการได้ยิน การพัฒนาทักษะในการสื่อความหมาย การบริการส่งเสริมพัฒนาการ หรือบริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่ม การบริการแพทย์ทางเลือก การพัฒนาทักษะทางสังคม สังคมสงเคราะห์ และสังคมบำบัด การประเมินและ

⁹⁰ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, มาตรา 22.

⁹¹ พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, มาตรา 37.

⁹² พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, มาตรา 16.

เตรียมความพร้อมก่อนการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพหรือการประกอบอาชีพ การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการเห็น หรือการสร้างควมคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว การบริการข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพผ่านสื่อในรูปแบบที่เหมาะสมกับความพิการซึ่งคนพิการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะแก่คนพิการและผู้ดูแลคนพิการการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชน การเยี่ยมบ้าน กิจกรรมการให้บริการเชิงรุก การฝึกทักษะการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน การบริการทันตกรรม และการให้บริการเกี่ยวกับกายอุปกรณ์เทียมกายอุปกรณ์เสริม เครื่องช่วยความพิการ หรือสื่อส่งเสริมพัฒนาการ

(2) การกำหนดสถานที่และรายการค่าใช้จ่าย (ข้อ 3) กำหนดให้คนพิการได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ การรักษาพยาบาล ค่าอุปกรณ์ เครื่องช่วยความพิการและสื่อส่งเสริมพัฒนาการจากสถานพยาบาลของรัฐ สถานพยาบาลในกำกับของรัฐ สถานพยาบาลรัฐวิสาหกิจสถานพยาบาลเอกชนตามที่หน่วยงานของรัฐประกาศกำหนดในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ ค่าห้องและค่าอาหารตามอัตราที่หน่วยงานของรัฐกำหนด ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล ค่าอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการ และสื่อส่งเสริมพัฒนาการ ค่าใช้จ่ายอื่นๆ เพื่อประโยชน์ในการบริการฟื้นฟูสมรรถภาพ

(3) การกำหนดวิธีการเบิกจ่าย (ข้อ 4) กำหนดให้สถานพยาบาลเบิกค่าใช้จ่ายตามสิทธิของคนพิการที่ได้รับตามกฎหมายหรือระเบียบของหน่วยงานของรัฐว่าด้วยการนั้นก่อน และหากสิทธิตามกฎหมายหรือระเบียบของหน่วยงานของรัฐว่าด้วยการนั้น ไม่เพียงพอตามความจำเป็นให้สถานพยาบาลแห่งนั้นส่งเรื่องไปยังหน่วยงานที่เป็นผู้กำหนดสิทธิตามกฎหมายหรือระเบียบของหน่วยงานของรัฐเพื่อให้การสนับสนุนต่อไป

อย่างไรก็ตาม ในการเบิกเงินค่าใช้จ่ายของสถานพยาบาลต่างๆ ให้สถานพยาบาลแห่งนั้นเบิกจ่ายจากกองทุนที่คนพิการรายนั้นมีสิทธิ เช่น กองทุน สปสช. กองทุนประกันสังคมกองทุนสวัสดิการรักษายาพยาบาลของส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจต่างๆ เว้นแต่เป็นกรณีการจัดหาอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการที่มีมูลค่าสูงเฉพาะกรณีที่ถูกกฎหมายและระเบียบของหน่วยงานของรัฐมิได้กำหนดไว้ จึงให้ศูนย์สิทธิรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติเป็นหน่วยงานในการดำเนินการได้

(4) กำหนดวิธีการปฏิบัติในกรณีอุปกรณ์ชำรุด (ข้อ 5) ในกรณีที่อุปกรณ์ หรือเครื่องช่วยความพิการ หรือสื่อส่งเสริมพัฒนาการที่คนพิการนั้นได้รับชำรุดบกพร่องใช้การไม่ได้ให้สถานพยาบาลตามข้อ 3 ที่สามารถดำเนินการได้ทำการซ่อมแซมหรือเปลี่ยนแปลงชิ้นส่วนของอุปกรณ์หรือจัดหาให้ใหม่ได้ โดยให้เบิกค่าใช้จ่ายตามข้อ 4

(5) กำหนดหน่วยประสานการปฏิบัติ (ข้อ 6) ให้ศูนย์สิทธิรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์แห่งชาติ เป็นหน่วยประสานงานและสนับสนุนงานด้านวิชาการ เทคนิควิธีการด้าน

การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ การวิจัยพัฒนานวัตกรรม รวมทั้งจัดหาอุปกรณ์เครื่องช่วยความพิการที่มีมูลค่าสูงเฉพาะกรณีที่เกิดอุบัติเหตุและระเบียบของหน่วยงานของรัฐมิได้กำหนดไว้

2. พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้คนพิการได้รับสิทธิด้านสุขภาพ โดยได้รับยกเว้นไม่ต้องจ่ายค่าบริการในการรับบริการทางสาธารณสุขให้แก่หน่วยบริการสาธารณสุข ในปี 2547 ได้มีประกาศสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติกำหนดสิทธิของคนพิการและทหารผ่านศึก ซึ่งคนพิการและทหารผ่านศึกสามารถใช้สิทธิรับบริการสาธารณสุข ณ หน่วยบริการของรัฐได้ทุกแห่งได้

3. ประกาศคณะกรรมการหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์เพื่อสนับสนุนให้องค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลดำเนินงานและบริหารจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ พ.ศ. 2552

4. พระราชบัญญัติสุขภาพจิต พ.ศ. 2551 กำหนดแนวทางและวิธีการคุ้มครองสิทธิบุคคลซึ่งมีอาการผิดปกติทางจิต

5. พระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 กำหนดสิทธิคนทุพพลภาพที่เป็นผู้ประกันตนได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย

6. พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้คนพิการได้รับสิทธิด้านสุขภาพ โดยกำหนดให้คนพิการที่มีความจำเป็นในเรื่องสุขภาพได้รับการคุ้มครองอย่างสอดคล้องและเหมาะสม รวมทั้งป้องกันมิให้เกิดความพิการโดยกำเนิด โดยกำหนดให้หญิงได้รับการสร้างเสริมและการคุ้มครองอย่างสอดคล้องและเหมาะสมด้านการดูแลสุขภาพทางเพศและสุขภาพของระบบเจริญพันธุ์ซึ่งมีความจำเป็น ชับซ้อนและมีอิทธิพลต่อสุขภาพของหญิงตลอดชีวิต

ด้านการศึกษา

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีสาระสำคัญในการกำหนดให้คนพิการได้รับสิทธิทางการศึกษา ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

(1) ให้สิทธิคนพิการในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษตั้งแต่แรกเกิดหรือเมื่อมีพบความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

(2) ให้สิทธิคนพิการในการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา โดยในปัจจุบันได้มีการออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการให้คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา พ.ศ. 2550 ซึ่งมีสาระสำคัญเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการให้คนพิการมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษาให้สอดคล้องและ

เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน อีกทั้งเพื่อให้เป็นไปตามที่มาตรา 10 แห่งกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติกำหนดไว้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนคนพิการในการได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกับบุคคลปกติอย่างแท้จริง

(3) ให้สิทธิคนพิการในการได้รับการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาอื่นเป็นพิเศษและสอดคล้องกับความจำเป็นในการจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนที่มีความพิการ โดยคำนึงถึงความเสมอภาคและความเป็นธรรม

2. พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 มาตรา 5 กำหนดให้คนพิการมีสิทธิทางการศึกษาในเรื่องการได้รับการศึกษาโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการจนตลอดชีวิตพร้อมทั้งได้รับเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา เลือกรับบริการทางการศึกษา สถานศึกษา ระบบและรูปแบบการศึกษา โดยคำนึงถึงความสามารถ ความสนใจ ความถนัดและความต้องการจำเป็นพิเศษของบุคคลนั้น ได้รับการศึกษาที่มีมาตรฐานและประกันคุณภาพการศึกษา กำหนดให้สถานศึกษาในทุกสังกัดและศูนย์การเรียนเฉพาะความพิการอาจจัดการศึกษาสำหรับคนพิการทั้งในระบบ นอกกระบบ และตาม อัยาศัย ในรูปแบบที่หลากหลายทั้งการเรียนร่วม การจัดการศึกษาเฉพาะความพิการ

3. ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการจัดทำแผนการจัดการศึกษาเฉพาะบุคคลระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2552 กำหนดให้สถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำแผนดังกล่าวและนำไปสู่การปฏิบัติ กำกับ ติดตามผลการดำเนินงานตามแผน รวมทั้งจัดประชุมเพื่อประเมิน ทบทวน และปรับแผน พร้อมจัดทำรายงานผลปีละ 2 ครั้ง ด้วย

4. ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการว่าด้วยการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2552 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 126 ตอนพิเศษ 106 ง เมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2552 สรุปได้ ดังนี้ (1) ให้สถานศึกษามีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับคนพิการตามภารกิจของสถานศึกษานั้น โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ในกรณีที่สถานศึกษาใด ปฏิเสธไม่รับคนพิการเข้าศึกษาโดยไม่มีเหตุผลและความจำเป็นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ คณะกรรมการกำหนด ให้ถือได้ว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม (2) ให้มีการจัดทำหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ การทดสอบทางการศึกษา การวัดและประเมินผลการศึกษา ให้สถานศึกษาและ ส่วนราชการที่รับผิดชอบดำเนินการให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการ แต่ละประเภท ตามรูปแบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการที่เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนด หรือตามที่สถานศึกษาเห็นสมควร (3) กรณีที่คนพิการซึ่งมีอุปสรรคและมีความจำเป็นที่ จะต้องได้รับความช่วยเหลือในการเดินทางเพราะเหตุแห่งความพิการนั้น ให้สถานศึกษาหรือส่วน

ราชการที่รับผิดชอบจัดบริการสำหรับการเดินทาง หากเงินอุดหนุนของสถานศึกษาไม่เพียงพอ ให้สถานศึกษาขอรับการสนับสนุนจากกองทุนหรือส่วนราชการต้นสังกัดของสถานศึกษานั้นได้ และ (4) ให้ส่วนราชการที่รับผิดชอบจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาเป็นกรณีพิเศษแก่สถานศึกษา ทั้งนี้ตามความเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการ

5. ระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการว่าด้วยการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2552 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 126 ตอนพิเศษ 163 ง เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2552 และระเบียบคณะกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการว่าด้วยการจัดการอาชีวศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2552 ประกาศในราชกิจจานุเบกษาวันเดียวกัน โดยมีสาระสำคัญสรุปได้ ดังนี้ (1) กรณีการจัดการศึกษาอาชีวศึกษา กำหนดให้สถานศึกษาของรัฐและสถานศึกษาเอกชนที่จัดการอาชีวศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ มีหน้าที่รับคนพิการเข้าศึกษาตามความสามารถ ความสนใจ ความถนัดและความต้องการจำเป็นพิเศษของคนพิการตามประเภทความพิการ และให้สถานศึกษาที่จัดการอาชีวศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง หรือหลักสูตรปริญญาตรีสายเทคโนโลยีและปฏิบัติการ มีหน้าที่รับคนพิการเข้าศึกษาในสัดส่วน หรือจำนวนที่เหมาะสม โดยให้คำนึงถึงประเภทของความพิการ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่ส่วนราชการสถาบันการอาชีวศึกษาหรือคณะกรรมการสถานศึกษากำหนด และให้สถานศึกษานั้นแจ้งต่อคณะกรรมการเพื่อทราบไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบวันก่อนเริ่มปีการศึกษา โดยเริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา 2553 เป็นต้นไป (2) กรณีการศึกษาระดับอุดมศึกษา กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาในทุกสังกัดทั้งรัฐและเอกชนมีหน้าที่รับคนพิการเข้าศึกษาในสัดส่วนหรือจำนวนที่เหมาะสม โดยให้คำนึงถึงประเภทของความพิการด้วย ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่สภาสถาบันอุดมศึกษากำหนด และแจ้งคณะกรรมการเพื่อทราบไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบวันก่อนเริ่มปีการศึกษา (3) สถานศึกษาทั้งอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาที่รับคนพิการเข้าศึกษาดังกล่าวมีสิทธิได้รับค่าเล่าเรียน ค่าบำรุงค่าธรรมเนียม และค่าใช้จ่ายอื่นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามจำนวนเงินที่ต้องเรียกเก็บจากนักศึกษาพิการ หากหน่วยงานไม่สามารถดำเนินการได้ ให้ส่งเรื่องขอรับการสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาสำหรับคนพิการ ทั้งนี้ ไม่เกินอัตราและรายการที่คณะกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการกำหนด โดยส่วนราชการหรือสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคลหรือสถาบันอุดมศึกษา อาจทำข้อตกลงขอรับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็ได้ (4) ให้ส่วนราชการรับผิดชอบรายงานผลการดำเนินงานในการปฏิบัติตามระเบียบนี้ต่อคณะกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง

6. ตามประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ เรื่อง กำหนดอัตราและรายการที่ให้การอุดหนุนทางการศึกษาอาชีวศึกษาสำหรับคนพิการ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 127 ตอนพิเศษ 74 ง ราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2553สรุปได้ ดังนี้

(1) สถานศึกษาที่มีสิทธิได้รับการอุดหนุนทางการศึกษาตามประกาศนี้ต้องเป็นสถานศึกษาที่ได้รับคนพิการ ซึ่งมีบัตรประจำตัวคนพิการตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการเข้าศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง หรือหลักสูตรปริญญาตรีสายเทคโนโลยีและปฏิบัติการ และผู้นั้นต้องไม่เคยได้รับการอุดหนุนทางการศึกษาตามประกาศนี้ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง หรือหลักสูตรปริญญาตรีมาก่อน เว้นแต่ผู้ที่เคยได้รับการอุดหนุนทางการศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง มีสิทธิได้รับการอุดหนุนทางการศึกษาเพื่อเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรปริญญาตรีได้

(2) รายการที่ให้การอุดหนุนประกอบด้วย ค่าเล่าเรียน ค่าบำรุงค่าธรรมเนียม และค่าใช้จ่ายอื่นในทำนองเดียวกันกับค่าเล่าเรียน ค่าบำรุง ค่าธรรมเนียม ตามรายการและอัตราที่กำหนดในระเบียบ ข้อบังคับ หรือประกาศของส่วนราชการ สถาบันการอาชีวศึกษาหรือสถานศึกษาเอกชนแล้วแต่กรณี

(3) ให้สถานศึกษาแต่ละแห่งประมาณการจำนวนเงินและจำนวนนักศึกษาพิการที่คาดว่าจะรับเข้าศึกษาในแต่ละปีเพื่อประกอบการจัดทำค่าของงบประมาณประจำปี โดยรายงานต่อส่วนราชการ ทั้งนี้ ภายในเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี พร้อมทั้งรายงานจำนวนเงินที่จะต้องเรียกเก็บและรายชื่อนักศึกษาพิการที่รับเข้าศึกษาในแต่ละภาคการศึกษา ตามแบบที่เลขาธิการกำหนดพร้อมด้วยระเบียบ ข้อบังคับ หรือประกาศ ของสถานศึกษาที่ใช้บังคับในภาคการศึกษานั้น โดยรายงานต่อส่วนราชการ เพื่อประกอบการเบิกจ่ายงบประมาณ ทั้งนี้ ภายในเดือนมิถุนายนและพฤศจิกายนของทุกปี

7. ตามประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ เรื่อง กำหนดอัตราและรายการที่ให้การอุดหนุนทางการศึกษาสำหรับคนพิการในระดับอุดมศึกษา ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 127 ตอนพิเศษ 74 ง ราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน 2553 สรุปได้ ดังนี้

(1) สถาบันอุดมศึกษาที่มีสิทธิได้รับการอุดหนุนทางการศึกษาตามประกาศนี้ต้องเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่ได้รับคนพิการ ซึ่งมีบัตรประจำตัวคนพิการตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการเข้าศึกษาในหลักสูตรไม่สูงกว่าระดับปริญญาตรี และผู้นั้นต้องไม่เคยได้รับการอุดหนุนทางการศึกษาตามประกาศนี้ในหลักสูตรระดับปริญญาตรีมาก่อน

(2) รายการที่ทำให้การอุดหนุนตามข้อ 4 ประกอบด้วย ค่าเล่าเรียน ค่าบำรุงค่าธรรมเนียม และค่าใช้จ่ายอื่นในทำนองเดียวกันกับค่าเล่าเรียน ค่าบำรุง ค่าธรรมเนียม ตามรายการที่ปรากฏในระเบียบ ข้อบังคับ หรือประกาศ ของสถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งในทุกหลักสูตร ทั้งนี้ ไม่เกินอัตรา บาท/ราย/ปี ดังต่อไปนี้ สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ 60,000 บาท ศิลปกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมศาสตร์ 60,000 บาท วิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี 70,000 บาท เกษตรศาสตร์ 70,000 บาท สาธารณสุขศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ เภสัชศาสตร์ 80,000 บาท และแพทยศาสตร์ สัตวแพทยศาสตร์ ทันตแพทยศาสตร์ 150,000 บาท

(3) การยื่นคำขอรับเงินอุดหนุน ให้สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งดำเนินการ ประมาณการจำนวนเงินและจำนวนนิสิตนักศึกษาพิการที่คาดว่าจะรับเข้าศึกษาในแต่ละปี เพื่อประกอบการจัดทำคำขอของงบประมาณประจำปี โดยรายงานต่อสำนักงาน ทั้งนี้ ภายในเดือน กุมภาพันธ์ของทุกปีพร้อมทั้งรายงานจำนวนเงินที่จะต้องเรียกเก็บและรายชื่อนิสิตนักศึกษาพิการที่รับเข้าศึกษาในแต่ละภาคการศึกษาตามแบบที่เลขธิการกำหนด พร้อมด้วยระเบียบ ข้อบังคับ หรือ ประกาศของสถาบันอุดมศึกษาที่ใช้บังคับในภาคการศึกษานั้น โดยรายงานต่อสำนักงานเพื่อประกอบการเบิกจ่ายงบประมาณ ทั้งนี้ ภายในเดือนมิถุนายนและพฤศจิกายนของทุกปี

(4) ให้สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งรายงานข้อมูลเกี่ยวกับผลการศึกษาของนิสิต นักศึกษาพิการ ต่อสำนักงานตามแบบที่เลขธิการกำหนด อย่างน้อยปีละครั้ง ทั้งนี้ ภายในเดือน กันยายนของทุกปี เพื่อรายงานต่อคณะกรรมการต่อไป

(5) ให้สถาบันอุดมศึกษาที่รับนิสิตนักศึกษาซึ่งมีบัตรประจำตัวคนพิการเข้าศึกษา ก่อนประกาศนี้ใช้บังคับได้รับการอุดหนุนทางการศึกษาตามประกาศนี้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2553 เป็นต้นไป

8. พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2545 มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้คน พิการได้รับสิทธิทางการศึกษาเป็นพิเศษจากกระทรวงศึกษาธิการ คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานศึกษาต่างๆ ทั้งนี้ เพื่อประกันโอกาสและความเสมอภาคใน การได้รับการศึกษาภาคบังคับ และให้สิทธิคนพิการในการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดตามความจำเป็น

ด้านสวัสดิการสังคม

1. บริการล่ามภาษามือ

ตามระเบียบคณะกรรมการฯ ว่าด้วยบริการล่ามภาษามือ พ.ศ. 2552 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 กำหนดให้กำหนดให้คนพิการทางการได้ยิน มีสิทธิยื่นคำขอเพื่อขอรับบริการ ล่ามภาษามือในกรณีต่างๆ ได้แก่ การใช้บริการทางการแพทย์และการสาธารณสุขการสมัครงาน

หรือการติดต่อประสานงานด้านการประกอบอาชีพ การร้องทุกข์ การกล่าวโทษหรือเป็นพยานในชั้นพนักงานสอบสวนหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายอื่น การเข้าร่วมประชุม สัมมนา หรือฝึกอบรม รวมทั้งเป็นผู้บรรยายโดยหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรภาคเอกชนเป็นผู้จัดซึ่งมีคนพิการทางการได้ยินเข้าร่วมด้วยและบริการอื่นใดตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด ส่วนการยื่นคำขอรับความช่วยเหลือในเขตกรุงเทพมหานคร ให้ยื่นคำขอต่อกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ หรือสถานที่อื่นตามที่อธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการประกาศกำหนดและในท้องที่จังหวัดอื่น ให้ยื่นคำขอต่อสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดหรือที่หน่วยบริการในพื้นที่ตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดประกาศกำหนดต่อมาได้มีการแก้ไขระเบียบโดยกำหนดให้องค์กรเอกชนหรือองค์กรด้านคนพิการ ให้เป็นหน่วยบริการล่ามภาษามือตามภารกิจและท้องที่ที่กำหนดได้ โดยได้รับการสนับสนุนค่าบริหารจัดการระบบการให้บริการล่ามภาษามือ เช่น ค่าจ้างผู้ประสานงาน ค่าสาธารณูปโภค ค่าวัสดุอุปกรณ์ หรือค่าใช้จ่ายอื่นๆ ตามความจำเป็นและเหมาะสมตามประกาศสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ เรื่อง หลักเกณฑ์และอัตราค่าตอบแทนการให้บริการล่ามภาษามือ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2552 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2554 เลขานุการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง ได้ออกประกาศกำหนดอัตราค่าตอบแทนการให้บริการล่ามภาษามือแก่คนพิการทางการได้ยิน สรุปได้ดังนี้

(1) การใช้บริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข การสมัครงานหรือการติดต่อประสานงานด้านการประกอบอาชีพ หรือการร้องทุกข์ การกล่าวโทษ หรือเป็นพยานในชั้นพนักงานสอบสวนหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายอื่น งานทะเบียนและบัตรประจำตัวประชาชน หรือบัตรแสดงตนอื่นๆ ตามกฎหมาย การจัดทำนิติกรรมสัญญาและขออนุมัติหรืออนุญาตต่างๆ การขอความช่วยเหลือทางกฎหมาย การให้ปากคำต่อเจ้าพนักงานตามกฎหมายและการไต่ถามเพื่อระงับข้อพิพาทต่างๆ การขอรับบริการสาธารณะอื่น เพื่อสนองตอบความจำเป็นพื้นฐานของคนพิการและบุคคลในครอบครัว ซึ่งต้องอยู่ในความดูแลของคนพิการให้จ่ายค่าตอบแทนในอัตราไม่ต่ำกว่าชั่วโมงละ 300 บาท และไม่เกินชั่วโมงละ 500 บาทการนับระยะเวลาเพื่อคำนวณค่าตอบแทนในแต่ละครั้งให้นับตั้งแต่เวลาเริ่มปฏิบัติงานจริงจนถึงเวลาสิ้นสุดการปฏิบัติงาน เมื่อรวมระยะเวลาการปฏิบัติงานแล้วมีเศษของชั่วโมง หากมีเศษของชั่วโมงถึงครึ่งชั่วโมงให้นับเป็นหนึ่งชั่วโมง ถ้าไม่ถึงครึ่งชั่วโมงให้ปัดทิ้ง ล่ามภาษามือที่ได้รับค่าตอบแทนตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้งดเบิกเบี้ยเลี้ยงเดินทาง

(2) การเข้าร่วมประชุม สัมมนา หรือฝึกอบรม รวมทั้งเป็นผู้บรรยายโดยหน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรเอกชนเป็นผู้จัดซึ่งมีคนพิการทางการได้ยินเข้าร่วม ให้จ่ายตามที่ปฏิบัติงานจริง

อัตราชั่วโมงละ 600 บาท ให้เบิกจ่ายได้ไม่เกิน 2 คนต่อชั่วโมง ไม่เกิน 6 ชั่วโมงต่อวัน และในกรณี ที่ประชุมกลุ่มย่อยให้จ่ายตามที่ปฏิบัติงานจริงอัตราชั่วโมงละ 600 บาท โดยให้เบิกจ่ายได้กลุ่มละ ไม่เกิน 1 คน การประชุม สัมมนา หรือฝึกอบรมที่มีผู้เข้าร่วมประชุมหรือผู้บรรยายใช้ภาษา ต่างประเทศและล่ามภาษามือต้องแปลภาษาต่างประเทศเป็นภาษามือโดยตรง อัตราการจ่าย ค่าตอบแทนล่ามภาษามือให้เป็นดุลพินิจของเลขาธิการ พก.

2. ด้านการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้แก่คนพิการ การมีผู้ช่วยคนพิการ การช่วยเหลือคนพิการที่ไม่มีผู้ดูแล และสิทธิของผู้ดูแลคนพิการ ตามระเบียบคณะกรรมการฯ ว่าด้วย หลักเกณฑ์และวิธีการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้แก่คนพิการ การมีผู้ช่วยคนพิการ การช่วยเหลือคนพิการที่ไม่มีผู้ดูแล และสิทธิของผู้ดูแลคนพิการ พ.ศ. 2552 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 126 ตอนพิเศษ 146 ง เมื่อ ๒ ตุลาคม 2552 ได้กำหนดแนวทางการคุ้มครองสิทธิคนพิการ สรุปได้ ดังนี้

(1) การปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้แก่คนพิการ โดยการเพิ่มเติม ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหรือตัดแปลงที่อยู่อาศัยบางส่วนหรือทั้งหมด โดยอาศัยการออกแบบการซ่อมแซม การก่อสร้าง การใช้เทคโนโลยี หรือวิธีการอื่นใด เพื่อจัดอุปสรรคหรือจัดให้คนพิการสามารถ ดำรงชีวิตในที่อยู่อาศัยนั้นได้โดยสะดวกและเหมาะสมกับสภาพความพิการรวมถึงเพื่อความ ปลอดภัยและสุขอนามัย โดยคนพิการในเขตกรุงเทพมหานคร ให้ยื่นคำขอต่อหน่วยงานในสังกัด กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการตามที่อยู่อาศัยกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการประกาศกำหนดหรือใน จังหวัดอื่นที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดหรือหน่วยบริการในพื้นที่ ตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดกำหนด ต่อมาได้มีประกาศรองรับการปฏิบัติ รวม 2 เรื่อง ได้แก่ (1) ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการให้แก่คนพิการและผู้ดูแลคนพิการ เรื่อง ประเภทและรายละเอียดของการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้แก่คนพิการเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2553 โดยกำหนดรายละเอียดในการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ได้แก่ ห้องน้ำและห้องอาบน้ำ ทางเดินภายในบ้าน ห้องนอน เตียงนอน พื้นที่พักผ่อน ห้องครัว ห้องอาหาร หลังคา ซานบ้าน สวน ทางเดินรอบบ้าน ภายนอกอาคาร เช่น การปรับปรุงทางเดิน ทางลาด ราวจับเดิน และที่จอดรถ และ อื่นๆ เพื่อให้ที่อยู่อาศัยมีความมั่นคงแข็งแรงและปลอดภัย (2) ประกาศสำนักงานส่งเสริมและพัฒนา คุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง เรื่อง อัตราวางเงินและ รายการค่าใช้จ่ายในการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้แก่คนพิการ เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2553 กำหนดอัตราวางในการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้แก่คนพิการในลักษณะเหมาจ่ายรายละเอียด ไม่เกินสองหมื่นบาท

(2) การจัดให้มีผู้ช่วยคนพิการ โดยจัดจ้างบุคคลเพื่อให้ความช่วยเหลือคนพิการ เฉพาะบุคคลเพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมที่สำคัญในการดำรงชีวิต ภายในระยะเวลาหนึ่งตามความ จำเป็นไม่เกินหนึ่งปี ซึ่งต้องจัดให้มีการรับจดทะเบียนผู้ช่วยคนพิการ โดยในเขตกรุงเทพมหานครให้ ยื่นคำขอต่อหน่วยงานในสังกัดกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการตามประกาศกำหนดหรือในจังหวัด อื่นที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด และคนพิการที่ยื่นคำขอให้ผู้ช่วย คนพิการต้องมีบัตรประจำตัวคนพิการ มีความจำเป็นเพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมที่สำคัญในการ ดำรงชีวิตได้ และไม่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นหรือได้รับแต่ไม่เพียงพอตามประกาศ สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติโดยความเห็นชอบของกระทรวง การคลัง เรื่อง อัตราค่าตอบแทนแก่ผู้ช่วยคนพิการและรายการค่าตอบแทนอื่นที่จัดให้มีบริการผู้ช่วย คนพิการ เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2553 โดยผู้ช่วยคนพิการชั่วโมงละ 50 บาท วันละไม่เกินหกชั่วโมง หรือเดือนละไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบชั่วโมง ในกรณีองค์กรเอกชนเป็นหน่วยให้บริการในพื้นที่ใน อัตราร้อยละสิบของค่าตอบแทนผู้ช่วยคนพิการที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ

(3) การคุ้มครองสิทธิคนพิการที่ไม่มีผู้ดูแล โดยกำหนดให้คนพิการที่ไม่มีบิดา มารดาบุตร สามี ภรรยา ญาติ พี่น้อง หรือบุคคลในครอบครัวที่รับคนพิการไว้ดูแลหรืออุปการะเลี้ยง ดูได้รับสวัสดิการในเรื่องต่างๆ ได้แก่ การช่วยเหลือเป็นเงินหรือสิ่งของ การจัดหาครอบครัว อุปการะ การส่งเข้าอุปการะในสถานสงเคราะห์ การจัดให้มีผู้ช่วยคนพิการ การช่วยเหลือเรื่องอื่นๆ สำหรับคนพิการที่จะได้รับสิทธิในเรื่องนี้ต้องมีผู้อุปการะเลี้ยงดู หรือมีแต่ไม่สามารถเลี้ยงดูได้ ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง หรือที่อยู่อาศัยไม่มั่นคงหรือไม่เหมาะสม ไม่สามารถประกอบอาชีพ เลี้ยงตนเองได้ และไม่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นหรือได้รับแต่ไม่เพียงพอรวมทั้งให้ การสนับสนุนสถานสงเคราะห์เอกชนที่รับอุปการะคนพิการที่ไม่มีผู้ดูแลด้วย

(4) การกำหนดสิทธิผู้ดูแลคนพิการ โดยให้ผู้ดูแลคนพิการซึ่งได้รับความเดือดร้อน หรือยากลำบากเนื่องจากต้องดูแลคนพิการมีสิทธิได้รับสิทธิในเรื่องต่างๆ ได้แก่ การบริการให้ คำปรึกษา แนะนำ ฝึกอบรมทักษะการเลี้ยงดูคนพิการ การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต คนพิการ การส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระ การทำงานในสถานประกอบการ การฝึกอาชีพ การ สนับสนุนเงินทุนประกอบอาชีพ การมีงานทำทำให้สัมปทานหรือสถานที่จำหน่ายสินค้า การจัด จ้างแบบเหมางานและอื่นๆ

3. มาตรการทางภาษีเพื่อคนพิการ

(1) ผู้ดูแลคนพิการ ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 37) พ.ศ. 2552 บัญญัติว่าให้เพิ่มเติมความต่อไปนี้เป็น (ฎ) ของ (1) ในมาตรา 47 แห่งประมวลรัษฎากร (ฎ) ค่าอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา สามีหรือภริยา บุตรชอบด้วยกฎหมายหรือบุตรบุญธรรมของผู้มี

เงินได้ บิดามารดาหรือบุตรชอบด้วยกฎหมายของสามีหรือภริยาของผู้มีเงินได้ หรือบุคคลอื่นที่มีเงินได้เป็นผู้ดูแลตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการคนละหกหมื่นบาท โดยบุคคลที่อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูต้องเป็นคนพิการ ซึ่งมีบัตรประจำตัวคนพิการตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ หรือเป็นคนทุพพลภาพ มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการยังชีพ และอยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของผู้มีเงินได้ วรรคสองบัญญัติว่า การหักลดหย่อนบุตรบุญธรรม ให้หักได้ในฐานะบุตรบุญธรรมเพียงฐานะเดียว โดยให้หักลดหย่อนสำหรับเงินได้พึงประเมินประจำปี พ.ศ. 2552 ที่จะต้องยื่นแบบรายการในปี พ.ศ. 2553 เป็นต้นไป

(2) คนพิการ ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 281 (พ.ศ. 2554) เล่ม 128 ตอนที่ 32 ก ราชกิจจานุเบกษา 9 พฤษภาคม 2554 ออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากรว่าด้วยการลดหย่อนภาษีเงินได้ให้แก่คนพิการมีอายุไม่เกินหกสิบห้าปีบริบูรณ์ในปีภาษีที่ได้รับ เฉพาะส่วนที่ไม่เกินหนึ่งแสนเก้าหมื่นบาท สำหรับปีภาษีนั้น ทั้งนี้ตั้งแต่ปีภาษี 2553 เป็นต้นไป

(3) องค์กรเอกชน ตามพระราชกฤษฎีกาออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร (ฉบับที่ 519) พ.ศ. 2554 เกี่ยวกับกับการยกเว้นภาษีให้แก่บุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลที่บริจาคให้คนพิการได้รับสิทธิประโยชน์ตามมาตรา 20 ด้ร้อยละหนึ่งร้อยแต่เมื่อรวมกับวงการบริหารการศึกษาและสันทนาการหรือสันทนาการเด็กเล่นไม่เกินร้อยละ 10

4. การช่วยเหลือทางกฎหมาย

ตามระเบียบคณะกรรมการฯ ว่าด้วยการช่วยเหลือทางกฎหมาย และการจัดหาทุนความว่าต่างแก่ต่างคดีแก่คนพิการ พ.ศ. 2552 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 126 ตอนที่พิเศษ 105 ง เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2552 กำหนดให้คนพิการได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายในเรื่องต่างๆ ได้แก่ การให้คำปรึกษาหารือทางกฎหมาย การให้ความรู้ทางกฎหมายการจัดทำนิติกรรมสัญญา การไกล่เกลี่ยหรือการประนีประนอมยอมความ การจัดหาทุนความและการให้ความช่วยเหลืออื่น ในทางคดีต่างๆ ได้แก่ คดีแพ่ง คดีอาญา คดีปกครอง คดีแรงงานและคดีทรัพย์สินทางปัญญาต่อมาได้มีประกาศสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ เรื่อง อัตราวงเงินและรายการค่าใช้จ่ายในการช่วยเหลือทางกฎหมายและจัดหาทุนความว่าต่างแก่ต่างคดีแก่คนพิการ เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ. 2553 สรุปได้ ดังนี้

(1) ค่าธรรมเนียมศาลและค่าฤชาธรรมเนียมอื่นๆ ให้เป็นตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือตามที่ศาลเรียกเก็บ ทั้งนี้ ค่าขึ้นศาลให้พิจารณาตามความเสียหายที่แท้จริงแต่ไม่เกินทุนทรัพย์ที่เรียกฟ้องสามแสนบาท เว้นแต่คณะอนุกรรมการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่คนพิการ จะมีความเห็นเป็นอย่างอื่น

(2) ค่าวิชาชีพทนายความคดีละห้ำพันทบ โดยแบ่งจ่ายเมื่อยื่นฟ้องหรือยื่นคำให้การแล้วครั้งหนึ่งและจ่ายภายหลังจากมีคำพิพากษาถึงที่สุดอีกครั้งหนึ่ง

(3) เงินเป็นหลักประกันในการปล่อยตัวชั่วคราวให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขเกี่ยวกับการเรียกประกันหรือหลักประกันในการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา หรือตามที่เจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยการนั้นกำหนด

(4) ค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือทางกฎหมายหรือจัดหาทนายความว่าต่างแก่ต่างคดี โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง มีดังนี้

1) ค่าใช้จ่ายในการเดินทางของทนายความเทียบได้กับข้าราชการพลเรือนสามัญระดับชำนาญการ ส่วนค่าใช้จ่ายในการเดินทางของผู้เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือทางกฎหมายหรือการช่วยเหลือทางคดีให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปราชการ

2) ค่าถ่ายเอกสารประกอบสำนวนคดี หรือค่าประกาศโฆษณาทางคดีให้จ่ายตามที่จ่ายจริงได้ไม่เกินครั้งละสองพันบาท

3) ค่าธรรมเนียมการโอนหรือค่าใช้จ่ายอื่นๆ ในการบังคับคดีหรือการพิสูจน์พยานหลักฐานให้เป็นไปตามที่ส่วนราชการนั้นเรียกเก็บ

4) ค่าตอบแทนผู้ไกล่เกลี่ยในกรณีที่หัวหน้าส่วนราชการที่มีอำนาจอนุมัติพิจารณาแล้วเห็นว่าเพื่อประโยชน์ในการให้ข้อพิพาทระงับโดยเร็วอาจแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยซึ่งเป็นบุคคลภายนอกส่วนราชการนั้นเป็นผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนดำเนินทางคดีได้ ไม่เกินคดีละหนึ่งพันบาทในกรณีที่มิสิทธิได้รับค่าตอบแทนอื่นของทางราชการสำหรับการปฏิบัติงานนั้นแล้ว ให้เบิกได้ทางเดียว

5. สวัสดิการเบี่ยความพิการ

(1) ระเบียบคณะกรรมการฯ ว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการจัดสวัสดิการเบี่ยความพิการ พ.ศ. 2552 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 126 ตอนพิเศษ 176 ง เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2552 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนพิการได้รับความช่วยเหลือและเอื้ออำนวยให้คนพิการมีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ที่ดี เนื่องจากคนพิการมีค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมมากกว่าบุคคลทั่วไป โดยให้คนพิการที่มีบัตรประจำตัวคนพิการไปลงทะเบียนและยื่นคำขอรับเงินเบี่ยความพิการต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตนมีชื่ออยู่ตามทะเบียนบ้าน ณ สำนักงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการจ่ายเงินเบี่ยความพิการ ให้จ่ายได้ในอัตราเดือนๆ ละห้าร้อยบาท โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้จ่ายแก่ผู้มีสิทธิเป็นรายเดือนภายในวันที่สิบของทุกเดือนเริ่มจ่ายเมื่อเดือนเมษายน

2553 ในกรณีคนพิการที่ได้รับเบี้ยความพิการจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหนึ่งย้ายภูมิลำเนาไปอยู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ไม่เป็นเหตุให้สิทธิการได้รับเบี้ยความพิการสิ้นสุดลง สำหรับหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติ ให้เป็นไปตามที่กระทรวงมหาดไทยกำหนด

ในกรณีคนพิการซึ่งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามข้อ 5 เป็นผู้ซึ่งต้องขังหรือจำคุกอยู่ในเรือนจำ ทัณฑสถาน หรือสถานที่คุมขังของกรมราชทัณฑ์ หรือเป็นผู้ซึ่งถูกควบคุมอยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน หรือศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนของ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ให้ไปลงทะเบียนและยื่นคำขอรับเบี้ยความพิการต่อผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการทัณฑสถาน ผู้อำนวยการสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน ผู้อำนวยการศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน หรือผู้บริหารที่เรียกชื่ออย่างอื่น แล้วแต่กรณี เพื่อนำส่งเป็นหนังสือต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นภูมิลำเนาของคนพิการตามกฎหมาย

นอกจากนี้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) ได้เสนอคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณา การเพิ่มอัตราเบี้ยความพิการให้แก่คนพิการ ซึ่งคณะรัฐมนตรี ได้มีมติเมื่ออังคารที่ 25 พฤศจิกายน 2557 ได้เห็นชอบอนุมัติในหลักการให้เพิ่มอัตราเบี้ยความพิการให้แก่คนพิการ จากเดิมรายละ 500 บาท เป็นรายละ 800 บาท ต่อเดือน ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2558 เป็นต้นไป โดยกระทรวงมหาดไทย กรุงเทพมหานคร และพัทยา ดำเนินการจัดทำคำขอของงบประมาณเพื่อจ่ายเบี้ยความพิการในอัตรา 800 บาทต่อไป

(2) ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์การจ่ายเบี้ยความพิการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2553 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 127 ตอนพิเศษ 36 เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2553 ข้อ 6 คนพิการซึ่งจะมีสิทธิได้รับเงินเบี้ยความพิการ ต้องเป็น ผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ได้แก่ มีสัญชาติไทย มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามทะเบียนบ้าน มีบัตรประจำตัวคนพิการ ไม่เป็นบุคคลซึ่งอยู่ในความอุปการะของสถานสงเคราะห์ของรัฐ โดยภายในเดือนพฤศจิกายนของทุกปีให้คนพิการลงทะเบียนและยื่นคำขอรับเงินเบี้ยความพิการในปีงบประมาณถัดไปด้วยตนเองต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตนมีภูมิลำเนา โดยมีหลักฐานคือบัตรประจำตัวคนพิการ ทะเบียนบ้าน สมุดบัญชีเงินฝากธนาคารพร้อมสำเนาที่ผู้ขอรับเงินเบี้ยความพิการ

สิทธิของผู้ได้รับเงินเบี้ยความพิการตามระเบียบนี้สิ้นสุดลงในกรณีดังต่อไปนี้ (1) ตาย (2) ขาดคุณสมบัติตามข้อ 6 (3) แจ้งสละสิทธิการขอรับเงินเบี้ยความพิการเป็นหนังสือต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตนมีสิทธิได้รับเงินเบี้ยความพิการ โดยกรณีสิทธิได้รับเงินเบี้ยความพิการดังกล่าวสิ้นสุดลงตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสั่งระงับการจ่ายเงินเบี้ย

ความพิการสำหรับบุคคลดังกล่าวทันที เว้นแต่กรณีย้ายภูมิลำเนาไม่ตัดสิทธิแต่ต้องไปยื่นที่ อปท. แห่งใหม่ภายในเดือนพฤศจิกายน (ข้อ 8)

(3) ประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง รายชื่อสถานสงเคราะห์ของรัฐ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 128 ตอนพิเศษ 28 ง เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2554 ซึ่งสถานที่ดังกล่าวได้จัดให้บุคคลที่มีบัตรประจำตัวคนพิการได้รับสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัยและการเลี้ยงดูเป็นการประจำตามระเบียบของหน่วยงานของรัฐนั้น ได้แก่ สถานสงเคราะห์ในสังกัดกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ สถานสงเคราะห์ในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถานสงเคราะห์ในสังกัดกรมควบคุมโรค

2.4.4 หน่วยงานด้านการส่งเสริมสิทธิคนพิการ

ประเทศไทยมีการจัดตั้งหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ โดยหน่วยงานเหล่านี้จะดำเนินการช่วยเหลือคนพิการตามสภาพปัญหาเป็นส่วนใหญ่ การดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนนั้น หน่วยงานต่างๆ มักจะร่วมกันดำเนินการเป็นเครือข่าย โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคนพิการสามารถแบ่งเป็นหน่วยงานด้านต่างๆ ดังนี้

2.4.4.1 หน่วยงานภาครัฐ

ในส่วนของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องนั้น ในอดีตรัฐได้มีการจัดตั้งกรมประชาสงเคราะห์ สังกัดกระทรวงมหาดไทยขึ้นในปี พ.ศ. 2483 ในระยะเริ่มแรกเน้นการให้บริการด้านสวัสดิการสงเคราะห์ให้แก่คนพิการ ต่อมาทั้งภาครัฐและเอกชนเริ่มเล็งเห็นความสำคัญในเรื่องสิทธิและโอกาสของการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ จึงได้ร่วมผลักดันให้มีกฎหมายเกี่ยวกับคนพิการ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2534 รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 พระราชบัญญัตินี้ได้จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ (สพก.) ขึ้นเป็นหน่วยงานระดับกอง สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย โดยงานในส่วนคนพิการในฝ่ายสงเคราะห์คนไร้ที่พึ่ง กองสวัสดิการสังคมของกรมประชาสงเคราะห์ ให้เป็นภาระหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการที่ได้จัดตั้งขึ้นนี้ โดยสำนักงานดังกล่าวทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ เป็นสำนักทะเบียนกลางสำหรับคนพิการ ดำเนินการทั้งงานด้านวิชาการ การส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการและสนับสนุนหน่วยงานสถาบันที่ให้บริการด้านการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 มีการปรับโครงสร้างการบริหารราชการ โดยให้สำนักงานคณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ กรมประชาสงเคราะห์ จากสังกัดกระทรวงมหาดไทย ให้ไปสังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม และในปี พ.ศ. 2545 สำนักงานดังกล่าวก็ถูกเปลี่ยนชื่อเป็นสำนักงานส่งเสริมและพิทักษ์คนพิการ (สทก.) สังกัดสำนักงานส่งเสริมสวัสดิการและพิทักษ์

เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ (สท.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีภาระหน้าที่เช่นเดิม โดยเน้นงานวิชาการและการจัดทำองค์ความรู้ด้านคนพิการ สำหรับงานบริการและการให้สวัสดิการสงเคราะห์แก่คนพิการ ดำเนินการโดยสำนักบริการสวัสดิการสังคม กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

การที่พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 บัญญัติให้จัดตั้งสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติขึ้น เป็นส่วนราชการภายใต้สังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีเลขาธิการซึ่งมีฐานะเป็นอธิบดี เป็นผู้บังคับบัญชาข้าราชการและบุคลากรของสำนักงาน โดยให้สำนักงานดังกล่าวเป็นส่วนราชการเทียบเท่ากรม ทำให้สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติดำเนินงานด้านคนพิการในเชิงนโยบายและการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น โดยสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาตินี้มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

(1) เสนอนโยบาย แผนหลัก และโครงการที่เกี่ยวกับการส่งเสริม และพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ และมอบหมายให้ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องรับไปดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป

(2) ประสานงานและร่วมมือในระดับนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนงานที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการกับหน่วยงานของ รัฐบาล และเอกชน ที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศ และต่างประเทศ

(3) ศึกษา วิเคราะห์ พัฒนานวัตกรรม สสำรวจ รวบรวม เก็บรักษาข้อมูลเกี่ยวกับคนพิการ และสถานการณ์คนพิการเพื่อประโยชน์ต่อการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

(4) สนับสนุนให้มีการจัดตั้งการดำเนินงานการสร้างเสริมความเข้มแข็งขององค์กรด้านคนพิการ เพื่อให้สามารถทำหน้าที่พิทักษ์สิทธิคนพิการตลอดจนสนับสนุน และประสานงานให้หน่วยงานของรัฐจัดงบประมาณให้แก่องค์กรด้านคนพิการ เพื่อดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

(5) ศึกษารูปแบบสิทธิและสวัสดิการอื่นๆ เพื่อการส่งเสริมศักยภาพและการคุ้มครองพิทักษ์สิทธิคนพิการ ตลอดจนสนับสนุนการขับเคลื่อนทางสังคมในการบูรณาการคนพิการเข้าสู่สังคมอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ

(6) เสนอ ปรับปรุง พัฒนากฎหมายด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการให้ทันสมัย รวมทั้งให้คำปรึกษาและดำเนินงานเกี่ยวกับความรับผิดชอบทางแพ่ง อาญา และงานคดีปกครอง รวมถึงงานคดีอื่นที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของสำนักงาน

(7) บริหารจัดการกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

(8) เป็นฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ

(9) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ หรือตามกฎหมายอื่น หรือตามที่คณะรัฐมนตรี หรือคณะกรรมการมอบหมาย

นอกจากนี้ยังเพิ่มสัดส่วนคณะกรรมการระดับชาติที่เป็นคนพิการ กำหนดสิทธิประโยชน์ที่กว้างขวางเป็นรูปธรรมและชัดเจนยิ่งขึ้น และมีมาตรการบังคับใช้กฎหมายอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญ นั่นคือการห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนพิการ น่าจะทำให้คนพิการมีโอกาสพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้การที่องค์กรด้านคนพิการ หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และองค์กรภาคประชาสังคม ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการในอนาคต จะทำให้เกิดเครือข่ายในการดำเนินงานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ที่มีเป้าหมายการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมร่วมกันของคนพิการและองค์กรคนพิการในอันที่จะทำให้สังคมตระหนักถึงการให้โอกาสคนพิการได้พัฒนาศักยภาพตนเอง และประชาชนทั่วไปมีเจตคติเชิงสร้างสรรค์ต่อคนพิการและความพิการมากขึ้น สิ่งเหล่านี้นับเป็นจุดเริ่มต้นการเปลี่ยนผ่านของสังคมไทยจากสังคมฐานเวทนานิยม กล่าวคือ การที่สังคมมองว่าการแก้ปัญหาเรื่องคนพิการเป็นการสงเคราะห์หรือการทำบุญ ให้ไปสู่สังคมฐานสิทธิ กล่าวคือ การมองว่าการแก้ปัญหาคนพิการเป็นเรื่องของสิทธิที่ปัจเจกชนพึงมี อันเป็นความก้าวหน้าทางกฎหมาย

2.4.4.2 หน่วยงานภาคเอกชน

หน่วยงานภาคเอกชนที่ดำเนินงานเกี่ยวกับคนพิการมีอยู่หลายหน่วยงาน แบ่งได้เป็นสองประเภท คือ หน่วยงานเอกชนประเภทดำเนินงานเกี่ยวกับเด็กพิการ ได้แก่ มูลนิธิเพื่อเด็กพิการ มูลนิธิคริสเตียนเพื่อเด็กพิการ สถานสงเคราะห์เด็กพิการนิกบุญเยเราร์คขอนแก่น มูลนิธิสงเคราะห์เด็กอ่อนพิการทางสมองและปัญญา มูลนิธิสงเคราะห์และฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กพิการเป็นต้น

ประเภทที่สอง คือ หน่วยงานภาคเอกชนซึ่งดำเนินการเกี่ยวกับคนพิการตามลักษณะความพิการ ได้แก่ ความพิการทางการเห็น เช่น สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย เช่น สมาคมคนหูหนวกแห่งประเทศไทย ความพิการทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว เช่น สมาคมคนพิการแห่งประเทศไทย ความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ เช่น สมาคมเพื่อบุคคลปัญญาอ่อนแห่งประเทศไทย ความพิการทุกประเภท เช่น สมาคมคนพิการทุกประเภทแห่งประเทศไทย เป็นต้น

หน่วยงานเหล่านี้จัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาคนพิการ สร้างเครือข่ายคนพิการ ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านสิทธิมนุษยชน และกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ เพื่อให้คนพิการได้เข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานที่กำหนดไว้ ร่วมกันผลักดันให้มีการบัญญัติกฎหมายเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของคนพิการ ติดตามให้หน่วยงานต่างๆ ปฏิบัติตามที่กฎหมายกำหนดไว้ จัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกแก่คนพิการ เช่น ทางลาด ลิฟต์ และห้องน้ำในอาคารต่างๆ ให้เกิดขึ้นและแพร่หลายมากยิ่งขึ้น รวมทั้งประสานความร่วมมือกับภาครัฐในการกำหนดนโยบายที่ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันแก่คนพิการในหลากหลายด้าน เช่น การให้บริการแบบครบวงจร (One Stop Service) การจัดทำฐานข้อมูลคนพิการ และการจัดตั้งกองทุนการศึกษาสำหรับเด็กพิการ เป็นต้น